

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

KEHITTÄMISHAASTEET VERKOSTOYHTEISTYÖSSÄ

Viranomaisyhteistyö lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja
seksuaalirikosten tutkintaprosessissa, case Lastenasiainalo

Kirsi Koskinen
Turvallisuushallinnon maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2016
Ohjaajat Sirpa Virta ja Minna Branders

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu, Turvallisuushallinto
Tekijä:	KOSKINEN KIRSI
Tutkielman nimi:	Kehittämishaasteet verkostoyhteistyössä, viranomaisyhteistyö lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaprosessissa, case Lastenasiainalo
Pro gradu -tutkielma	77 sivua ja 6 liitesivua
Aika:	Marraskuu 2016
Avainsanat:	viranomaisyhteistyö, moniammatillinen, LASTA, lastenasiainalo, seksuaalirikos, väkivaltarikos, verkosto, kehittämistyö, poliisi

Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tunnistaminen ja selvittäminen vaatii usean viranomaistahon moniammatillista yhteistyötä. Lapsen kohdistuvan väkivalta- tai seksuaalirikoksen esitutkinta tulisi suorittaa laadukkaasti ja tasapuolisesti riippumatta lapsen asuinpaikasta.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella käynnistyi keväällä 2014 pilottihankkeena LASTA- eli Lastenasiainalo-prosessi, jossa moniviranomaisyhteistyön avulla käsitellään tapauskohtaisesti lapsiin kohdistuneita rikoksia. Prosessin tavoitteena on viranomaisyhteistyön parantaminen ja lasten oikeuksien edistäminen. Viranomaisprosesseissa tarvittavia tietoja jaetaan ja arvioidaan moniammatillisessa yhteistoiminnassa lapsen etu, oikeuksien toteutuminen ja oikeusturva huomioiden. Prosessin avulla on tarkoitus varmistaa erityinen osaaminen lapsen kanssa työskentelystä sekä rikostutkinnassa, oikeusprosessissa että hoito- ja tukitoimissa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kehittää LASTA-prosessia ja löytää sopivia yhteistyömalleja viranomaisyhteistyöhön ennen toiminnan laajentumista valtakunnalliseksi.

Tässä tutkimuksessa kerättiin ja analysoitiin yhdeksän yksilöhaastattelun ja yhden ryhmähaastattelun pohjalta moniammatillisessa viranomaisyhteistyössä esiin nousseita kokemuksia, haasteita ja kehittämisehdotuksia yhteistyöstä. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina kesän 2016 aikana. Ensisijaisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää moniammatillisen viranomaisyhteistyön toimivuus lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnassa LASTA-prosessissa. Tutkimusta tehtäessä kehittämisajatuksena oli myös se, että tutkimuksessa tehtyjä havaintoja ja päätelmiä olisi mahdollista hyödyntää LASTA-prosessin laajentuessa valtakunnalliseksi toimintamalliksi.

Tutkimus osoitti yhteistyön hyötyjä, mutta toi esille myös lukuisia kehittämiskohteita. Tutkimuksen perusteella moniammatilliselle viranomaisyhteistyölle on tarvetta lapsiin kohdistuvien rikosten tunnistamisessa ja selvittämisessä. Aiheen tärkeys sekä yhteistyön merkitys korostui haastateltavien vastauksissa. Viranomaisyhteistyötä tulisi edelleen kehittää luomalla toiminnalle selkeä rakenne sekä valtakunnallisesti että paikallisesti ohjaamalla ja resursoimalla toimintaa valtakunnallisesti, parantamalla prosessin seurantaa, järjestämällä riittävää paikkakuntakohtaista koulutusta, määrittelemällä prosessin sisäänottokriteerit, luomalla yhteiset pelisäännöt viranomaisille ja kehittämällä lainsäädäntöä moniammatilliseen työskentelyyn.

Sisällys

1. JOHDANTO.....	4
2. TUTKIMUSONGELMA JA TAVOITE.....	8
2.1 Tutkimusongelma.....	9
2.2 Aiemmat tutkimukset.....	10
2.3 Tutkimuksen rakenne.....	13
3. LAPSIIN KOHDISTUVIEN RIKOSTEN SELVITTÄMISEN TOIMINTAMALLI SUOMESSA.....	14
3.1 Lapseen kohdistuvan väkivalta- tai seksuaalirikoksen ilmoittaminen viranomaisille.....	14
3.2 Esitutkinnan toimenpiteet.....	15
3.3 LASTA.....	17
3.3.1. LASTA-mallin tavoitteet.....	18
3.3.2 LASTA-prosessi.....	19
4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	20
4.1 Verkosto.....	20
4.2 Viranomaisyhteistyö.....	22
4.3 Monialainen ja moniammatillinen yhteistyö.....	23
4.3.1 Monialainen yhteistyökokous LASTA-prosessissa.....	25
4.4 Yhteistyön käsittemäärittelyä.....	26
4.4.1 Himmelmanin luokittelu yhteistoiminnasta.....	27
5. MENETELMÄ, AINEISTO JA ANALYYSI.....	30
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	30
5.2 Tutkimuksen aineisto.....	33
5.2.1 Yksilöhaastattelut.....	34
5.2.2 Ryhmähaastattelu.....	35
5.3 Aineiston analyysi.....	36
5.4 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti.....	37
5.4.1 Reliabiliteetti.....	38
5.4.2 Validiteetti.....	41
6. TUTKIMUSTULOKSET.....	43
6.1 Laadun kriteerit.....	47
6.2 Prosessin ohjaus.....	53
Yhteenvedo.....	54
6.3 Kehittämisideat.....	55
Yhteenvedo kehittämisideoista.....	60

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	60
Yhteenveto johtopäätöksistä	68
8 SUOSITUKSET JATKOTOIMENPITEISTÄ JA LASTA-PROSESSIN VALTAKUNNALLISTAMISEN EDELLYTYKSET...	71
LÄHDELUETTELO	73
LIITTEET	78

1. JOHDANTO

Poliisipäällystön tutkinnon toisen opinnäytetyön tein seksuaalirikostutkijan jaksamisesta työssä. Aihe oli itselleni läheinen, koska olen tutkinut useita vuosia lapsiin kohdistuvia rikoksia ja seksuaalirikoksia. Nyt reilun vuoden tutkinnanjohtajan kokemukseni kautta olen päässyt tutustumaan asiaan myös tutkinnanjohtajan näkökulmasta. Päällystöopintojeni jälkeen olin jonkin aikaa mukana LASTA-prosessin alkuvaiheessa projektiryhmän varajäsenenä. Mielenkiintoni viranomaisyhteistyön toimivuuteen juuri tässä prosessissa heräsi, koska koin, että kaikki kehittämistyössä mukana olevat tahot eivät ajattele asioista samalla tavalla ja yhteistyö prosessin alkumetreillä tuntui vähintäänkin haastavalta yhteiseen tavoitteeseen pääsemiseksi. Aihe on tärkeä, koska lapsi asianomistajana väkivalta- tai seksuaalirikoksissa on ainutlaatuinen ja useimmiten täysin viranomaisten toiminnan armoilla.

Lapsiin kohdistuvat rikokset ovat useimmiten piilorikollisuutta. Suuri osa lapsiin kohdistuvista rikoksista tapahtuu yksityisellä alueella. (Ellonen ym. 2008 ja Ellonen ym. 2007.) Toisinaan tekoja on selitetty kasvatuksellisinä toimenpiteinä (Sariola 2006) tai nuoruuteen sisältyvänä normien rikkomisena (Salmi 2004). Tämän vuoksi lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuminen on ollut haasteellista ja se on tulkittu enemmänkin perheen sisäiseksi kuin viranomaisten asiaksi (Forsberg 2002).

Laki lapsiin kohdistuneesta väkivallasta on muuttunut ajan myötä. Vuonna 1979 Suomen rikoslaista poistettiin vanhempien kuritusoikeus ja vuonna 1984 astui voimaan laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tässä laissa vanhempien kuritusoikeus kiellettiin erikseen. Asenteet ovat muuttuneet ajan myötä hiljalleen ja sitä kautta myös käyttäytyminen on muuttunut lasten kasvatuksessa. Vuonna 2007 lapsen ruumiillisen kurituksen hyväksyi poikkeustilanteissa 26 % tutkimukseen vastaajista (Sariola 2007).

Ilmiönä lapsiin kohdistuva rikollisuus tunnustetaan nykyään paremmin kuin aikaisemmin. Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy on huomioitu poliittisissa linjauksissa, käytännön työtä ohjaavissa toimintaohjeissa sekä tieteellisissä tutkimuksissa. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa vuonna 2008 lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen on kirjattu toimenpiteeksi (Sisäasiainministeriö 2008). Samana vuonna tuli voimaan uusi lastensuojelulaki (417/2007). Tässä laissa lapsen parissa työskenteleviä viranomaisia velvoitetaan ilmoittamaan epäilyistä lapsen pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä lastensuojeluun salassapitosäännösten estämättä.

Sisäministeriön sisäisen turvallisuuden julkaisussa 1/2014 "Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto" on pureuduttu asiaan erityisesti moniviranomaisyhteistyön näkökulmasta. Työryhmän johtopäätöksissä todetaan, että yleisellä tasolla tapahtuvassa moniviranomaisyhteistyössä tai kahdenvälisissä, nykyisiin rakenteisiin perustuvissa viranomaissuhteissa, tiedonvaihto näyttää toimivan pääsääntöisesti kohtuullisesti tai jopa hyvin esimerkiksi rikoksen selvittämisessä. Hyvien kokemusten taustalla näyttää olevan usein pitkään jatkunut keskinäinen yhteistyö, keskinäinen luottamus, toimiva viranomaiskäytäntö tai hyvät henkilösuhteet. (Sisäasiainministeriö 2014.)

Vuonna 2008 lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun hoitosuositus otettiin käyttöön. Hoitosuosituksen tarkoituksena oli yhdenmukaistaa puuttumista lapsen kaltoinkohteluun (Paavilainen ym. 2008). Tieteellisesti Suomessa on tutkittu lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä lapsiuhritutkimuksella että rekisteritutkimuksella. Lasten uhrikokemuksista on tehty kyselyitä ainakin vuosina 1988 ja 2008. Rekisteritutkimuksella on mahdollista saada tietoa vain ilmi tulleesta rikollisuudesta ja sen vuoksi kyseistä menetelmää ei ole pidetty kovin luotettavana väkivaltarikollisuuden mittarina. (Humppi & Ellonen 2010, 17–18.)

Lapseen kohdistunut väkivalta on rikos, jota tutkii poliisi. Vuoden 2014 esitutkintalain muutoksen myötä poliisia on velvoitettu esitutkintayhteistyöhön syyttäjän kanssa. Lakimuutoksen on tarkoitus lisätä viranomaisyhteistyötä ja nopeuttaa esitutkintaa. Lapseen kohdistuvan väkivallan tunnistamisen ja tutkimisen edellytyksenä on asiaan liittyvien viranomaisten poikkihallinnollinen sekä moniammatillinen yhteistyö. Terveystieteiden tutkimuskeskus tekee poliisin virka-apupyynnöstä lasten somaattisia tutkimuksia sekä oikeuspsykologisia haastatteluja. Lastensuojelu puolestaan huolehtii epäillyn väkivalta- tai seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneen lapsen turvaamisesta lastensuojelu-ilmoituksen saatuaan.

Lapseen kohdistuvan väkivalta- tai seksuaalirikoksen esitutkinta tulisi suorittaa laadukkaasti ja tasapuolisesti riippumatta lapsen asuinpaikasta. Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan lapsiin kohdistuvat rikokset tulisi ensisijaisesti antaa niihin erikoistuneiden tutkijoiden tutkittaviksi. Tämä esitutkintalakiin 1.1.2014 tullut pykälä on hyvin harvinainen, sillä muiden rikosten tutkijoilta ei erikoisosaamista lakitasolla vaadita. Miten lain edellyttämä vaatimus täyttyy LASTA-prosessissa ja mikä on LASTA-prosessi? Tätä aion selvittää osana tutkimustani viranomaisyhteistyönä tehtävässä prosessissa.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella käynnistyi keväällä 2014 pilottihankkeena LASTA-prosessi, jossa moniviranomaisyhteistyön avulla käsitellään tapauskohtaisesti lapsiin kohdistuneita

rikoksia. Toiminta alkoi vuoden 2012 loppupuolella Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) neuvoteltua Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kanssa hankkeen toteuttamisesta erityisvastuualueella. Tämän jälkeen hankkeeseen sitoutuivat paikallinen poliisilaitos, syyttäjänvirasto, lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö, Turun yliopistollisen sairaalan sosiaalipediatria sekä Turun, Kaarinan ja Raision lastensuojelut. Sittemmin lastensuojelun piiri on laajentunut ja mukana on nykyään useita kuntia. (Saario 2015.)

Prosessin tavoitteena on viranomaisyhteistyön parantaminen ja lasten oikeuksien edistäminen. Viranomaisprosesseissa tarvittavia tietoja jaetaan ja arvioidaan moniammatillisessa yhteistoiminnassa lapsen etu, oikeuksien toteutuminen ja oikeusturva huomioiden. (Saario 2015.) Prosessin avulla on tarkoitus varmistaa erityinen osaaminen lapsen kanssa työskentelystä sekä rikostutkinnassa, oikeusprosessissa että hoito- ja tukitoimissa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kehittää LASTA-prosessia ja löytää sopivia yhteistyömalleja viranomaisyhteistyöhön ennen toiminnan laajentumista. Tutkimus on ajankohtainen, sillä toimintamallista on tarkoitus tehdä valtakunnallinen. Tämän vuoksi toimintaa on hyvä tarkastella tätä ennen. Prosessia on suunniteltu jo pitkään, mutta nykyisessä muodossaan toiminnan ei ole mahdollista laajentua sellaisenaan. Tämän vuoksi prosessin tarkastelu ja resurssien miettiminen on paikallaan.

Kun lapsen epäillään joutuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi, edellyttää esitutkinta tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten välillä. Jotta epäillyt rikokset tulevat poliisin tietoon ja suoritettavat toimenpiteet tehdään oikeaan aikaan, tulee viranomaisten olla tietoisia toisen viranomaisen tekemistä toimenpiteistä. Kaikessa viranomaistoiminnassa tulisi huomioida kirkaana lapsen etu.

Poliisien määrää on vähennetty vuosien ajan ja vähennystä on tehtävä edelleen vuoden 2017 aikana. Tämä vaikuttaa myös lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että LASTA-toimintamallin prosessin kuvaus on selkeä kaikille toimijoille toimintamallin laajentuessa valtakunnalliseksi. Sama työ on tehtävä pienemmällä henkilömäärällä laadusta tai tehosta tinkimättä. Tällöin prosessin työvaiheiden tulee olla selkeitä ja toiminnassa mukana olevien on tiedostettava, mitä prosessin eri vaiheet pitävät sisällään.

Lapseen kohdistuvan rikoksen esitutkinnassa rikoksen selvittämisintressi on suuri. Olennaista on selvittää, onko epäilty rikos tapahtunut vai selittyykö rikosepäily muulla vaihtoehtoisella tavalla. Lapsiin kohdistuvien rikosten taustalla on toisinaan huoltajuuskiistoja tai muita riitoja, jolloin

viranomaisille ilmoitetaan myös sellaisia tekoja, joita ei oikeasti ole tapahtunut. Lapsen kuuleminen on tärkeässä osassa näytön saamiseksi. Lapsen kuuleminen vaatii poliisilta erikoisosaamista, koska tarkemmin kysymyksiä miettimättä kuulustelija syyllistyy usein lapsen johdatteluun, mikä heikentää kuulustelun luotettavuutta. Esitutkintaprosessin ollessa kunnossa saadaan totuus useimmiten selville. Syyttäjän syyteharkinta helpottuu, kun hänellä on käytössään laadukas ja luotettava esitutkintapöytäkirja. Tuolloin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tavoite täyttyy helpommin käräjäoikeuden ja mahdollisten korkeimpien tuomioistuinten käsittelyissä.

Kun lapseen epäillään kohdistuneen seksuaalista väkivaltaa, tulee asiaan puuttua. Epäilyn herätessä on käytettävä aikaa tilanteen hallintaan ja rauhoittamiseen. Tämän vuoksi jokaisen lasten kanssa työskentelevän on tärkeää osata toimia tavalla, joka ei aiheuta ongelmia mahdollisessa rikosprosessissa. Tutustumalla käypä hoito -suositukseen työntekijä varmistuu riittävien perustietojen saamisesta ja asian kohtaamisesta. Lapsen kuunteleminen ja kertomuksen yksityiskohtainen dokumentoiminen ovat ensiarvoisen tärkeitä asioita. Toisaalta liiallinen kysyminen ja erityisesti lapsen johdattelu voivat vaikuttaa kielteisesti rikosprosessiin. Somaattisen tutkimuksen kiireellisyyden määrää viimeisimmän hyväksikäyttöepäilyn mahdollinen tapahtuma-aika. Epäily lapseen kohdistuneesta hyväksikäytöstä on raskas asia sekä lapselle itselleen, mutta myös hänen perheelleen. Työntekijän olisi pystyttävä pitämään omat ajatuksensa pois tilanteesta ja kyettävä kohtaamaan tilanne neutraalisti. Lapsen huoltajia tulisi pystyä kannattelemaan ja ohjata saamaan hoitoa. Selkeän hoitopolun puuttuminen onkin suuri ongelma terveydenhuollossa käytännössä. Lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta on olennaista, että koko perheen henkisestä voinnista huolehditaan selvittelyprosessin aikana. Vanhempien jaksaminen vaikuttaa suoraan lapseen. Arjen ylläpitäminen mahdollisimman tavallisena on lapsen kannalta parasta, sillä lapsi voi paremmin, mikäli vanhemmat hallitsevat tilanteen. Tilanteen hallinnassa parasta olisi perheen ja viranomaisten tiiviimpi yhteistoiminta. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa kerättiin tietoa asiantuntijahaastatteluiden avulla viranomaisyhteistyön toimivuudesta LASTA-prosessissa. Asiantuntijahaastattelut suoritettiin teemahaastatteluina. Teemat, joihin keskityttiin, olivat LASTA-prosessin ja yhteistyön toimivuus sekä laatu, prosessin ohjaus, ja kehittämisideat.

2. TUTKIMUSONGELMA JA TAVOITE

Tutkimuskohteena oli Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella toimintansa aloittaneen LASTA-prosessin yhteistyöverkoston käynnistyminen ja toiminta pilotointivaiheessa. Mukana yhteistyössä ovat olleet terveystyöntekijät, sosiaaliviranomaiset, poliisi, syyttäjä, LASTA-työntekijät sekä projektiryhmän avainhenkilöt. Tutkimuksen tavoite oli tutkia yhteistyön hyötyä, haasteita ja kehittämistarpeita. Eri toimijoiden näkemykset lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten selvittämiseen ja ennalta ehkäisevään toimintaan tähtäävässä viranomaisyhteistyössä, prosessin ja yhteistyön toimivuus ja laatu, laadun kriteerit ja kehittämisehdotukset olivat keskeisessä asemassa tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen taustaoletuksena oli, että moniammatillisesta viranomaisyhteistyöstä on hyötyä lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten selvittämisessä ja ennalta estämisessä.

LASTA-hankkeen tavoitteena on viranomaisyhteistyön kehittäminen ja koordinointi paikallisesti ja valtakunnallisesti, esitutinnan laadun ja nopeuden parantaminen, lapsen ja perheen tukeminen rikosoikeudellisen prosessin aikana sekä somaattisten tutkimusten laadun varmistaminen. Fyysisen väkivallan tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lasten tutkimusten ja hoitoon ohjausten toivotaan selkiytyvän valtakunnallisesti LASTA-hankkeen myötä. Sen toivotaan parantavan myös yhteistyöviranomaisten resursointia. (Anttila 2015.)

Erilaisilla hankkeilla on kehitetty Suomessa ja muissa Pohjoismaissa rikosprosessia ja viranomaisyhteistyötä epäiltäessä lapsen kohdistuvaa väkivaltaa tai hyväksikäyttöä. Sisäasiainministeriö asetti tammikuussa 2007 työryhmän laatimaan selvityksen viranomaisten yhteistyöstä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja rikosten ja häiriöiden ennalta estämiseksi sekä tekemään kehittämissuositusten yhteistyön parantamiseksi valtakunnallisesti. Työryhmän keskeisinä kehittämissuosituksina olivat muun muassa eri sektoreiden lainsäädännön johdonmukaistaminen siten, että se mahdollistaa yhdenmukaisen tulkinnan tietojen vaihdosta, sekä käytännön työssä viranomaisten selkeämmän roolin ottaminen jäsenyhteistyön verkostomaisten työskentelytapojen ja toimintojen edistämiseksi. (Sisäasiainministeriön julkaisu 45/2007.)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2008 työryhmän selvittämään lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimisen käytäntöjä eri viranomaisten välillä. Tavoitteena oli selkeiden ja yleisesti noudatettavien menettelytapojen luominen poliiseille, syyttäjäille, lastensuojelu- ja terveydenhuoltoviranomaisille epäiltäessä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Olennaiseksi

katsottiin viranomaisten asiantuntemuksen kehittäminen sekä hyödyntäminen yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Työryhmä ehdotti Lastentalo-toimintamallin ottamista käyttöön Suomessa.

Toimintamalli käynnistyi maailmanlaajuisesti vuonna 1985 USA:n Alabamassa, jossa perustettiin ensimmäinen National Children's Advocacy Center (NCAC). Sen perusti syyttäjä Robert E. Dramer. NCAC on kouluttanut yli 54 000 ammattilaista Yhdysvalloissa ja vuosittain se hoitaa noin 250 000 hyväksikäyttötapausta. USA:sta malli levisi ja sittemmin se on otettu käyttöön myös Pohjoismaissa. Islannissa Lastentalo aloitti toimintansa vuonna 1998. (Saario 2015.)

Ideana Lastentalossa on selvittää lapseen kohdistunut väkivalta- tai seksuaalirikosepäily moniammatillisessa yhteistyössä eri viranomaisten kesken samassa paikassa. Lastentalo-toimintamallissa erityisesti lapsen etu on huomioitu unohtamatta nopeaa ja tehokasta rikoksen selvittämisen prosessia sekä eri osapuolten oikeusturvaa. Kyseisessä toimintamallissa rikoksen selvittämisestä on vastuussa erikoiskoulutettu asiantuntijatyöryhmä, jossa viranomaisyhteistyössä työskentelevät poliisi, syyttäjä, lastensuojeluviranomaiset sekä terveydenhuolto. Lastentalo-toimintamalli on käytössä nykyisin Islannin lisäksi myös Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa sekä Ahvenanmaalla. Suomessa mallin käyttöönottoa on suunniteltu vuosia. Vuoden 2010 alussa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL 2010b) sai toimeksiannon mallin pilotoinnista Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmalta. (Humppi & Ellonen 2010, 21.)

Lastentalo-malli korostaa toimintamallien yhtenäistämisen lisäksi tiivistä yhteistyötä epäilyissä lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyissä. Viranomaisten välistä yhteistyötä ja moniammatillisuutta on korostettu hyvinvointia edistävien palveluiden tuottamisessa, mutta toteutumisessa on havaittu useita haasteita (Tolvanen & Vuento 2004).

2.1 Tutkimusongelma

Ensisijaisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää moniammatillisen viranomaisyhteistyön toimivuus lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnassa LASTA-prosessissa. Alakysymyksiä haettiin vastausta seuraaviin kysymyksiin:

- Miten prosessi lähti käyntiin?
- Miten yhteistyö on toiminut viranomaisten välillä prosessin aikana?
- Mitä haasteita viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuudet ovat tuoneet työhön ja miten se näkyy tulevaisuudessa?

- Miten tieto liikkuu eri toimijoiden välillä?
- Miten työnjako on toiminut prosessin aikana?

2.2 Aiemmat tutkimukset

Suomessa viranomaisyhteistyötä LASTA-prosessissa ei ole aikaisemmin tutkittu, koska prosessi on vasta pilotointivaiheessa.

Tätä tutkimusta kirjoittaessani Linnea West tutkii lapsen oikeusturvan toteutumista LASTA-prosessissa. Tutkimus on Vaasan yliopiston hallintotieteiden kandidaatin työ ja työssä pyritään selvittämään, miten LASTA-hanke pyrkii ratkaisemaan keskeisiä ongelmia lapsen oikeusturvan toteutumisessa esitutkinnassa.

Ruotsissa Åsa Landbeg ja Carl Göran Svedin ovat tutkineet Lindköpingin yliopistossa vuonna 2013, miten lapsiin kohdistuvien rikosten viranomaisyhteistyötä varten perustettu Barnahus on onnistunut tehtävässään. Ruotsissa on 28 lastenasiaintaloa ja siellä lapselle järjestetään palveluja yhdessä paikassa. Lastenasiaintalossa toimivat saman katon alla poliisi, syyttäjä, lääkäri, sosiaalityöntekijä sekä psykiatri. Toiminta perustuu lapsen edun huomioimiseen.

Pohjoismainen terveyden ja hyvinvoinnin laitos on vuonna 2016 projektissaan "Young People in the Nordic Region - Mental Health, Work, Education" julkaissut raportin "When someone has to take charge -Youth and Mental Health: Challenges, Policy and Collaboration in Iceland, the Faroe Islands and Norway". Tutkimuksen yhteydessä suoritettiin 80 haastattelua. Nuoria miehiä ja naisia haastateltiin Islannissa, Norjassa ja Färsaarilla. Haastatellut olivat vaarassa ajautua sosiaalisen verkoston ulkopuolelle. Tutkimuksen yhtenä suosituksena on tiiviimpi viranomaisyhteistyö lapsen ja nuoren elämässä ongelmien ennaltaehkäisemiseksi.

Salla Herranen on vuonna 2014 oikeustieteellisen tiedekunnan pro gradu -tutkimuksessaan "Esitutinnan viranomaisyhteistyö lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä" esitellyt Suomessa käytössä olevan järjestelmän lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä. Herranen on esitellyt ja arvioinut nykymuotoista järjestelmää ja sen ongelmakohtia. Tutkielmassa on esitelty lapsen asemaa esitutkinnassa, lapsen edun toteutumista sekä esitutkinnassa tehtävää viranomaisten yhteistyötä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä kansainvälisesti tutkitusti parhaana vaihtoehtona pidetään moniammatillista yhteistyötä.

Eero Koljonen on väitöskirjassaan "Poliisin ja syyttäjän yhteistyön kehittäminen esitutkinnan johtamisen ja laadun näkökulmasta" tutkinut, miten esitutkinnan johtaminen toimii syyttäjän ja poliisin välillä. Lisäksi Koljonen on peilannut johtamista rikosprosessin laadun näkökulmasta.

Sanna-Mari Humppi ja Noora Ellonen ovat vuonna 2010 tutkimuksessaan "Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö" tutkineet tapausten tunnistamista, rikosprosessia ja viranomaisten yhteistyötä. Tutkimuksessa muodostettiin eri viranomaisten toiminnasta kokonaiskuva lasten kokeman väkivallan selvittämiseksi. Kyseisen tutkimuksen tavoitteena oli viranomaisyhteistyön parantaminen sellaisissa tapauksissa, joissa lapsen epäillä olevan väkivallan uhrina.

Mia Niemi-Aho on vuonna 2013 sosiaalityön pro gradu -tutkimuksessaan "Väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten asema poliisin esitutkinnassa" tutkinut lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa, osallisuutta sekä viranomaisten yhteistyötä. Kyseisessä tutkimuksessa on muun muassa pyritty selvittämään, mikä on viranomaisten yhteistyön merkitys lasten ja nuorten asemaan esitutkintapöytäkirjoissa. Tutkimuksen perusteella viranomaisten yhteistyö toimii lainmukaisesti, mutta lasten ja nuorten aseman näkökulmasta viranomaiset tekevät turhaa päällekkäistä työtä. Yhteistyömuotoja tehostamalla sekä osallisuutta mallintamalla tutkimuksen mukaan lasten ja nuorten asemaan sekä heidän perheidensä tilanteisiin pystyttäisiin vaikuttamaan kohdennetusti.

Mona Tamminen on vuonna 2016 valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaalityön tutkimusraportissaan "Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia viranomaisyhteistyöstä lapsiin kohdistuvien pahoinpitely- ja seksuaalirikosten selvittämisessä" tutkinut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikön viranomaisyhteistyön toimivuutta Helsingin kaupungin lastensuojelussa. Tutkimuksen perusteella yhteistyötä on mahdollista kehittää säännöllisellä koulutuksella, selkeyttämällä lastensuojelun työskentelyprosesseja oikeuspsykiatrian tutkimusjakson aikana, varmistamalla tiedonkulku jatkohoidon mahdollistamiseksi sekä poliisin ja lastensuojelun välisen viranomaisyhteistyön kehittämiseksi. Tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kokemukset poliisin onnistumisesta viranomaisyhteistyössä selvitetessä lapsen pahoinpitely- tai hyväksikäyttöepäilyä vaihtelivat jonkin verran.

Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds ovat tutkineet vuonna 2012 kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän (MARAK) kokeilusta Suomessa. Moniammatillisen riskinarvioinnin kokousta (MARAK) on kokeiltu Suomessa pilottihankkeena vuosina 2010–2011. Riskinarviointimenetelmien avulla lähisuhdeväkivaltajutuissa pyritään tunnistamaan ajoissa ne uhrin, jotka todennäköisimmin joutuvat tulevaisuudessa uudelleen väkivallan uhriksi. Ensimmäisessä vaiheessa työntekijän tulee tunnistaa parisuhdeväkivallan uhri ja

täyttää hänen kanssaan riskinarvioinnin lomake. Toisessa vaiheessa prosessia käynnistyy moniammatillinen työskentely uhrin suostumuksella. Tässä sovitaan uhrin turvallisuutta parantavista toimenpiteistä, nimetään tahot toimenpiteiden suorittajiksi ja seurataan niiden toteutumista. Tässä tutkimuksessa on tärkeäksi nähty muuan muassa paikkakuntaakohtaisen koulutuksen järjestäminen, toiminnan ohjaaminen ja resursoiminen valtakunnallisesti, paikallistasolla selkeän rakenteen luominen toiminnalle, MARAK-prosessin seurannan parantaminen sekä lainsäädännön kehittäminen moniammatilliseen työskentelyyn.

Minna Immonen on 2016 pro gradu -tutkielmassaan "Moniammatillisen viranomaisyhteistyön hyödyt ja haasteet ympäristörikosten ehkäisy- ja torjuntatyössä" osoittanut alueellisen yhteistyön hyötyjä ja tarpeen moniammatilliselle viranomaisyhteistyölle. Niukentuvien voimavarojen edessä viranomaisyhteistyötä olisi edelleen kehitettävä luomalla yhteisiä toimintamalleja sekä tiedonvaihtokanavia, tehostamalla olemassa olevia tiedonvaihtokanavia sekä tarjoamalla koulutusta. Yhteistyön olemassaolo on varmistettava riittävällä resursoinnilla sekä taloudellisella panostuksella.

Salla Hyvärinen ja Jani Hautamäki ovat vuonna 2013 yhdessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa luoneet oppaan poliisin ja väkivallan katkaisuohjelmien työntekijöille, jotta väkivallan tekijä saataisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tuen piiriin. Väkivallan katkaisuun tähtäävien ohjelmien kehittäminen on olennaista väkivallan uusiutumisen ehkäisyssä. Ohjelman tarkoituksena on kehittää valtakunnallisesti koordinoituja yhteistyömalleja, joiden avulla poliisi välittää tietoa rikoksesta epäillyille ja ohjaa tekijöitä väkivallan katkaisuojelmiin. Toiminta edellyttää kirjallisia toimintaperiaatteita, jotta käytäntö säilyy henkilöstövaihdoksista huolimatta. (Hyvärinen & Hautamäki 2013, 3,8.)

Leena Paukkunen (2003, 21–25) on väitöskirjassaan *Sosiaali- ja terveysalan yhteistyöosaamisen kehittäminen* etsinyt yhteistyölle selvitystä sanastoista ja eri ilmenemismuodoista, joita moniammatillisessa yhteistyössä esiintyy. Paukkunen on erottanut toiminnallisesti yksilöiden välillä tapahtuvan eli interpersoonallisen ja organisaatioiden tai alayksiköiden välillä tapahtuvan yhteistyön. Väitöskirjasta löytyy taulukko, jossa 15 eri määritelmää voidaan määritellä ja painottaa eri tavalla. Vuorovaikutus sekä yhteinen tavoite ovat merkittäviä havaintoja, joita Paukkusen mukaan tulee korostaa. Eri toimijoiden vuorovaikutus eli kommunikointi on olennaista. Väitöskirjassaan Paukkunen (2003, 26) kirjoittaa kommunikaatio-, arviointi-, päätöksenteko- ja yhdessä työskentelyn prosessista sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön osapuolten välillä. Näissä prosesseissa on selkeä yhdessä luotu tavoite asiakkaan hyvinvoinnin tarpeisiin vastaamisesta ja niissä on huomioitu jokaisen osapuolen kunnioittaminen ja arvostaminen asiantuntijuudessa ja

osaamisessa. Kun yhteistyö on parhaimmillaan, on tieto, valta ja asiantuntijuus jaettu osapuolten kesken. Työntekijöiden väliseen yhteistyöhön vaikuttava toimintaympäristö on nähty organisaationäkökulmana. Tässä on yhteys myös LASTA-prosessissa tehtävään yhteistyöhön, sillä yksilöt muodostavat yhteistyön ja organisaatiot toimivat viitekehyksenä.

Katri Valkokari (2009, 3–4) on väitöskirjassaan *Yhteisten tavoitteiden ja jaetun näkemyksen muodostuminen kolmessa erityyppisessä verkostossa* tutkinut pitkittäistutkimuksen avulla liiketoimintaverkostojen kehittämisprosessin etenemistä ja toimintaedellytyksiä. Valkokarin vertailussa oli kolme rakenteeltaan erilaista liiketoimintaverkosta. Valkokari vertaili liiketoimintaverkostojen kehittymistä. Liiketoimintaverkostot ja organisaatioiden muutoksen tarkastelu muodostivat tutkimuksen teoriaosuuden. Väitöskirjan tutkimuksen tulos oli uudistuvan verkoston toiminta- ja systeemimallit. Näitä verkostojen hyötyjä ja tavoitteita tulisi tarkastella kaikkien osapuolten näkökulmasta, jotta olisi mahdollista ennakoida yhteistyön kehittymistä. Tämä voisi auttaa verkostojen kehittymistä.

2.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen alussa esitellään tutkimusongelma, perustellaan aiheen valinta ja tarkastellaan aikaisempia tutkimuksia kyseisestä aiheesta. Kolmannessa luvussa esitellään lapsiin kohdistuvien rikosten toimintamallia Suomessa. Neljännessä luvussa kerrotaan tutkimuksen teoreettinen viitekehys, joka muodostuu moniammatillisen verkostotyön ja viranomaisyhteistyön käsitteistä ja teorioista. Viides luku koostuu tutkimusmenetelmästä, aineistosta, aineiston analyysistä sekä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä tekijöistä. Kuudennessa luvussa käydään läpi tutkimuksen tulokset suoritettujen teemahaastatteluiden pohjalta. Tulokset on jaoteltu lukuihin, joissa on analysoitu moniammatillisen viranomaisyhteistyön käytäntöjä ja kokemuksia, prosessin ja yhteistyön toimivuutta ja laatua, laadun kriteereitä ja kehittämisehdotuksia. Luvussa kuusi on käyty läpi myös yhteistyön merkitystä lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa, tiedonkulun merkittävyyttä sekä tulevaisuuden haasteita viranomaisyhteistyössä. Luvussa seitsemän esitetään tulosten pohjalta tehdyt johtopäätökset. Viimeiseen lukuun eli lukuun kahdeksan on koottu kehittämisehdotuksia moniammatillisen viranomaisyhteistyön kehittämiseksi.

3. LAPSIIN KOHDISTUVIEN RIKOSTEN SELVITTÄMISEN TOIMINTAMALLI SUOMESSA

Suurin osa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on piilorikollisuutta (Ellonen ym. 2007). Vakava fyysinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö tunnustetaan nykyään yleisesti vääräksi ja lainvastaiseksi toiminnaksi. Toisaalta esimerkiksi kaltoinkohtelussa, kuten hoidon laiminlyömisessä, on edelleen parantamisen varaa väkivallan muodon tunnistamisessa (Paavilainen ym. 2008).

Väkivallan tunnustaminen ja tunnistaminen edellyttää yhteiskunnallisesti avointa keskustelua rikosten tunnusmerkistöistä ja toiminnan vaikutuksista osallisiin. Lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumisessa tärkeä vastuu on vanhemmilla mutta myös viranomaisilla, sillä useimmiten lapseen kohdistuvan väkivallan tekijä on hänen läheisensä. Lapsi itse hakee harvoin apua asiaan ja avun hankkimista saattavat vaikeuttaa lisäksi kognitiiviset vaikeudet sekä häpeä, omien vanhempien suojeleminen sekä se, että lapsi ei tunnista väkivaltaista toimintaa vääräksi. (Humppi ym. 2010, 48.)

Lapseen kohdistuvien väkivalta- ja hyväksikäyttöepäilyjen ilmoittaminen poliisille on lisääntynyt vuosien 2004–2009 aikana. Osaltaan tilanne voi selittyä asiaan liittyvän ohjeistuksen, koulutusten, kampanjoiden sekä kuntien väkivaltatapauksiin liittyvien toimintamallien kirjaamisella (Humppi ym. 2010, 57–58).

3.1 Lapseen kohdistuvan väkivalta- tai seksuaalirikoksen ilmoittaminen viranomaisille

Poliisille lapseen kohdistuvasta väkivalta- tai seksuaalirikoksesta ilmoittaa yleensä lapsi itse, lapsen vanhempi, lastensuojeluviranomainen, muu viranomainen, poliisi tai sivullinen. Mikäli epäilystä lapseen kohdistuneesta väkivallasta tieto poliisille tulee viranomaisen kautta, on useimmiten ilmoittajana sosiaaliviranomainen. Vuonna 2015 lastensuojelulain muutoksen (1302/2014) myötä laajennettiin niiden henkilöiden ilmoitusvelvollisuutta, joilla on lastensuojelulain mukainen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Nykyään ilmoitusvelvollisten tulee tehdä ilmoitus myös suoraan poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoonsa saamien seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen joutuneen henkeen ja terveyteen kohdistuneen rikoksen uhriksi. Lastensuojelulain 25 §:n mukaisella henkilöllä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun he ovat tehtävässään saaneet tietää epäilystä lapsen henkeen ja terveyteen kohdistuneesta rikoksesta,

jonka rangaistusmaksimi on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi päivähoidon, opetustoimen tai terveydenhuollon tehtävissä toimivien on ilmoitettava poliisille epäilyistä lapsen pahoinpitelystä tai seksuaalirikoksesta. Ilmoitusvelvollisuutta ei ole lievissä pahoinpitelyissä. (Lastensuojelulaki 25 §).

3.2 Esitutinnan toimenpiteet

Poliisin saatua tietää lapseen kohdistuvasta väkivalta- tai seksuaalirikosepäilystä, kirjaa poliisi asiasta rikosilmoituksen (R-ilmoitus) tai sekalaisilmoituksen (S-ilmoitus). Mikäli syytä epäillä -kynnys täyttyy lapseen kohdistuvassa väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyssä, kirjataan asiasta rikosilmoitus. Syytä epäillä -kynnys näissä asioissa on alhaalla ja asiaa voidaan arvioida siten, että mikäli huolellisesti asioita harkitseva ihminen tulee siihen tulokseen, että rikos on tapahtunut, niin silloin kyseinen syytä epäillä -kynnys on ylittynyt. Syytä epäillä -kynnys on matalampi kuin todennäköisin syin epäily, joka puolestaan tarkoittaa sitä, että on todennäköisempää, että henkilö on syyllistynyt rikokseen kuin että hän ei olisi syyllistynyt asiassa rikokseen.

Esitutinnan toimittamisesta säädetään esitutkintalaissa (ETL). Esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat sekä mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöön panemiseksi, asianomistajan vaatimukset sekä se, suostuuko asianomistaja ja rikoksesta epäilty asian käsittelemiseen kirjallisessa menettelyssä (ETL 1:2).

Rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen juttu jaetaan asian tutkijalle. Heti rikosepäilyn tultua ilmi tulisi poliisin tehdä asiassa esitutkintalain 5:1 mukainen ilmoitus syyttäjälle ja pitää aloituspalaveri syyttäjän kanssa. Lisäksi tulee miettiä edunvalvojan sijaisen tarvetta lapselle, tehdä asiassa tutkintasuunnitelma ja miettiä vaihtoehtoisia selitysmalleja eli hypoteeseja juuri kyseisessä tapauksessa sekä konsultoida tarpeen mukaan asialle nimettyä syyttäjää. Heti alussa tulee lisäksi tehdä LASTA-työryhmään konsultaatiopyyntö, josta kerron tarkemmin luvussa 3.3.2.

Esitutinnan alkuvaiheessa jutut on priorisoitava siten, että kiireellisiä toimenpiteitä vaativat tapaukset otetaan tutkintaan heti ilmoituksen tultua poliisin tietoon. Mikäli tapauksessa on

jatkamisvaaraa tai vaikeuttamisvaaraa, on lapsen kohdistuva rikosepäily linjattava kiireelliseksi. Tässä on käytettävä tapauskohtaista harkintaa, mikä muodostuu poliisille virkavuosien kuluessa.

Tämän jälkeen asian tutkija suorittaa tutkintatoimia, kuten asianosaisten kuulusteluja. Aiheelliseksi voi tulla virka-avun pyytäminen esimerkiksi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisesta tutkimusyksiköstä, mikäli lapsi on hyvin pieni tai hänellä on todettu kehitysviivettä. Alkuvaiheessa on suunniteltava myös somaattisen tutkimuksen tekemistä lapselle tai epäilylle. Mikäli asiaa on tarvetta käsitellä moniviranomaisverkostossa, etenee asia menettelyn mukaan, josta kerron tarkemmin luvussa 4.3.1.

Esitutinnan kestäessä tutkinnanjohtaja päättää käytettävistä pakkokeinoista. Ehdottomasti tärkein kohta esitutkinnassa ovat sen alkutoimet. Myös viranomaisyhteistyö on oleellista pohdittaessa kuulustelujen ja kiinniottojen ajankohtaa. Lapsen kohdistuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen tutkinnassa usein käytettyjä pakkokeinoja ovat kotietsintä, henkilön vapauteen kohdistuvat pakkokeinot eli kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen, laite-etsinnät henkilön käytössä oleviin tietoteknisiin laitteisiin sekä henkilönkatsastus.

Esitutinnan valmistuttua asian tutkija vastaa esitutkintapöytäkirjan kokoamisesta. Esitutinnan kestäessä on mahdollista tehdä rajoitusesitys syyttäjälle esitutkinnan lopettamisesta esimerkiksi sillä perusteella, että epäilystä rikoksesta ei ole saatavissa näyttöä. On myös mahdollista, että tutkinnanjohtaja päättää rikoksen esitutkinnan omalla päätöksellään, jos esimerkiksi rikosta ei ole tapahtunut. Mikäli asia kuitenkin saatetaan syyttäjän syyteharkintaan, päättää tutkinnanjohtaja esitutkinnan päättymisestä ja tarkistaa tutkijan kokoaman pöytäkirjan. Tämän jälkeen tutkintasihteeri vastaa esitutkintapöytäkirjan jatkolähtämisestä syyttäjän syyteharkintaan.

Esitutkinta edellyttää lapsiin kohdistuvissa pahoinpitely- ja seksuaalirikosepäilyissä sujuvaa viranomaisyhteistyötä esitutkinnan johtamisen merkitystä unohtamatta. Tutkinnanjohtaja vastaa koko esitutkinnasta tiiviissä yhteistyössä syyttäjän kanssa. Syyttäjä on hyvä pitää ajan tasalla tutkinnan etenemisestä, mutta tutkinnanjohtajan on johdettava esitutkintaa.

Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkiminen on vaativaa tutkintaa, joka edellyttää tiimi- tai parityöskentelyä sekä laadukasta tutkinnanjohtamista. Valitettavasti parityöskentelyyn ei suuren työmäärän takia ole aina mahdollisuutta. Työntekijät kuormittuvat henkisesti raskaista asioista, jolloin työtaakan jakaminen työparin kanssa voisi helpottaa tilannetta. Lapsen kohdistuvan väkivalta- tai seksuaalirikoksen tutkinnanjohtaminen olisi mahdollista keskittää esimerkiksi 11

pääpoliisiasemalle, jolloin tutkinnanjohtajien ammattitaitoa olisi mahdollista hyödyntää muillakin alueen poliisiasemilla. (Lehtinen 2015, 74–75.)

Esitutinnan seuranta on laillisuusvalvontaa sekä esimiestyötä. Sähköisen seurantataulukon avulla tutkijat voivat tarkastaa, että kaikki tarvittava on tehty esitutkinnassa. Sähköistä seurantataulukkoa on helppo päivittää ja se on monikäyttöinen työväline sekä tutkijalle että tutkinnanjohtajalle. Seurantataulukko auttaa tutkijaa hallitsemaan työmääränsä ja siitä näkee yhdellä silmäyksellä lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tilannekuvan, kuten uhrien iän, tapauksen tapahtuma-ajan, asianomistajan ja epäillyn suhteen sekä sen, ovatko esitutkinnot kasautuneet tietyille tutkijoille. (Lehtinen 2015, 80–81.)

Lapsiin kohdistuvien rikosten esikäsittely on tärkeää. Esikäsittelijällä tulee olla kokemusta ja näkemystä lapsiin kohdistuvista rikoksista. Hänen tulee hallita asian kokonaisuus ja pystyä muodostamaan kuva kyseisen esitutkinnan vaatimista toimenpiteistä. Kaikkia lapsiin kohdistuvia, poliisille ilmoitettuja, rikosepäilyjä ei ole tarvetta tutkia alusta loppuun saakka. Esikäsittelyllä on merkittävä rooli esitutkinnan laadun takaamiseksi sekä voimavarojen keskittämiseksi todellisiin juttuihin. Tämän vuoksi esikäsittelijän on omattava pelisilmää, milloin käsillä oleva esitutkinta on rajoitettavissa tai päätettävissä tutkinnanjohtajan päätöksellä. (Lehtinen 2015, 83.)

3.3 LASTA

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella käynnistyi keväällä 2014 pilottihankkeena LASTA-prosessi, jossa moniviranomaisyhteistyön avulla käsitellään tapauskohtaisesti lapsiin kohdistuneita rikoksia. Prosessin tavoitteena on viranomaisyhteistyön parantaminen ja lasten oikeuksien edistäminen. Prosessin avulla on tarkoitus varmistaa erityinen osaaminen lapsen kanssa työskentelystä sekä rikostutkinnassa, oikeusprosessissa että hoito- ja tukitoimissa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kehittää LASTA-prosessia ja löytää sopivia yhteistyömalleja viranomaisyhteistyöhön ennen toiminnan laajentumista.

LASTA-hanke on valtakunnallisesti ohjattu, alueellisesti johdettu ja toteutettu poikkihallinnollinen kehittämisprosessi, jota koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja jota tukevat lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö, oikeusministeriö ja sisäministeriö. Hankkeen tavoitteena on valtakunnallisen yhteistyömallin luominen poliiseille, syyttäjälaitokselle, lastensuojelulle sekä somaattiselle ja

psykiatriselle sairaanhoidolle tilanteessa, jossa lapsen epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.)

LASTA-mallin kehittämistä varten Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueelle on perustettu projektiryhmä paikallisista toimijoista. Mukana kehittämistyössä on ollut poliisi, syyttäjä, lastensuojelun asiantuntija, somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri, psykiatri, psykologi ja juristi. Sairaanhoitopiiriin on palkattu hankkeen ajaksi työryhmä, joka koostuu perheterapeutista, kahdesta erikoissosiaalityöntekijästä, sihteeristä ja asiantuntijalääkäristä. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.)

LASTA-malli on yhteistyömalli, jossa varmistetaan asiaa hoitavien viranomaisten tiedon saaminen sekä monialainen yhteistyö sellaisissa tilanteissa, joissa epäillään lapsen joutuneen pahoinpidellyksi tai seksuaalisesti hyväksikäytetyksi. Malli on kehittynyt pilaoinnin aikana vuosina 2014–2016 kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa tietoa kerätään esitutkinnan ja lastensuojelun selvitystä tukemaan. Toisessa vaiheessa viranomaiset arvioivat yhdessä lapsen tilannetta. LASTA-mallin ytimessä tieto jakautuu ja monialainen yhteistyö toimii. Tämän lisäksi viranomaisprosessin toimivat koordinoitusti ja viranomaiset konsultoivat toisiaan. Viranomaistoimintojen viiveiden mittaamisessa on käytössä tilastointitaulukko, jolla seurataan asioiden etenemistä.

3.3.1. LASTA-mallin tavoitteet

Viranomaistoimintaa ohjaa ensisijaisesti lapsen etu. Kun lapsen epäillään joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, on viranomaisyhteistyö lapsen etua tukevaa toimintaa. Tuolloin lapsen elämässä tapahtuu monia prosesseja samanaikaisesti ja ne vaikuttavat lapsen elämään eri tavoin. LASTA-malli huomioi toiminnassaan YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen sekä sisäministeriön julkaisun perhe- ja lapsisurmien ehkäisemisestä ja estämisestä sekä viranomaisten välisestä tiedonvaihdosta. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.)

LASTA-mallin tavoitteena on väkivaltarikos- ja/ tai seksuaalirikospäilyihin liittyvistä prosesseista vastuussa olevien viranomaisten toiminnan koordinointi ja keskittäminen. Tavoitteena on jakaa viranomaisprosesseissa tarvittavia tietoja ja arvioida sitä moniammatillisessa yhteistyössä sekä parantaa esitutkinnan laatua ja nopeutta. Yhtenä tavoitteena on lapselle ja hänen perheelleen annettavan tuen ja avun varmistaminen sekä lasten somaattisten tutkimuksen tekemiseen liittyvien

käytäntöjen selkeyttäminen sekä korkeatasoisiin tutkimuksiin pääsemisen varmistaminen. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.)

3.3.2 LASTA-prosessi

Lapseen ja häneen perheeseensä liittyviä olennaisia taustatietoja kerätään esitutinnan, lapsen haastateltavuuden, väkivallan vakavuuden, somaattisten tutkimusten tarpeellisuuden, lapsen suojaamisen sekä avun näkökulmasta sitä varten suunnitellulle taustatietolomakkeelle (liite 2). Lomakkeessa on perustiedot rikosepäilyistä sekä terveydenhuollon ja lastensuojelun osiot.

Tällä hetkellä prosessikuvaus on ehdotettu seuraavanlaiseksi. Ensimmäisessä vaiheessa prosessi käynnistyy poliisin tehdessä konsultaatiopyynnön erikseen palkatulle koordinaattorille. Tämän jälkeen koordinaattori kerää tiedot, jonka jälkeen kolmannessa vaiheessa poliisi päättää, tuoko hän tapauksen monialaiseen yhteistyökokoukseen käsiteltäväksi. Konsultaatiopyyntö lähetetään jokaisesta poliisin tietoonsa saamasta lapseen kohdistuneesta pahoinpitely- ja seksuaalirikostapauksesta. Koordinaattori kerää lapsen tiedot potilastietojärjestelmästä sekä soittamalla terveydenhuollon ammattihenkilöille. Lisäksi koordinaattori kerää lapsen ja tämän perheeseen liittyvät lastensuojelun tiedot soittamalla sosiaalipäivystykseen tai lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijä sekä koordinaattori ottavan kantaa monialaisen yhteistyökokouksen tarpeellisuuteen. Koordinaattori voi lisäksi konsultoida lääkäriä somaattisten tutkimusten tarpeellisuudesta sekä tutkimuksen kiireellisyydestä tai asian lähettämistä virka-apupyynnönä lasten ja nuorten oikeuspsykiatriseen tutkimusyksikköön. Tämän jälkeen koordinaattori lähettää taustatietolomakkeen poliisille ja mahdollisesti lastensuojelun työntekijälle. Poliisi päättää jutun tuomisesta monialaiseen yhteistyökokoukseen, virka-avun pyytämisestä lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisesta tutkimusyksiköstä tai tutkinnan jatkamisesta tavanomaisella viranomaisyhteistyöllä. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.)

LASTA-koordinaattorit keräävät taustatietoja virka-aikana ja lähettävät ne poliisille yleensä parin päivän sisällä konsultaatiopyynnön saamisesta. Taustatietolomake voidaan nähdä monialaisena riskinarvioinnin tukityökaluna, jossa riski ymmärretään sekä rikoksen ehkäisyyn että lapsen suojaamisen, turvallisuuden ja hoidon näkökulmasta. Lomake täytettynä on terveydenhuollon ammattilaisten ja toisaalta lastensuojelun ammattilaisten kokoama yhteenveto lapsen aikaisemmista asiakirjamerkinnöistä. Nämä merkinnät voivat olla oleellisia esitutinnan näkökulmasta tai

lastensuojelun tarvetta arvioitaessa. Poliisi ilmoittaa kerran viikossa koordinaattoreille, keiden lasten asioita käsitellään kerran viikossa järjestettävässä moniviranomaisverkostossa. Taustatietolomakkeen strukturoitu muoto mahdollistaa nopeiden ja koostettujen tietojen kartoittamisen, jonka jälkeen poliisin on helpompi päättää laajemmasta asiakirjojen pyytämisestä. Taustatietolomake on kehitetty ja suunniteltu monialaisessa yhteistyössä. Se perustuu kirjallisuuskatsaukseen, jossa on etsitty tekijöitä, jotka lisäävät lapsen riskiä joutua pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.)

4. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

4.1 Verkosto

Tutkimus on hallintotieteellinen tutkimus, jonka teoreettinen ydin on verkostoyhteistyön kehittämisessä. Tutkimuksen kohteena on viranomaisten välinen yhteistyö lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaprosessissa. Tutkimuksen aineistoa hankittiin LASTA-prosessin eli tutkimuskohteen ammattilaisilta. Lopputuloksena luotiin näkökulmia prosessin parempaan sujuvuuteen ja viranomaisyhteistyön tiivistämiseen. Näitä kehittämällä myös viranomaisyhteistyön laatua pystytään parantamaan.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu verkostoteoriasta, yhteistyömalleista ja näkökulmista prosessin toimivuuteen ja laatuun. Tässä luvussa käydään läpi, mitä edellä mainitut käsitteet tarkoittavat. Jotta LASTA-prosessia on mahdollista kehittää ennen toiminnan laajenemista, on ensin löydettävä ja myönnettävä ongelmakohtat. Tämän jälkeen kehitystyö on mahdollista.

Verkosto on rakenne, jonka perustana ovat eriaisteiset ja eri tavalla vakiintuneet sosiaaliset suhteet toimijoiden kesken. Yhteinen ongelma tai resurssipohja voi olla organisoitumisen ydin. Toiminnalla ei ole tekemistä hierarkkisten suhteiden kanssa, vaan se perustuu lojaalisuuteen, luottamukseen ja keskinäiseen tukeen. Näin ollen toimijat voivat tehdä itseään koskevia päätöksiä itsenäisesti. (Puustinen 2010.)

Siegfriedin (2008, 149) mukaan verkostoituminen käsitteenä on täsmentynyt 1990-luvulla, jolloin sitä sovellettiin erilaisiin järjestelmiin biologiassa, teknologiassa, yhteiskunnassa, hallinnossa, ympäristössä ja taloudessa. Fältin (2003, 566) kuvauksen mukaan verkottuminen ja globalisaatio

tarkoittavat samaa ja verkostoitumisen käsitettä on hänen mukaansa mahdollista soveltaa mihin tahansa järjestelmään, ihmisten, yritysten, valtioiden tai organisaatioiden toimintaan.

Verkostoitumisella tai verkottumisella voidaan kuvata eri tahojen yhteistyötä. Sirpa Virta (2001, 8–11, 43) on tutkinut poliisin turvallisuusverkostojen syntymistä ja toimintaperiaatteita prosessievaluuatiin keinoin. Turvallisuusverkostoissa eri toimijoilla on omat roolinsa, jotka määräytyvät osallisen painoarvon eli intressien, suorituskyvyn tai esimerkiksi tavoitteen mukaan. Poliisi on toteuttanut monenvälistä yhteistyötä sidosryhmäyhteistyönä jo pitkään. Paikallisen tiedon ja taidon kumuloituminen ja synergian hyödyntäminen turvallisen ja viihtyisän ympäristön säilyttämiseksi on yhteistyön peruste ja tavoite.

Verkostomaisesti toimimalla eri toimijaroolien joustava osallistuminen ja vaikuttaminen ovat mahdollisia, jolloin toiminta tukee sitoutunutta yhteistoimintaa ja yhteistyötä. Verkostoitumisen etuja ovat tiedon saatavuus, jonka jälkeen seuraa koordinoiva vaihe, joka johtaa yhteistyöhön ja jaettuun ymmärrykseen. (Valtonen 2010, 108, 110.) Tyypillisiä piirteitä verkostoille ovat päätöksenteon jakaminen, yhteisen strategian luominen, yhteistyö ja kumppanuus, vahva luottamus ja "heikko" johtaminen sekä runsas vuorovaikutus. Kun organisaatiot osaavat määritellä omaa suhdettaan verkoston muihin toimijoihin, on verkosto joustava. Joustavuus on verkoston vahvuus, sillä joustavuutta tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa selkeitä ratkaisuja ei ole olemassa tai asiakkaiden tarpeet muuttuvat tai ne ovat monimutkaisia. (Immonen 2016, 20–21.)

Verkottuminen on yhteyksien kasvamista järjestelmässä. Verkosto koostuu vähintään kolmesta toimijasta ja niiden välisestä vuorovaikutuksesta. Kun verkosto kasvaa, tiedon jakaminen lisääntyy, mutta samalla kasvaa riippuvuus muista toimijoista. Kaikkien toimijoiden ei kuitenkaan tarvitse olla kontaktissa kaikkiin verkoston toimijoihin. Verkostot voivat olla erityyppisiä, mutta yhteistä niillä on tekeminen. Lisäarvoa pyritään tuottamaan organisaation ja sen jäsenten ulkopuolisilla yhteyksillä. Verkostoitumisen merkitykseen liittyy myös riskien jakaminen. (Himmelman 1996, 112.)

Verkostoituminen on prosessi, jossa osallistujien tieto, osaaminen ja arvot yhdistetään lisäarvoa synnyttäväksi toiminnaksi. Yhdessä toimimalla tavoite on lisäarvon kasvattaminen, ei hyödyn jakaminen osallistujien kesken. Toiminnan tulee olla tavoitteellista, pitkäaikaista ja säännöllistä ja sen tulee hyödyttää kaikkia verkoston osapuolia. (Tsupari ym. 2001, 7.)

Järvenpään ym. (2010, 14) mukaan verkoston toiminta ja kulttuuri koostuu luottamuksesta, yhteisyyden kokemisesta ja vuorovaikutuksesta. Verkoston syntyminen ja toiminta voi olla erilaista, mutta mikäli yksi edellä mainituista tekijöistä puuttuu, on verkoston toiminta tehotonta tai sitä ei ole lainkaan.

Silvennoinen (2008, 48–71) on listannut verkostotoiminnan hyödyksi muun muassa pääsyn uusille tietolähteille, vaikutuspiirin ja -vallan lisäämisen, uuden tiedon luomisen, innovatiivisuuden lisäämisen, yhdessä oppimisen, oman toiminnan peilauksen, hyvinvoinnin lisäämisen sekä uusien suhteiden luomisen. Ongelmina Grönroos (2003, 144–147, 210–211) on nähnyt verkostoitumisessa muutosten tapahtumisen liian nopeasti, identiteetin menettämisen pelon, opportunistisen käyttäytymisen pelon, polkuriippuvuuden sekä hallinnon byrokrattisuuden.

4.2 Viranomaisyhteistyö

Valtosen (2010, 25) mukaan viranomaisyhteistyö on toimivaltaisen viranomaisen koordinoimaa viranomaisten ja muiden yhteistyöhön valtuutettujen tai velvoitettujen toimijoiden toimintaa yhteistyön päämäärien saavuttamiseksi yhdessä. Viranomaisyhteistyö on siis tiettyyn toimintaan ja asiayhteyteen sidottua yhteistyötä, jossa jokaisella toimijalla on tarkkaan määritelty roolinsa. Sillä voidaan tarkoittaa tiettyjen toimijoiden tekemään yhteistyötä tietyssä toimintaympäristössä. Käytännön toiminnassa viranomaisten tekemä työ ei ole yleisesti viranomaisyhteistyötä. Yhteistyön määrittelemisen vaikuttaa yhteistyön kehittämiseen sekä siihen, miten toimijat näkevät oman osuutensa käytännön yhteistyössä. (Valtonen 2007, 7.) Käsitteenä yhteistyön määrittelemisen on koettu ongelmalliseksi erityisesti käsitteen laajuuden, moniulotteisuuden ja sisältöjen poikkeavuuden takia (Sahramäki & Kankaanranta 2014, 31).

Viranomaisyhteistyön menestyksen takaaminen lähtee Taisto Hakalan (2007, 37) mukaan pitkästä yhteistyön historiasta. Tuona aikana yhteistyön muodot muuttuvat, kehittyvät ja tuottavat uusia toimintatapoja ja ammattiryhmiä sekä syntyy tiedottamisen logistiikan keskuksia. Hakala on esittänyt yhteistyön ytimeksi ja toimintaa selittäväksi tekijäksi yli sata vuotta kestäneen kumppanuuden terveysalan ja pelastustoimen välillä. Tuona aikana uusia koulutusohjelmia on rakennettu sekä kehitetty tietoliikennepalveluja ja tietotekniikan mahdollistamia toimintoja. Lisäksi seuranta- ja arviointiprosessit ovat kunnossa.

Hannu Rantasen (2007, 20) mukaan viranomaisyhteistyö on mahdollista vain tietoja jakamalla. Tiedon välittämisessä on tärkeää, että kaikilla toimijoilla on selkeä ymmärrys muiden käsityksistä, tiedot toimenpiteistä, suunnitelmista ja voimavaroista oikea-aikaisesti. Riittävien tietojen avulla toimijat pystyvät muodostamaan tarkan tilannekuvan, jolloin peräkkäinen päätöksenteko ja toimenpiteet vaihtuvat rinnakkaisiksi. Näin toiminta nopeutuu ja voimavaroja säästyy.

Lawrence & Phillips & Hardy (1999, 481) ovat lähestyneet viranomaisten yhteistyötä organisaation välisenä yhteistyönä, kun taas Smith & Carroll & Ashford (1995, 11) ovat lähestyneet asiaa yksilöiden välisenä toimintana. Yleisesti organisaatioiden välisestä yhteistyöstä puhutaan sellaisen ongelman ytimessä, jota kukaan toimija ei pysty ratkaisemaan yksinään. (Sahramäki & Kankaanranta 2014, 32.)

Viranomaisyhteistyötä tai muuta monesta toimijasta koostuvaa yhteistyötä on mahdollista tutkia verkostonäkökulmasta (Virta 2007). Verkostoteoriat, verkostanalyysit ja verkostajohtaminen ovat oleellisia näkökulmia myös lapsiin kohdistuvien rikosten moniviranomaisyhteistyön tutkimuksessa, mikäli toiminta laajenee valtakunnallisesti. Tiedonvaihdon ja erilaisten yhteistyömuotojen on oltava kunnossa, jolloin on osattava käyttää erilaisia verkostoja tilanteen mukaan.

Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen selvittäminen vaatii yhteistyötä erityisesti poliisin, sosiaaliviranomaisten, lääkäreiden, terveydenhoitohenkilökunnan sekä koulun ja päiväkodin kanssa. Oleellista on lisäksi poliisin ja syyttäjän yhteistyö koko esitutkinnan aikana. Yhteistyötä tarvitaan tapausten tunnistamisessa, niihin puuttumisessa, asian tutkimisessa ja jatkohoidon turvaamisessa. Yhteistyön tulisi olla saumatonta ja jatkuvaa, ei tietyssä prosessin vaiheessa oleva erillinen tehtävä. Viranomaisyhteistyö voi olla muodoltaan virallista, kuten virkaavun pyytämistä toiselta viranomaiselta, tai epävirallista, kuten konsultointia tietystä asiasta esimerkiksi puhelimitse. (Ellonen ym. 2013, 20.)

4.3 Monialainen ja moniammatillinen yhteistyö

John Qverveitin (1995,94) mukaan moniammatillinen tiimi on pieni ryhmä henkilöitä, jotka edustavat eri ammattiryhmiä tai organisaatioita. Yhteisen päämäärän saavuttaminen on tavoitteena henkilöiden ollessa yhteydessä toisiinsa.

Kaarina Isoherranen on esitellyt erilaisia moniammatillisia työryhmiä ja tiimejä sekä yhteistyön määritelmiä (2005, 20–21.) Isoherrasen mukaan yhteistyöverkosto on löyhä, asiakkaalle yhtä aikaa palveluja tuottava henkilöiden yhteenliittymä, jossa asiantuntijoilla ei ole virallisesti sovittuja toimintaperiaatteita, mutta heillä on yhteinen päämäärä (2005, 74).

Moniammatillisissa neuvotteluissa näyttäytyy oleellisena osana ammatillinen äänenpaino. Eri ammattiryhmien erityisosaamista korostavat ammattisanastot ja murteet kohtaavat ja sekoittuvat toisiinsa. (Nikander 2003, 281.)

Vesa Valtosen (2007, 1, 7–11) mukaan moniammatillisessa viranomaisyhteistyössä tarvitaan viranomaisyhteistyön alkuvaiheista lähtien yhteistä kieltä. Yhteistyössä käytettävät käsitteet on osattava määritellä yhteisistä lähtökohdista käsin, ei vain oman ammatilliseen näkemyksen pohjalta. Pauli Juutin (1994, 155) mukaan yhteisön kiinteyden säilyminen edellyttää sopimuksia yhteisestä kielestä ja käsitejärjestelmästä. Lisäksi on oltava yhteiset näkemykset työnjaosta ja vallankäytöstä, suhteista työtovereihin sekä palkkioista ja rangaistusten jakamisen perusteista.

Moniammatillisen yhteistyön ylläpitävänä voimana toimivat yleensä yksittäiset työntekijät, eikä sille ole luotu selkeitä rakenteita. Tuolloin vaarana on yhteistyön häviäminen yksittäisen hankkeen tai työntekijän mukana (Josefsson 2007). Moniammatillisen yhteistyön avulla pyritään yhteiseen päämäärään tietoja, taitoja, tehtäviä, kokemuksia tai toimivaltaa jakamalla. Tämän vuoksi organisaatioiden toimintatavat ja käytännöt eivät voi olla esteinä organisaatioiden rajoja ylittävälle yhteistyölle (Ewalds 2012; Nietola 2011, 20–23). Moniammatillinen yhteistyö edellyttää rakennetta, ohjausta, yhteisiä tavoitteita ja käytäntöjä sekä yhteisymmärrystä (Ewalds 2012; Martin 2007). Tämän vuoksi johdolla on oltava selkeä visio, mikä on päämäärä ja miten tuloksiin on mahdollisuus päästä.

Moniammatillisessa yhteistyössä johdon sitouttaminen sekä valtuuksien antaminen yhteistyölle on ensiarvoisen tärkeää. Yhteistyöprosessin tukeminen sekä tarvittavien resurssien antaminen toiminnan toteuttamiselle ovat myös välttämättömyys toiminnan onnistumisen kannalta. (Danermark 2005, 18–23.)

Yhteistyön sujuvuutta ei takaa moniammatillisen yhteistyön selkeä rakenne. Esteinä voivat olla oman työn kuormittavuus, vuorovaikutuksen puute, organisaatioiden välinen epäluulo tai kilpailevat näkemykset (Martin 2007, 5.) Mikäli jokainen ammatilainen tarkastelee ongelmaa vain oman

tietonsa ja ammatillisen perustehtävänsä näkökulmasta ja kehittää oman työnsä kannalta tarkoituksenmukaisimman näkökulman ongelmaan, ei moniammatillinen yhteistyö voi onnistua. Moniammatillisessa yhteistyössä käsitteet ja termit voivat vaihdella esimerkiksi väkivallasta puhuttaessa. Oma näkökulma kehittyy vuorovaikutuksessa muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. (Ewalds 2012; Nietola 2011, 41.) Tämän vuoksi yhteistyökumppaneiden käyttämien termien ja toimintatapojen opettelun kautta on mahdollista lisätä luottamusta toimijoiden välillä. Valtaan vaikuttavia tekijöitä moniammatillisessa yhteistyössä ovat myös taloudelliset resurssit, ammatillinen asema, sukupuoli ja sosiaaliset taidot (Josefsson 2007, 22). Yhteistyö toimii eri organisaatioin osallistujien välillä parhaiten, kun osalliset kokevat olevansa tasavertaisessa asemassa moniammatillisessa työskentelyssä.

Tärkeässä roolissa on myös luottamus toisiin toimijoihin yhteistyön onnistumista ajateltaessa. Luottamusta lisää osaaminen sekä vastuullisuus. Ammatillisesta asemasta riippumatta on yhteistyössä oltava kollegiaalista tasavertaisuutta. Organisaatioiden edustajien tulee olla joustavia suhteessa tavoitteisiin, jotka on asetettu yhdessä. Menestyksellisen yhteistyön edellytyksenä on yksittäisen työntekijän mahdollisuus hyödyntää omaa asemaansa organisaatiossaan mutta samanaikaisesti heidän kykyään ylittää nämä kytkennät ja toimia yhteisöllisesti. (Josefsson 2007.)

Lapsiin kohdistuvissa väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyissä yhteistyötä on mahdollista tehdä tiiviisti jakamalla eri alojen viranomaisten asiantuntijuutta käytännön tasolla. Tällöin kyse on moniammatillisesta yhteistyöstä. Ideana on saavuttaa mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta asiasta sekä saavuttaa yhteinen päämäärä. Yhteistyötä edesauttaa viranomaisten tunteminen vähintään kasvoilta, jolloin myös luottamus toiseen viranomaiseen kasvaa. Yhteistyön toimivuuden ylläpitämiseksi säännölliset tapaamiset ovat olennaisia. (Ellonen ym. 2013, 20–21.)

4.3.1 Monialainen yhteistyökokous LASTA-prosessissa

Monialainen yhteistyökokous järjestetään kerran viikossa. Tuolloin lapsen kokonaistilannetta käsitellään eri näkökulmista. Kokoukseen osallistuu tutkinnasta vastaava poliisi ja/tai tutkinnanjohtaja, syyttäjä, somaattisen tutkimuksen ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian asiantuntijat, lastenpsykiatrian ja kriisityön sekä lastensuojelun ja edunvalvonnan asiantuntijat. Käytännön työssä kokoonpano on osoittautunut erittäin hyvin toimivaksi.

Poliisi kutsuu monialaiseen yhteistyökokouksen koolle saamansa taustatietolomakkeen tai muun keräämänsä tiedon ja arvion perusteella. Yhteistyökokous järjestetään kerran viikossa, yleensä tiistaisin. Yhteistyökokouksesta ilmoitetaan LASTA-koordinaattoreille edellisen viikon perjantaina, jolloin paikalle kutsutaan kyseisen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kullekin tapaukselle varataan aikaa puoli tuntia.

Kokouksen alussa poliisi kertoo epäilyistä rikoksesta sekä kertoo poliisin tietokannoista löytyvät tiedot perheestä. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä kertoo lastensuojelun tietoja perheestä laajemmin kuin taustatietolomakkeelle on kirjattu. Koordinaattori kertoo terveydenhuollon aikaisemmista merkinnöistä liittyen tutkittavana olevaan perheeseen. Tämän jälkeen tietoja on mahdollista kommentoida monialaisesti. Samalla kartoitetaan tietojen merkitystä lapsen tutkimisen, suojaamisen, turvallisuuden, hoidon ja somaattisten tutkimusten tekemisen ja kiireellisyyden näkökulmasta. Syyttäjä antaa oman arvionsa tapauksesta ja sopii esitutkintayhteistyöstä, kuten esimerkiksi tutkinnan rajoittamisesta. Lastensuojelulla on mahdollisuus pyytää konsultaatioapua lapselle ja perheelle annettavasta tuesta. Poliisi ja lastensuojelu sopivat keskinäisestä yhteydenpidosta ja sopivat toiminnan aikatauluista toistensa perustehtävän tukemiseksi. Kokouksesta kirjataan muistio, johon sovitut toimenpiteet merkitään. Taustatietolomake ja kokouksen muistio ovat poliisin esitutkinta-aineistoa ja niitä ei saa luovuttaa ilman poliisin lupaa muille tahoille. Monialainen yhteistyökokous järjestetään videoyhteyden välityksellä, jolloin välimatkat tai aikataulut on helpompi huomioida ja toteuttaa. Taustatietolomake tallennetaan suojattuun näkymään potilasasiakirjoihin ja se annetaan sosiaalitoimelle virka-apupyynnön perusteella lastensuojelun toimenpiteiden tueksi. (THL, lastensuojelun käsikirja 2016.) Nykyisellään käytäntö on muokkautunut ja toiminnalla on olemassa selkeä rakenne.

4.4 Yhteistyön käsitelmääritys

Yhteistyö käsitteenä määritellään eri yhteyksissä eri tavoin. Yhteistyön ulottuvuuksien tunnistaminen on olennaista välitettävän viestin tunnistamiseksi. Käsitteinä yhteistyö, yhteistoiminta, yhdessä tekeminen, vuorovaikutus ja monet muut rinnakkaiset tai lähekkäiset käsitteet on analysoitu usein puutteellisesti. Tuolloin lukija tekee itse päätöksensä, mitä kyseisessä tapauksessa käytetyllä käsitteellä tarkoitetaan. (Valtonen 2010, 99.)

Valtosen mukaan (2010, 102) käsitteet yhteistyö ja yhteistoiminta eivät eroa kotimaisessa käsitteistössä merkittävästi toisistaan, vaikka vivahteissa onkin eroa. Ulkomaisessa kirjallisuudessa yhteistyölle ja yhteistoiminnalle löytyy paljon erilaisia tulkintoja. Termejä collaboration ja cooperation käytetään englannin eli yleisimmän kansainvälisen yhteistyökielen kautta tarkoittamaan yhdessä työskentelyä yhteisen päämäärän hyväksi.

4.4.1 Himmelmanin luokittelu yhteistoiminnasta

Tässä pro gradu -tutkimuksessa käytettiin Himmelmanin (1994, 2002) ja Valtosen (2010, 107) luokittelua ja määrittelyä yhteistoiminnasta. Kyseinen luokittelu sisältää tutkimuksen tutkimusongelman ja valittujen haastatteluteemojen teoriapohjaksi käytettävyydeltään sopivan mallin, jossa yhteistoiminta kehittyy epävirallisesta tietojen vaihdosta viralliseen tietojenvaihtoon. Samalla resursseja panostetaan yhteistoimintaan enemmän sekä luottamus kasvaa toiminnan muodollistuesssa.

Himmelman on määritellyt luokittelussaan termit verkosto, yhteistoiminta, yhteensovittaminen ja yhteistyö. Luokittelussa on kuvattu edellä mainittujen yhteistyön asteiden erot ja yhtäläisyydet yhteistoimintasuhteen, ominaispiirteiden ja resurssien osalta. Yhteistyö tiivistyy prosessinomaisesti resurssien, riskinoton, vastuun ja palkkioiden osalta siirryttäessä epävirallisesta yhteistoimintasuhteesta viralliseen ja tiiviiseen yhteistyöhön. Himmelmanin määritelmässä edellinen yhteistoiminnan aste sisältyy aina seuraavaan. Kaikilla yhteistoiminnan muodoilla on Himmelmanin mukaan käyttötarkoituksensa ja sen vuoksi kyseessä ei ole paremmuusjärjestys. (Valtonen 2010, 107; Himmelman 1994, 2002.)

	Verkosto	Yhteensovittaminen	Yhteistoiminta	Yhteistyö
Määritelmä	tiedon vaihtamista yhteiseksi hyödyksi	tiedon vaihtamista yhteiseksi hyödyksi, toimintojen muuttamista yhteisen päämäärän saavuttamiseksi	tiedon vaihtamista yhteiseksi hyödyksi, toimintojen muuttamista ja resurssien jakamista yhteisen päämäärän saavuttamiseksi	tiedon vaihtamista yhteiseksi hyödyksi, toimintojen muuttamista, resurssien jakamista ja yhteisen suorituskykyjen kehittämistä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi
Suhde (yt)	epävirallinen	virallinen	virallinen	virallinen
Ominaista	vähän ajallista sitoutumista, rajoitettu luottamustaso, ei tarvetta reviirijakoon, tiedonvaihto on tärkein päämäärä	kohtalainen ajallinen sitoutuminen ja luottamustaso, ei tarvetta reviirijakoon, pääsy palveluihin ja resursseihin käyttäjäystävällisemmin on tärkein päämäärä	merkittävä ajallinen sitoutuminen ja luottamustaso, pääsy toisen reviirille, resurssien jakaminen yhteisen päämäärän saavuttamiseksi on tärkein päämäärä	mittava ajallinen sitoutuminen, erittäin korkea luottamustaso, laajoja yhteisiä reviirialueita, osapuolten suorituskyvyn kehittäminen yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi on tärkein päämäärä
Resurssit	ei tarvetta jakaa resursseja	ei tarvetta tai vähäinen tarve jakaa resursseja	resurssit osittain tai lähes kokonaan yhteiset; riskit, vastuut ja palkkiot osittain yhteiset	kokonaan yhteiset resurssit, riskit, vastuut ja palkkiot

Taulukko 1: Yhteistoiminnan luokittelua ja määrittelyä (Himmelman 1994, 2002, Valtonen 2010)

Käytännön yhteistyössä on mahdollista tunnistaa eri luokkien yhtäaikaista käyttämistä tai ristikkäisiä toimintamalleja. (Valtonen 2010, 108.) Epävirallisin yritysten tai organisaatioiden yhteistoiminnan muoto on verkostoituminen, joka on merkityksellinen vaihe siirryttäessä tiiviimpään yhteistyöhön. Verkostoituminen luo luottamuksen ja sitoutumisen ensivaikutelman osapuolten välille. Yhdyshenkilöiden välillä tapahtuva jatkuva keskustelu on osa verkostoitumista.

Verkostomaisen toiminnan hyviä puolia ovat eri toimijaroolien mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa käsillä olevaan asiaan. Tämä tukee sitoutunutta yhteistoimintaa ja yhteistyötä. (Kinnunen 2007, 8, Valtonen 2010, 108.)

Yhteensovittamisella ja koordinoidulla toiminnalla on tarkoitettu Himmelmanin ja Valtosen (2010, 107) taulukossa 1 vähäistä yhteistyötä, johon osapuolet ovat sitoutuneet heikosti. Tiedon vaihdon ja vaihtuvien toimintojen kautta määritellään rinnakkain toimiminen tai koordinoitu yhteistoiminta, jota voidaan käyttää myös poliittisten ohjelmien ja linjausten, tulostavoitteiden, teknisten järjestelmien tai taloudensuunnittelun toteuttamisesta. Koordinoitun toiminnan ylläpitäminen vaatii toimijoilta järjestäytyntä tai selkeää toimintaa yhteistoiminnan toteuttamisessa. (Kinnunen 2007, 8.)

Kinnunen (2007, 8) määrittelee yhteistoiminnan (cooperation) olevan tiedon vaihtoa, yhteisiä toimintoja ja resurssien jakamista yhteiseen päämäärän ja hyödyn saavuttamiseksi. Tämä vaatii osallisten sitoutumista enemmän kuin yhteensovittaminen ja koordinoitu toiminta. Esimerkkejä yhteistoiminnasta voivat olla erilaiset sopimukset tai lainmukaiset järjestelyt yhteistyöstä, jolloin yhteistyön muotoina voivat olla jaetut tai vaihdetut resurssit henkilöresursseina, rahallisina panostuksina tai teknistä taikka teknologista panostusta yhteistoimintaan. Vaihdetujen tai jaettujen resurssien määrittelemine on tuolloin tärkeää, jotta oikeudenmukaisuus toiminnassa säilyy. (Kinnunen 2007, 8.)

Yhteistyö (collaboration) määritellään tiedon vaihdoksi, vaihtuviksi toiminnoiksi, resurssien jakamiseksi sekä osapuolten suorituskykyä kohottavaksi toiminnaksi yhteisen päämäärän ja hyödyn saavuttamiseksi. Tässä yhteistyössä luovutaan osittain itsenäisyydestä yhteisten tavoitteiden hyväksi ja toiminta on varauksetonta. Tämän vuoksi riskinjako, vastuun ottaminen, yhteinen resursointi ja palkitsemisjärjestelmä ovat kumppaneilta vaadittavia ominaisuuksia yhteistyön sujuvuutta mahdollistettaessa. (Kinnunen 2007, 9.)

Lapsiin kohdistuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset ilmiönä koskettavat monia eri viranomaisia, jolloin yhteiseen päämäärään pääseminen edellyttää toimivaa yhteistyötä käytettävissä olevan informaation yhdistämiseksi. Lapsiin kohdistuvien rikosten tunnistaminen ja tutkiminen edellyttää lisäksi viranomaisten yhtäaikaista toimintaa, jotta lapsen etu huomioidaan ja rikoksia on mahdollista selvittää ennen kuin rikosentekijät omalla toiminnallaan vaikuttavat rikoksen uhreihin. Himmelmanin luokittelu on nähtävissä yhteistyön kehityskaarena myös lapsiin kohdistuvien

rikosten tutkinnassa. Verkostoituminen, tuntemus ja tietäminen sekä epämuodollinen tiedonsiirto ovat johtaneet rinnakkain toimintaan ja sitä kautta yhteistoimintaan. Yhteistyön muuttuessa järjestäytyneemmäksi ja tiiviimmäksi vaaditaan osallisilta suurempaa sitoutumista. Tärkeitä asioita ovat myös luottamus ja pääseminen toisen toiminta-alueelle. Yhteistyö rakentuu tehokkaimmin, mikäli toiminnalle on olemassa yhteinen tavoite ja visio, miten päämäärä on mahdollista saavuttaa. Oleellista on myös tarkoituksenmukainen vallan ja vastuun jakaminen, yhteisen oppimisprosessin sisäistäminen sekä tuloksista vastaaminen. Yhteistyön onnistumiselle olennaista on ajan varaaminen yhteistyölle, kumppaniin luottaminen sekä reviirijattelusta eroon pyrkiminen. (Kinnunen 2007, 9.)

5. MENETELMÄ, AINEISTO JA ANALYYSI

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmä valikoitui tässä tutkimuksessa tutkimusongelman myötä. Selvitettäessä viranomaisyhteistyön hyötyjä LASTA-prosessissa, oli tarkoituksenmukaisinta koota haastatteluaineisto teemahaastattelujen kautta. Haastattelumenetelmänä teemahaastattelu on puolistrukturoitu. Puolistrukturoidussa haastattelussa jokin haastattelun näkökohta on mietitty etukäteen tietyksi (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47).

Haastatteluissa keskityttiin ennalta mietittyihin teemoihin. Haastattelun alustaviksi teemoiksi valikoituivat Himmelmanin (1994, 2002) yhteistoiminnan luokittelun ne osa-alueet, joita avattiin yhteistoiminnan esteiden määritelmässä, ominaisuuksissa ja resurssimäärittelyssä. Teemat, joihin keskityttiin, olivat LASTA-prosessin ja yhteistyön toimivuus ja laatu, yhteistyöhön ja tiedonkulkuun liittyvät asiat, prosessin ohjaus ja kehittämisideat. Pääteemojen alla oli useita alakysymyksiä, joilla oli tarkoitus syventää valittua teemaa.

Teemahaastattelun ominaispiirteitä ovat tietoisuus haastateltavien kokemuksista tietystä tilanteesta, yhteiskuntatieteilijän alustava selvittely tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeistä osista, rakenteista, prosesseista ja kokonaisuudesta, joka sisällön- tai tilanneanalyysin kautta on päätyneet tiettyihin oletuksiin tilanteen määrävien piirteiden seurauksista. Kolmannessa vaiheessa analyysiin perustuen yhteiskuntatieteilijä kehittää haastattelurungon ja viimeksi haastattelu suunnataan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. Tämän

tutkimuksen kaikilla haastateltavilla oli omakohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsiin kohdistuvien rikosten ympärillä tehtävästä viranomaisyhteistyöstä LASTA-prosessissa. Haastateltaviksi valittiin sellaisia henkilöitä, joilta odotettiin saatavan tietoa parhaiten tutkittavasta aiheesta. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tuntemuksia, kokemuksia, uskomuksia ja sanatonta kokemustietoa. Koska haastattelu ei etene yksityiskohtaisina kysymyksinä vaan keskeisinä teemoina, vapautuu haastattelu tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavan äänen paremmin esiin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48.)

Haastattelu tutkimusmenetelmänä sopii tutkimukseen, jossa halutaan haastateltavan henkilökohtaisia kokemuksia tai kun tutkijan on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia. Toisaalta haastattelu on hyvä tutkimusmenetelmä myös tilanteissa, joissa ennalta tiedetään, että tutkittava aihe tuottaa monitahoisesti ja moniin suuntiin viittaavia vaikutuksia. Haastattelua käytetään myös silloin, kun tarkoituksena on vastausten selventäminen ja tietojen syventäminen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35). Teemahaastattelu on melkoisen avoin haastattelumalli, jossa käydään läpi ennalta ajatellut aiheet ja teemat, toisaalta kysymysten laajuuden ja järjestyksen vaihtelevuus haastateltujen välillä on mahdollista (Eskola & Suoranta 2000, 76–78.)

Haastattelussa siihen osallistuvien roolit eli haastattelija ja haastateltava ovat vahvasti läsnä. Tutkija on ollut aloitteellinen haastattelun onnistumiseksi ja haastattelulla on tutkimukselliset tavoitteet, jolloin tutkija ohjaa haastattelua tiettyihin aiheisiin. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–23.) Tässä tutkimuksessa tutkijan tavoite oli omakohtaisen tiedon saaminen haastateltavilta tutkijan käyttöön. Valmistautuminen haastatteluun tehtiin kysymysrunгон miettimisen kautta asioiden teemoihin jakamisella. Teemoja oli mietittävä etukäteen, jotta haastateltavilta oli saatavissa tutkimuksen kannalta oleellista tietoa tutkittavasta aiheesta. Teemahaastattelu eroaa avoimesta haastattelusta etukäteen mietittyjen teemojen takia. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23.)

Haastattelun suunnitteleminen etukäteen ja tutkijan tutustuminen tutkittavaan aiheeseen olivat ominaispiirteitä haastattelulle. Tässä tutkimuksessa kaikki haastattelut olivat haastattelijan sopimia ja ohjaamia. Haastattelijan rooli haastattelijana oli alusta saakka selvä ja haastateltavat oppivat roolinsa haastattelun edetessä. Haastateltavien motivoiminen kuuluu haastattelijan tehtäviin. Näissä haastatteluissa haastateltavia ei juuri tarvinnut motivoida puhumaan asiasta, koska kaikilla haastateltavilla oli oma mielipiteensä asiasta ja kaikki halusivat tuoda mielipiteensä tiedoksi haastattelijalle. Haastateltavan on pystyttävä luottamaan haastattelijaan, jotta haastattelussa ilmi

tulleita tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Tässä tutkimuksessa haastateltavat eivät tulleet tietoisiksi toistensa näkemyksistä tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 42–43.)

Haastattelun tärkein tavoite on saada mahdollisimman laajasti tietoa halutuista aiheista. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen sekä ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaan. Jotta tämä onnistuu parhaiten, on haastattelukysymysten lähettäminen tai haastattelun aiheen antaminen etukäteen haastateltaville olennaista. Tässä tutkimuksessa osa haastateltavista sai haastattelurungon etukäteen ja suurempi osa sai tiedon teemahaastattelun rungosta suullisesti kerrottuna haastatteluajankohtaa sovittaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Kuten tässäkin tutkimuksessa nousi esiin, terminologia on olennainen osa yhteistyötä. Kun ihmiset puhuvat samasta asiasta eri nimillä tai tarkoittavat yhdellä termillä eri asioita, voidaan LASTAn viranomaisyhteistyön ajatella olevan terminologisesti vaikeaa. Koska haastattelussa voi tarkentaa kysymyksiä tai vastauksia, on haastattelu kyselyyn verrattuna joustavampi aineiston hankintamenetelmä. Haastattelussa on mahdollista myös toistaa kysymyksiä tai esittää kysymykset tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä. Haastattelun toteutuminen on todennäköisempää kuin kyselyn, koska henkilökohtaisiin, ennalta sovittuihin tapaamisiin tullaan yleensä suurella prosentilla. Tässä tutkimuksessa kolme haastateltavaa ei saapunut sovittuihin haastatteluihin työesteidensä takia ja sen vuoksi haastattelut suoritettiin heidän kohdallaan ajan säästämiseksi puhelimitse. Haastattelun eduksi on laskettava myös se, että haastatteluun voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta aiheesta tai tietoa ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa kaikilla haastateltavilla oli kokemusta LASTA-toimintamallin parissa työskentelystä muutamista kuukausista muutamiin vuosiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74–75.)

Hirsjärvi & Hurme luonnehtivat haastattelua kahden ihmisen väliseksi viestinnäksi, joka perustuu kielen käyttöön. Haastattelussa kielen merkityksellä on suuri rooli, koska kielelliset merkitykset ja tulkinnat vaihtelevat esimerkiksi ammattiryhmän mukaan. Tässä tutkimuksessa kaikki haastattelut sujuivat hyvässä kielellisessä yhteisymmärryksessä, joskin yksi haastateltavista käytti jonkin verran sivistyssanoja, joiden tarkka merkitys ei auennut täysin haastattelijalle. Haastattelutilanteeseen on sovellettavissa yhteisrakentamisen käsite, joka tarkoittaa vastauksen heijastamista haastattelijan läsnäoloon ja hänen tapaansa kysyä asioita. Haastattelussa kielen keskeisyys on ilmeistä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48–49.)

5.2 Tutkimuksen aineisto

Tämän pro gradu -tutkimuksen aineistona olivat poliisien, kihlakunnansyyttäjän, sosiaaliviranomaisten, sosiaalipediatriin ja LASTA-toimintamallissa tärkeässä roolissa olevien henkilöiden asiantuntijahaastattelut. Aineisto koostui yhdeksästä yksilöhaastattelusta ja yhdestä ryhmähaastattelusta. Haastattelut toteutettiin kesän 2016 aikana. Haastateltavina oli kaksi Lounais-Suomen poliisilaitoksella työskentelevää tutkinnanjohtajaa, yksi Länsi-Suomen syyttäjänviraston syyttäjä, yksi Turun kaupungin sosiaalityöntekijä, yksi Turun yliopistollisen keskussairaalan sosiaalipediatri, neljä LASTA-toiminnassa mukana olevaa tai toiminnassa aikaisemmin mukana ollutta työntekijää, Lastenasiantalo-hankkeen projektipäällikkö sekä Lastenasiantalo-hankkeen projektiryhmän puheenjohtaja. Haastateltavat valittiin siten, että alusta asti toiminnassa mukana olleet tahot tuli huomioida. Aineisto kerättiin LASTA-toimintamallissa mukana olleilta henkilöiltä, joilla oli vankkaa asiantuntemusta tutkimuksen aiheesta.

Ennen aineiston keräämisen aloittamista tutkimuksestani keskusteltiin Turun yliopistollisen keskussairaalan LASTA-toimintamallista vastaavan ylilääkärin kanssa huhtikuussa 2016. Keskustelussa mietittiin, miten tutkielma palvelisi parhaiten myös toimintamallin kehittämistä ennen sen laajenemista. Esiin nostettavia kysymyksiä tulevat olemaan lapsiin kohdistuvien lievien pahoinpitelyiden ja pahoinpitelyn rajapinta ja toimintamallit näissä tapauksissa. Toisena esiin nostettavana kysymyksenä tulevat olemaan tietoliikenneyhteyksien toimivuus ja käytettävyys. Lisäksi toimintamallin sisäinen tiedonkulku sekä tiedon varastointi ovat kysymyksiä, jotka pitäisi ratkaista ennen toiminnan laajenemista. Jatkon toimintamallit herättävät myös kysymyksiä siitä, kuka tekee jatkossa mitään, kun prosessiin erikseen palkattuja työntekijöitä ei välttämättä ole käytettävissä. Prosessien tulee olla selviä ennen toiminnan laajenemista, jotta välttyään päällekkäiseltä työltä ja toisaalta varmistetaan, että asiaankuuluvat toimenpiteet tulee tehtyä. Tällä hetkellä toimintamallin yhtenä toimintatapana on taustatietolomakkeen täyttäminen kaikista lapsista, joiden epäillä joutuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi. Mikä tulee olemaan tämän kaavakkeen käytettävyys jatkossa ja kuka sitä täyttää? Yhteistyöviranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuus on myös asia, joka tulisi huomioida tutkimuksessa.

5.2.1 Yksilöhaastattelut

Yksilöhaastattelut sijoitettiin kesään 2016, jotta tutkimuksen oli mahdollista valmistua ennen LASTAN pilottitoiminnan loppumista. Rahoitusta toiminnalle oli haastatteluja tehtäessä vuoden 2016 loppuun saakka. Kaksi aikaisemmin koordinaattorina toimintamallissa työskennellyttä henkilöä oli vaihtanut työpaikkaa, mutta heilläkin viranomaisyhteistyöhön liittyvät asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Muut haastatellut ihmiset työskentelivät edelleen LASTA-toimintamallin parissa.

Asiantuntijahaastatteluissa oleellista on haastateltavien valinnan perustuminen joko heidän institutionaaliseen asemaansa tai muuhun osallisuuteensa tutkimuksen kohteena olevassa asiassa (Alastalo & Åkerman 2010, 373–377). Asiantuntijahaastattelussa haastateltavilta pyritään saamaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista ja heitä haastatellaan heidän tietojensa vuoksi. Asiantuntijahaastattelussa ei olla kiinnostuneita asiantuntijasta itsestään, vaan aineiston käytön tavoite eli pyrkimys faktuaaliseen kuvaukseen ilmiöstä on olennaista.

Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli saada asiantuntijahaastatteluiden kautta tietoa viranomaisten välisestä yhteistyöstä, sen toimivuudesta ja merkityksestä verkoston eri osapuolille. Tutkimusta ajatellen asiantuntijahaastatteluiden sisältö oli oleellista, vaikka haastateltavien arviot ja kokemukset poikkesivat oleellisesti toisistaan. Kun tiedetään ennalta, että tutkittava aihe tuottaa erityyppisiä vastauksia, on haastattelua järkevä käyttää vastausten syventämiseen ja perustelemiseen. Toisaalta jos tutkittava aihe sisältää haastattelijalle vaikeita aiheita, on haastattelun avulla mahdollista selkiyttää vastauksia siten, että haastattelija ymmärtää sen paremmin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35.)

Haastattelujen sopiminen onnistui tässä tutkimuksessa suhteellisen vaivattomasti puhelimitse, sähköpostitse tai kasvotusten. Osa haastateltavista joutui siirtämään haastatteluajankohtaa ja osa ei saapunut paikalle, mutta heidän kanssaan haastattelu suoritettiin tämän jälkeen puhelimitse. Kaikki suunnitellut haastattelut toteutuivat siis suuremmista ongelmista. Haastattelut saatiin suoritettua kahden ja puolen kuukauden aikana. Haastattelut tapahtuivat pääosin Turun pääpoliisiasemalla. Yksi haastattelu suoritettiin lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisessa tutkimusyksikössä. Haastatteluista tehtiin tiivistelmä haastattelun ohessa. Kestoltaan haastattelut vaihtelivat 45 minuutista kahteen ja puoleen tuntiin.

Ennen haastattelun alkua haastateltavien taustatietoja ei ollut tarvetta kysellä tarkemmin, koska kaikki haastateltavat olivat tutkijalle entuudestaan tuttuja. Haastateltaville kerrottiin, mitä teemoja haastattelussa tulnaisiin käsittelemään. Haastattelun etenemisessä tavoitteena oli haastattelurungon noudattaminen. Haastattelu eteni toisten kanssa enemmän ja toisten kanssa vähemmän vapaasti keskustellen. Parhaimmillaan haastattelut olivat antoisaa haastattelevaa keskustelua, jossa sekä haastattelijalle ja haastateltavalle syntyi uusia ajatuksia tutkittavasta aiheesta. Osa haastateltavista nosti esiin myöhemmin haastattelurungossa esiin tulevia aiheita, joten näitä asioita ei ollut tarvetta käsitellä toistamiseen. Kysymysten muoto vaihteli verrattaessa haastatteluja keskenään. Kysymyksiä oli suhteellisen paljon ja yhden haastateltavan kanssa haastattelu piti keskeyttää, koska haastattelu kesti liian pitkään. Kyseiselle haastateltavalla lähetettiin myöhemmin lista loppupään kysymyksistä, joihin hänellä ei ollut enää lisättävää aikaisemmin esiin tulleen lisäksi. Eri viranomaisten mukaan haastattelukysymyksiä oli varauduttu soveltamaan kullekin sopivalla tavalla. Viranomaisten työtehtävien ja toimenkuvien poikkeavuuden takia kysymykset eivät välttämättä sovellu samanlaisina kaikille haastateltaville. Asiantuntijahaastattelun tyypillisiin piirteisiin kuuluu haastattelukysymysten muokkaaminen haastateltavan mukaan. (Alastalo & Åkerman 2010, 378.)

5.2.2 Ryhmähaastattelu

Yhdeksi tämän tutkimuksen aineiston osaksi oli suunniteltu LASTA-koordinaattorien ja lääkärin ryhmähaastattelua. Haastattelu ei toteutunut suunnitellulla tavalla, koska yksi koordinaattoreista oli estynyt tulemaan paikalle sovittuna ajankohtana, yhden aikaisemmin koordinaattorina työskennellyt henkilö haastateltiin jo etukäteen yksilönä ja lääkäri haastateltiin viimeksi aikataulutuksen takia. Näin ollen ryhmähaastattelussa oli vain kaksi haastateltavaa haastattelijan lisäksi. Ryhmähaastattelun käyttöä pidettiin perusteltuna, jotta kyseisen työn tekijät tulisivat kuulluksi ryhmänä ja eri näkökulmien esiin nouseminen olisi luontevampaa kuin yksilöhaastatteluissa. Ryhmähaastattelussa haastattelu eteni teemanhaastattelun idean mukaisesti eli ennalta suunniteltu runko ohjasi keskustelua.

Terminä ryhmähaastattelun tai ryhmäkeskustelun merkitys vaihtelee tutkijoiden keskuudessa. Ryhmän vuorovaikutuksen luonteesta ryhmähaastattelut ja ryhmäkeskustelut poikkeavat toisistaan. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus keskittyy vetäjän ja ryhmän haastateltavien välille. Ryhmän vetäjä tekee toisin sanoen yksilöhaastatteluja ryhmätilanteessa esittäen saman kysymyksen vuoronperään kaikille osanottajille. Näin toimimalla vuorovaikutuksen kontrolloiminen säilyy

haastattelijalla, eikä teemasta ole tarkoitus keskustella haastateltavien kesken. (Valtonen 2005, 223–225.) Ryhmäkeskustelussa tavoitteena oli saada samaa työtä tekevien erilaiset mielipiteet esiin ja sitä kautta haastateltavien ajatusmaailman laajentaminen tutkittavasta aiheesta. Vetäjän rooli oli nostaa teemoja esiin sekä esittää tarkentavia kysymyksiä keskustelun aikataulutuksen lisäksi. Keskustelun lopputuloksena molemmat osallistujat toivat esiin omia kokemuksiaan ja kehittämissideoitaan. Koska ryhmäkeskusteluun osallistuneiden työhistoria LASTA-viranomaisyhteistyössä poikkesi oleellisesti toisistaan, olivat kokemukset haastateltavilla toisistaan poikkeavia.

Ryhmäkeskustelussa osallistujat joutuvat muodostamaan kollektiivisesti jaettua ymmärrystä kokemuksista, käsityksistä ja uskomuksista (Pietilä 2010, 215). Ryhmäkeskustelun järjestämisen taustalla oli tiedon saaminen LASTAan palkatuilta työntekijöiltä kyseisestä ryhmästä ja sen toiminnasta kenenkään mielipidettä unohtamatta. Ideana oli tarjota mahdollisuus keskusteluun avoimesti ryhmässä, jolloin ryhmän jäsenet olisivat voineet jakaa ja ottaa vastaan muiden ryhmäläisten kokemuksia viranomaisverkoston toiminnasta.

Ryhmähaastattelu on haastattelu, jossa paikalla on samaan aikaan useampi haastateltava ja mahdollisesti myös useampi haastattelijaa. Tavoitteena on saada aikaan ryhmäkeskustelua tutkijan esittämästä aiheesta. (Eskola & Suoranta 2000, 94.) Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli samaa työtä tekevien haastatteleminen ryhmänä uusien näkökulmien esiin nostamiseksi sekä tutkijan ajan säästämiseksi. Tavoitteena oli saada tietoa toimintamallin tilanteesta haastatteluhetkellä, työntekijöiden kokemuksista osana toimintamallia ja kehitysideoista tulevaisuuteen.

5.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa käytettiin aineistotriangulaatiota aineiston analysoimisessa. Tässä menetelmässä hyödynnetään useita eri aineistoja vastattaessa asetettuun tutkimuskysymykseen. Kaikki aineistot olivat laadullisia. Yksilöhaastatteluja oli yhdeksän ja yksi ryhmähaastattelu. Kyseiset haastattelut tehtiin erityisesti tätä tutkimusta varten.

Analyysivaiheessa tarkasteltiin sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle ja tässä vaiheessa aineisto järjesteltiin osiin. Analyysi keskittyi haastattelujen sisältöön ja teemahaastattelun teemat nousivat esiin haastateltavien kommentoissa. Haastattelujen

tiivistelmiä luettiin useampia kertoja läpi ja ne jaoteltiin alustavien teemojen mukaisesti. Materiaalin läpikäymistä jatkettiin teemoittelun avulla niin kauan, ettei uusia teemoja noussut esiin.

Teemoittelulla tarkoitetaan analyysivaiheessa sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Nämä teemat saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, mutta on mahdollista, että esiin nousee lukuisia muita teemoja, jotka ovat yleensä lähtöteemoja mielenkiintoisempia. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 173.) Aineiston analyysissä teorettinen viitekehys auttaa sekä ohjaa luentaa. Analyysi ei kuitenkaan pohjautu suoraan teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–97.)

Tutkimuksen tavoitteena oli kirjoitetun tekstin, puheen sekä haastatteluissa tehtyjen havaintojen pohjalta tarkastella viranomaisyhteistyötä, löytää aineistosta keskeiset käsitteet ja kuvaukset selkeäksi kokonaiskuvaksi tutkittavasta aiheesta. Omat haasteensa analyysiin toi kahden aineistotyypin käyttäminen, sillä hajallaan olevan tiedon kerääminen edellytti tutkijalta järjestelmällisyyttä. Hajallaan olevan tiedon kautta viranomaisverkoston toimintaa tarkasteltiin eri näkökulmista.

Kuvailevan analyysiotteen ansiosta tässä tutkimuksessa oli mahdollista saada vastaus tutkimuskysymyksiin käytettävissä olevat aineistot huomioon ottaen. Haastateltavien kommentteja on luettavissa tutkimustuloksissa. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sen avulla kerätty aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysin tavoite on aineiston yleisten ja erityisten tapausten systemaattinen kertominen. Näin ollen sisällönanalyysi ei ole pelkkä asioiden luokittelua, jolloin lopputulos voi olla keskeneräinen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.)

5.4 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen eettinen tarkastelu on oleellinen osa tutkimusta. Tutkimuksen eettinen puoli on huomioitava tutkimusaiheen valinnassa, tutkimuksen tarkoituksessa, tutkimussuunnitelmassa, aineiston keruussa, analyysissä sekä raportoinnissa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.) Tutkimusta kokonaisuutena arvioitaessa nousee esiin tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus. Tutkimuksen toteuttamisen ja tutkimusvaiheiden yksityiskohtainen kuvaaminen lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.)

Tuomen & Sarajärven (2009, 127, 141) mukaan tutkijan on huolehdittava tutkimussuunnitelman laadukkuudesta, tutkimusasetelman sopivuudesta ja raportoinnin sopivuudesta. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. Tutkimuksesta on annettava selkeä ja yksityiskohtainen kuvaus, jotta lukija voi arvioida tutkimuksen tuloksia ja sen luotettavuutta. Virheitä pyritään välttämään tutkimusta tehtäessä, mutta silti tutkimusten tulokset saattavat vaihdella. Tämän vuoksi tutkimuksissa on arvioitava tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2001, 231.)

Tutkimuksessa tulosten luotettavuus määrittyy tutkimuksen pysyvyydestä (reliabiliteetti) ja pätevyydestä (validiteetti). Reliabiliteetti luo raamit, joiden puitteissa validiteetin on mahdollista toteutua. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa näitä edellä mainittuja termejä käytetään yleensä määrällisessä tutkimuksessa. Useimmiten luotettavuutta arvioidaan tutkimuksen tavoitteiden saavuttamisessa. (Sahramäki & Kankaanranta 2014, 47.) Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja valittu menetelmä tukivat parhaiten toisiaan.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Myös tulosten tulkintaan pätee tarkkuuden vaatimus. Tutkijan on kerrottava, millä perusteella hän esittää tulkintoja ja mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi ym. 2001, 232–233.) Haastattelun tilanne- ja kontekstisidonnaisuus on huomioitava tulosten tulkinnassa. Tässä tutkimuksessa haastattelut olivat avoimia tilaisuuksia, joissa haastateltava pystyi vapaasti kertomaan omat näkemyksensä tutkittavasta aiheesta. Haastattelujen henki on avoin ja välitön. Ilmapiirin keskustelevuutta lisäsi se, että tutkija tunsu entuudestaan kaikki haastateltavat.

5.4.1 Reliabiliteetti

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on olemassa useita erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2001, 231.) Reliabelius tarkoittaa siis sitä, että tutkittaessa samaa ihmistä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos. Toisaalta tulos on reliabeli, jos kaksi arvioitsijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. Kolmas tapa ymmärtää reliabelius on se, että kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saadaan sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 186.)

Tässä tutkimuksessa luotettavuutta lisäsi usean tutkimusmenetelmän käyttäminen. Teemahaastatteluiden lisäksi käytettiin ryhmähaastattelua tutkimusmenetelmänä. Teemahaastatteluiden ja ryhmähaastattelun vastaukset olivat samansuuntaisia.

Mietittäessä tutkimustuloksia suhteessa käytettyihin tutkimustapoihin on todettava, että puhelimitse käydyt teemahaastattelut olivat lyhyempiä kuin henkilökohtaisesti suoritettavat haastattelut. Henkilökohtaisissa teemahaastatteluissa haastateltavilla oli mahdollisuus varmistaa kysymysten sisällön ymmärtäminen paremmin ja heillä oli parempi mahdollisuus täydentää vastauksiaan haastattelun kestäessä. Väärinymmärtämisen mahdollisuus ja kiireestä johtuva vastausten tyypistäminen vähenevät suoritettaessa haastattelut kasvokkain. Puhelimitse tai sähköpostin välityksellä vastatessa vastaukset olivat niukempia ja haastatteluihin käytetty aika jäi alle tuntiin. Henkilökohtaisissa haastatteluissa aikaa kului enimmillään yli kaksi tuntia.

Yksilöhaastatteluja tehtiin yhdeksän kappaletta sekä yksi ryhmähaastattelu. Aineisto tässä tutkimuksessa oli suhteellisen kattava, koska haastateltavina oli henkilöitä, jotka ovat olleet toimintamallin kehitystyön keskeisessä roolissa jo useita vuosia. Näin ollen haastateltavilla oli erityistä asiantuntemusta sekä kokemukseen perustuvaa tietoa tutkittavasta asiasta. Täten vähäistä asiantuntemusta tutkittavasta aiheesta omaavat haastateltavat olivat pienessä roolissa tässä tutkimuksessa ja siten tutkimusten tuloksia tulkittaessa riski väriin tulkintoihin laski.

Tutkimuksen tekoa vaiheittain on pyritty kuvaamaan avoimesti ja yksityiskohtaisesti. Haastattelurunko luotiin ennen ensimmäistä haastattelua tutkijan oman sekä hankkeessa mukana olleen ylilääkärin teoriataustan pohjalta. Haastattelun pohjalta haluttiin saada tuloksia vielä keskeneräisiin asioihin, jotka tulisi pyrkiä ratkaisemaan ennen LASTA-toimintamallin laajenemista valtakunnalliseksi malliksi. Haastattelurunko hyväksyttiin tutkimuksen ohjaajalla. Ensimmäisessä haastattelussa testattiin haastattelurungon toimivuutta ja ajankäyttöä. Ensimmäinen haastattelu kesti ajallisesti kauemmin kuin mitä aikaa oli haastattelulle varattu ja sen vuoksi kysymysten sisältöä oli mahdollista viimeistellä seuraavissa haastatteluissa.

Haastateltaville kerrottiin ennen haastattelua tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja käytetty menetelmä. Tällä pyrittiin vaikuttamaan tutkimuksen tarkkuuteen. Haastateltavat tulivat tietoisiksi, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelussa puhutut asiat ovat luottamuksellisia. Tutkimustuloksissa vastaajan henkilöllisyys ei paljastu. Haastattelut suoritettiin rauhallisessa tilassa, jolloin häiriöt olivat vähäisiä tai niitä ei juuri ollut. Haastattelun alussa tutkija

kertoi tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Haastattelun alussa tarkennettiin ajankäyttöä, jotta koko haastattelurunko ehdittiin käydä läpi. Yksi haastattelu keskeytettiin ajankäytöllisistä syistä ja esittämättä jääneet kysymykset toimitettiin haastateltavalle sähköpostilla. Haastattelutilanteista laadittiin tiivistelmä haastateltavan vastauksista jokaiseen kysymykseen. Tiivistelmän kirjoittamalla minimoitiin haastattelun muistinvaraisuus ja mahdolliset vastausten virheelliset tulkinnat. Riippumatta haastattelijan haastattelun ohessa kirjoittamasta tiivistelmästä haastatteliija pystyi havainnoimaan haastateltavan eleitä ja ilmeitä sekä tarkentamaan haastateltavan vastauksia tarvittaessa.

Eskolan & Suorannan (2000, 211) mukaan tutkija on merkittävä luotettavuuden kriteeri. Tutkija on keskeinen osa tutkimuksen tekemistä. Tutkijan näkökulma vaikuttaa tutkimuksen tulkintaan tutkittavan näkökulman lisäksi. Tämä on tiedostettava tutkimuksen tekemisessä. Tutkijan on tietoisesti tunnistettava tutkittavaan ilmiöön etukäteen liittämänsä merkityssuhteet ja pyrittävä siirtämään ne mielestään sivuun tutkimuksen ajaksi. Tässä on kyse sulkeistamisesta. (Perttula 2006, 145.) Tutkijan tutkimuksen tekemisen taito eri tutkimuksen vaiheissa vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa täydellinen objektiivisuus ei ole mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–137.)

Tässä tutkimuksessa tutkijan oli tiedostettava oman työkokemuksensa ja toimintamallissa mukana olemisen vaikutus tutkimukseen. Haastateltavien tunteminen etukäteen yhteisten työkokemusten kautta toi haastatteluihin haasteen siinä mielessä, jotta haastattelusta ei tullut tuttujen välistä keskustelutuokiota. Toisaalta poliisin haastatellessa toista poliisia omat näkemykset oli siirrettävä taka-alalle, koska haastateltujen poliisienkin kokemukset toimintamallista poikkesivat toisistaan jonkin verran ja siten oli tärkeää saada haastateltavan kanta tutkittavasta asiasta esille. Aikaisempi yhteistyö haastateltavien kanssa tutkittavan aiheen parissa toi haastatteluihin syvempää sisältöä hyvin luottamuksellisistakin kokemuksista. Eräät haastateltavat antoivat palautetta siitä, että tutkijalle oli helppo kertoa ajatuksiaan ja kokemuksiaan tutkittavasta asioista pintaa syvemmillä.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan irrottamiseen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ei ole tarvetta, vaan tutkija ja asiasta tiedetty kietoutuvat saumattomasti toisiinsa (Hirsjärvi ym. 2011). Objektiivista näkökulmaa tutkimuksen tekemiseen on hankittu aikaisempia opinnäytetöitä tekemällä sekä ohjaajan avustuksella tässä tutkimuksessa.

5.4.2 Validiteetti

Hirsijärven ym. mukaan validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Mittarit ja menetelmät eivät vastaa aina sitä todellisuutta, jota tutkija kuvittelee tutkivansa. Mikäli tutkijan esittämät kysymykset on käsitetty eri tavalla kuin tutkija on ajatellut ja hän käsittelee saamiaan vastauksia oman ajatuksensa mukaisesti, eivät tulokset ole tosia. (Hirsjärvi ym. 2014, 231–232.)

Laadullisessa tutkimuksessa ydinasioita ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Tuolloin validius merkitsee kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. Tutkimuksen yhteydessä voidaan esittää kysymys, sopiiko selitys kuvaukseen ja onko selitys luotettava. (Hirsjärvi ym. 2014, 232.)

Tutkimuksen luotettavuutta on mahdollista arvioida tavoitteiden saavuttamisessa. Tämän tutkimuksen tavoite oli pilottialueen LASTA-toimintamallin tarkasteleminen poliisin, syyttäjän, sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja prosessiin palkattujen työntekijöiden yhteistyön kautta positiivisten kokemusten, haasteiden ja kehittämiskohteiden näkökulmasta. Haastatteluissa etukäteen määriteltujen teemojen kautta pyrittiin saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Aineiston analyysiä tehtäessä LASTA-toimintamallin viranomaisyhteistyön positiiviset kokemukset sekä haasteet nousivat selkeästi esiin. Haastateltavien kokemukset onnistuneesta yhteistyöstä nousivat esiin melkein jokaisessa haastattelussa. Toisaalta haasteiksi koetut asiat yhteistyön onnistumisessa olivat myös tyypiltään samanlaisia eri haastateltavilla. Ryhmähaastattelun supistuessa kahteen henkilöön laajemman näkökulman saamiseen samaa työtä tekevien kokemuksesta ei tuonut laajempia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen kuin yksilöhaastattelutkaan. Näkemyserot ryhmähaastattelussa olivat hyvin pieniä. Osaltaan tämä johtui varmasti siitä, että toisella haastateltavalla oli huomattavasti pidempi kokemus työstä LASTA-toimintamallin parissa. Tämänhetkinen tilanne toimintamallin tilasta saatiin esiin riittävällä aineistolla. Tätä kautta tutkimus saavutti tavoitteet, jotka sille asetettiin.

Validiteetti voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen validiteettiin. Sisäisellä validiteetilla eli pätevyydellä viitataan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointuun. Sisäinen validiteetti näyttää tutkijan tieteellisen otteen ja tieteenalan hallinnan voimakkuuden. (Eskola & Suoranta 2001, 213.)

Sisältövaliditeettiin liittyy haastattelujen kysymysten kattavuus tutkittavasta ilmiöstä. Kysymysvalintojen tulee olla etukäteen hyvin mietittyjä, jotta tutkimuksen on mahdollista onnistua. Alussa kysymykset olivat suppeampia, mutta saadun ohjeistuksen mukaan valituiksi teemoiksi muodostui kolme teemaa ja neljätoista kysymystä. Esitetyt kysymykset muuttuivat ja täydentyivät haastattelujen aikana, koska aikaisempien haastatteluiden vastaukset laajensivat ajattelumallia. Tämä oli ennakkoon odotettavaa. Suoritettujen 10 haastattelun jälkeen avointen kysymysten määrä tutkittavan ilmiön selvittämiseksi oli riittävä.

Ulkoinen validiteetti tarkoittaa tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Ulkoinen validiteetti on yhteydessä enemmän tutkijaan kuin tutkittavien käyttäytymiseen. Tutkimushavainnon voidaan sanoa olevan validi, kun tutkimuskohde on kuvattu täsmällisesti sellaisena kuin se on. Laadullisessa tutkimuksessa tulosten yleistettävyyttä eli validius ei ole tavoitteena samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. (Eskola & Suoranta 2000, 213.) Tutkimuksen kohteena olivat Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella aloitetun LASTA-toimintamallin keskeiset viranomaiset, jotka ovat olleet mukana toimintamallin suunnittelussa ja sen käynnistymisessä. Koska kyseinen toimintamalli on toistaiseksi vielä toiminnassa vasta Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella, ei tutkimuksen tuloksia ole mahdollista yleistää vielä valtakunnallisesti. Toimintamalli on hakenut muotoaan syksystä 2014 lähtien, kun prosessiin otettuja perheitä on alettu käsitellä Suomessa. Kyse on erityysoaamista vaativasta tehtävästä, jossa jokaisen mukana olevan viranomaisen on tunnistettava lapsiin kohdistuvien rikosten erityispiirteet sekä lapsen etu. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaa on yritetty yhtenäistää valtakunnallisesti jo useiden vuosien ajan muun muassa kouluttamalla työtä tekeviä poliiseja, syyttäjiä, sosiaalityöntekijöitä ja terveydenhuollon ammattilaisia. Tästä huolimatta alueellisia eroja viranomaisten tietotaidossa esiintyy edelleen.

Tämän tutkimuksen innoittajana oli erityisesti tutkijan henkilökohtainen kiinnostus tutkittavaan aiheeseen. Tutkija on ollut mukana LASTA-prosessissa rikostutkijan roolissa sekä projektiryhmässä varajäsenenä että viikoittaisissa moniviranomaisryhmän palavereissa toiminnan alkaessa vuonna 2014 sekä myöhemmin tutkijan henkilökohtaisen toimenkuvan muuttuessa myös tutkinnanjohtajana. Tutkijaa kiinnosti se, millä perusteella lapsiin kohdistuvia rikoksia ohjataan toimintamallin pariin ja missä tapauksissa asioita on syytä käsitellä monen viranomaisen yhteispalaverissa. Lapsiin kohdistuvat rikokset ovat aina yksilöllisiä ja sen vuoksi yleistysten tekeminen näissä asioissa on vaarallista.

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa kuvataan moniammatillisen viranomaisyhteistyön käytäntöjä ja kokemuksia Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin LASTA-prosessista. Kuvauksella on tärkeä merkitys LASTA-prosessin toimivuuden nykytilan ja tulevaisuuden suunnittelemisen selvittämiseksi. Tätä tutkimusta kirjoitettaessa ei ole vielä varmaa, millä aikataululla prosessia on tarkoitus ottaa käyttöön valtakunnallisesti. Aikaisemmin on ilmoitettu, että prosessin piti tulla käyttöön valtakunnallisesti vuonna 2017. Tuleva sote-uudistus asettaa toiminnan laajenemiselle kuitenkin omat rajansa ja tämän vuoksi on mahdollista, että pilotointia jatketaan vielä vuoden 2017 ajan Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirissä.

Ensin käsitellään prosessin käynnistymistä, yhteistyötä, viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuutta ja tämän jälkeen laadun kriteereitä eli työnjakoa, prosessin johtajuutta, sisäänottokriteereitä, tietoliikennettä sekä tiedon varastointia. Seuraavaksi kuvataan prosessin ohjausta ja seurantaa. Lopuksi esitellään prosessin kehittämisideoita.

Haastattelut on toteutettu kahden ja puolen kuukauden aikana kesällä 2016. Haastateltavia oli yhteensä yksitoista. Haastateltavina oli LASTA-prosessiin palkattuja työntekijöitä sekä prosessin kehitystyössä mukana olleita viranomaisia, kuten sosiaaliviranomainen, kaksi poliisia ja kihlakunnansyyttäjä. Haastatteluista kolme on toteutettu puhelimitse ja yhdessä haastattelussa oli kaksi haastateltavaa henkilökohtaisesti paikalla samaan aikaan. Teemahaastattelussa osallistujien esiintuomat kokemukset, haasteet sekä kehittämis ehdotukset on sisällytetty edellä mainittuihin lukuihin.

Suurin osa haastateltavista lähti avoimin mielin mukaan tarkoituksenaan olla kehittämässä uutta toimintamallia lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten viranomaisyhteistyössä. Useimmat haastateltavat olivat toimintamallin kehittämistyöstä innoissaan ja aktiivisesti toivoivat pystyvänsä vaikuttamaan sen luomiseen.

"Minulla oli moraalinen tuohtumus siitä, miten pelottavissa tilanteissa lapsi joutuu olemaan, kun nousee epäily kaltoinkohtelusta. Tämä oli yksi syy siihen, miksi lähdin tähän kehittämistyöhön." (H3)

"Lähdin mukaan avoimin mielin ja kiinnostuneena asiasta. Halusin oppia uutta." (H4)

"Organisaatiossamme ei ollut jäsentä, joten viran puolesta minut asetettiin siihen. Minulla ei ollut vaihtoehtoa kieltäytyä tehtävästä. Suhtauduin tehtävään neutraalisti, kuten kaikkiin työtehtäviin." (H7)

Haastateltavien kokemus kehitystyöstä vaihteli puolesta vuodesta kuuteen vuoteen. Eräs haastateltavista oli ollut jo vuonna 2008 tutustumassa Islannin barnahusiin ja tämän jälkeen ollut sisäisen turvallisuuden toimikunnan kuulemisessa.

Prosessin käynnistyminen

Haastateltavien käsitykset prosessin käynnistymisestä vaihtelivat vastaajan mukaan. Kaikki haastateltavat löysivät projektin käynnistymisestä sekä hyviä että huonoja puolia. Hyvinä puolina tuotiin esiin seksuaali- ja/tai väkivaltarikosten kohteeksi joutuneiden perheiden tukeminen ja lapsiystävällisyyden tuominen viranomaisyhteistyöhön. Yhteistyön tekeminen erimielisyyksistä huolimatta ja asiaan sitoutuminen sekä yhteinen tahtotila veivät suunnittelutyötä eteenpäin. Ennen toimintamallin käynnistymistä tehtiin yksityiskohtaista taustakartoitusta, ja siinä kartoitettiin eri prosesseja. Tämä koettiin hyväksi.

"Idea perheen tukemisesta oli oleellista ja se, että muutkin perheet kuin oikeuspsykiatriseen tulevat perheet saavat tukea ja apua. Somaattisen tutkimuksen laadun ja määrän lisääminen oli myös positiivista." (H1)

"Olimme erimielisiä, mutta teimme työtä yhdessä. Ihmiset olivat sitoutuneita ja yhteinen tahtotila oli korkeimmillaan loppukeväällä 2015." (H4)

Negatiivisina asioina prosessin käynnistymisessä tuotiin esiin viranomaisten välinen kommunikointi, koska välillä puhuttiin samasta asiasta eri termein. Viranomaisten lainsäädäntöjen poikkeavuus ja toisen viranomaisen toimintakentän tuntemattomuus tuotti ongelmia alussa. Toisaalta voimakkaat näkökulmat korostuivat ja eräs haastateltavista koki ongelmaksi sen, että rikoksen selvittäminen asetettiin alussa pääasiaksi, eikä lapsen elämää mietitty tarkemmin rikosprosessin jälkeen. Useampi haastateltava koki, että toimintamallilta puuttui alussa strateginen johtaja. Osan mielestä tehtävien organisointi olisi voinut olla alussa selkeämpää.

"Näkökulmien tuominen ei mennyt alussa sujuvasti. Voimakkaat näkökulmat korostuivat ja oma prosessi nähtiin tärkeimpänä." (H3)

"Verkostomaisen toiminnan alku epäonnistui, kun ei tutustuttu toisten toimenkuvaan ja rooleihin prosessissa. Silloin ymmärretään toisiamme väärin." (H6)

"Alkuun viranomaisten välillä oli vakavaakin kommunikaatio-ongelmaa. Monenkaan henkilön ääni ei tullut kuuluviin. Oli uhkakuvia oman työn näkökulmasta ja vuorovaikutus puuttui. Yhteistyö oli jopa aggressiivista." (H9)

Yhteistyö

Viranomaisten välisen yhteistyön voi jakaa haastattelujen perusteella kahteen eri muotoon: viralliseen ja epäviralliseen. Tämän tutkimuksen haastatteluiden tarkoituksena oli saada tietoa Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella toiminnassa olevasta LASTA-prosessin toiminnan eduista ja haasteista lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. Tähän yhteistyön muotoon katsotaan kuuluvan prosessin kehittämistyö vuodesta 2012 nykypäivään, taustatietolomakkeen kerääminen poliisin konsultaatiopyynnöstä, yhteisten jokaviikkoiset viranomaisverkostot Turun yliopistollisessa keskussairaalassa, mahdolliset alku- ja loppuverkostot lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä, juttukohtaiset yhteydenotot sekä viranomaisten väliset keskustelu- ja koulutustilaisuudet. Nämä edellä mainitut yhteistyön muodot ovat pääsääntöisesti virallisia. Tämän lisäksi LASTA-prosessin yhteydessä on tehty paljon epävirallista yhteistyötä, joka ei tilastoidu minnekään.

Lounais-Suomen poliisilla on ollut käytössä konsultaatiopuhelin vuodesta 2012, jolloin lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikokset keskitettiin tiettyyn ryhmään. Puhelin on mukana juttuvastuussa olevalla tutkijalla joka päivä kahdeksasta neljään. Tuohon puhelimeen tulee päivittäin soittoja sosiaalitoimelta, kouluista, päiväkodeista tai muilta viranomaisilta lapsiin kohdistuvista rikosepäilyistä. Myös LASTA-prosessin koordinaattorit soittavat tähän konsultaatiopuhelimeen tarvittaessa. Näitä puheluita ei tilastoida ja puhelut ovat muodoltaan epävirallisia. Puhelussa poliisi ohjeistaa, miten kyseessä olevassa tapauksessa tulee toimia. Mikäli kyse on yksittäisestä, lievästä pahoinpitelystä ja muuta huolta perheestä ei ole, voi ilmoittaja poliisin ohjeistuksen mukaan jättää rikosilmoituksen tekemättä. Näin tulee kuitenkin täytettyä

lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus poliisille lapsen henkeen tai terveyteen kohdistuneesta rikosepäilystä.

Yhteistyön eri viranomaisten välillä nähtiin tässä tutkimuksessa pääsääntöisesti toimivan alun kommunikaatio-ongelmista huolimatta. Prosessissa oli kuitenkin myös arvovaltakiistoja, jotka ovat vaikuttaneen kehitystyön sujuvuuteen. Johtajuuden puuttuminen hidasti työn sujuvuutta ja tämän vuoksi osa haastateltavista oli sitä mieltä, että alan tunteva asiantuntija olisi jo prosessin alkuvaiheen koordinoijana ollut aiheellinen. Osa haastateltavista koki, että yhteistyötä viranomaisten kesken olisi pitänyt olla enemmän toiminnan muuttuessa. Eräs haastateltava kuvasi yhteistyön toimivuuden haasteeksi sen, että prosessi ei ole tuottanut kyseiselle viranomaistaholle välitöntä hyötyä. Toisen viranomaisen työkentän tuntemus on prosessin myötä parantunut ja toisen tekemän työn sisältöä ymmärretään paremmin. Toisaalta on törmätty luottamuspulaan toisen viranomaisen työn hoitamisessa, joskin tilanne on parantunut.

"Projektisuunnitelmaa tehtäessä viranomaisyhteistyö toimi, mutta työn sujumisen kannalta se oli todella hidasta. Johtajuus ei ollut kenenkään hallussa." (H2)

"Resurssien vähyys vaikuttaa tähän, kun ajatellaan usein, että mitä tietty organisaatio saa tästä prosessista." (H4)

"On paljon juttuja, jotka eivät tule työryhmään. Niiden kohdalla asia on sattumanvaraista, että lähtevätkö lastensuojelu ja poliisi yhteistyöhön." (H5)

"Yhteistyö on monipuolistunut." (H10)

Viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuudet

Osa haastateltavista koki mukana olevien viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuudet ongelmana ja osa ei ollut tähän ongelmaan törmännyt toimintamallia kehitettäessä. Tietojen saamisessa ja kirjaamisessa lainsäädäntö tuotti ongelmia. Esimerkkitapauksessa turvakodissa ollut perhe siirrettiin toiselle paikkakunnalle. Perheen toinen vanhempi oli väkivaltainen ja oli uhannut tappaa lapsen. Tiedon välittyminen lastensuojelussa voi kestää useamman viikon, koska toistaiseksi lastensuojelulla ei ole valtakunnallista tietojärjestelmää. Tällöin on suuri vaara, että perheen kokonaistilanne häviää sirpaleiksi. Tietyillä paikkakunnilla prosessit sujuvat sen vuoksi, että

henkilöt tuntevat toisensa, mutta prosessi ei saisi rakentua henkilöiden varaan. Kaikilla toimijoilla tulisi olla yhteiset toimintamallit, jotta lapsen etu ei vaarannu. Useampi haastateltava nosti esiin tulevan sosiaali- ja terveysalan uudistuksen ja toivoi lastensuojelun ja terveydenhuollon alueellisuutta, jolloin ongelma pienenee.

"Toiset ovat varovaisempia tiedon siirtämiseen, vaikka edellytykset olisivatkin olemassa." (H1)

"Jos jokainen viranomainen olisi erotettu kokonaan tähän työhön, olisi se ollut varmasti tuottavampaa." (H2)

"Sote-uudistuksen maakuntakohtaisuus voisi tuoda ratkaisun tulevaisuudessa." (H3)

"On ollut ongelmia. On kunta- ja valtiontoimijoita. Kaikilla on omat esimiesorganisaationsa, mikä on pitänyt huomioida." (H6)

"Jossain määrin toiminta-alueiden eroavaisuudet ovat näyttäytyneet eri tavalla suhteessa pieniin kuntiin ja isoihin kaupunkeihin."

6.1 Laadun kriteerit

Tiedon liikkuminen eri toimijoiden välillä on tuottanut haasteita, mutta nykyään tiedon saamista ei ole pääsääntöisesti viranomaisten välillä koettu ongelmaksi. Tapausten valikoituminen prosessiin tuotti alussa ongelmia ja toisinaan osa haastateltavista koki, että rikosprosessi menee lapsen hyvinvoinnin edelle. Intressit voivat olla erilaisia, mutta niiden tulisi kulkea rinnakkain. Tiedon varastointi on edelleen ongelmallista. Viranomaisyhteistyössä videoneuvottelujen tulisi toimia eri paikkakuntien välillä toimittaessa, mutta tämä tuottaa ongelmia edelleen. Turvasähköpostin välityksellä tulisi pystyä lähettämään tietoa käsiteltävistä perheistä viranomaisten välillä, mutta edelleenkin tämä ei ole toiminnassa.

Haastateltavat kokivat, että akuuttitilanteessa kaikilla viranomaisilla on yhteinen päämäärä ja tarve toimia nopeasti. Tuolloin tieto liikkuu nopeasti viranomaiselta toiselle. Eräs haastateltava nosti esiin ongelman, jolloin eri viranomaisilla on erilaiset aikaraamit. Tuolloin tiedon liikkumisessa on kitkaa, jos esimerkiksi poliisi ei syystä tai toisesta pysty tai halua kuulla lasta heti ja lastensuojelulla on kiire selvittää perheen tilannetta saamansa lastensuojeluilmoituksen perusteella. Valtakunnallisesti

toimiva viranomaisten yhtenäinen tietoverkko nousi esiin eräässä haastattelussa, kuten myös oma lainsäädäntönsä viranomaisten tiedonsaantioikeuksiin lapsen etu huomioiden.

"Toisen viranomaisen työn ymmärtäminen vaikuttaa tiedonkulkuun." (H4)

"Ei siinä ollut mielestäni ongelmaa. Saimme terveydenhuollosta sellaisia tietoja, mitä emme olisi muuten saaneet." (H7)

"Esitutkintaan ja rikokseen liittyvän tiedon liikkuminen on kehittynyt lomakkeen myötä." (H9)

"Osa poliisin tutkimatta jättämistä väkivaltaepäilyistä jää tutkimatta ja se ei välttämättä tarkoita, ettei väkivaltaa olisi ollut." (H9)

"Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmät eivät keskustele keskenään kuten eivät muutenkaan eri viranomaisten järjestelmät. Se on ongelma." (H10)

Työnjako

Työnjako prosessin alusta tulevaisuuteen herätti erilaisia ajatuksia haastateltavissa. Osan mielestä työnjako puuttui prosessin alussa kokonaan. Toisaalta myös johtajuutta olisi kaivattu enemmän. Taustatietolomakkeen käytettävyydestä haastateltavien mielipiteet erosivat toisistaan. Toisten mielestä taustatietolomakkeesta ei ole hyötyä lievemmissä jutuissa, kun taas osa koki tärkeänä, että se täytetään kaikissa tapauksissa, joissa epäillään lapsen joutuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi. Tulevaisuudessa nähtiin tärkeänä, että toimintamallissa olisi olemassa koordinaattori viranomaisyhteistyössä. Eräs haastateltava toivoisi saavansa asiakkailleen eli uhrille tai epäillylle apua eli tukea prosessin yhteydessä. Viranomaispalaverit nähtiin hyödyllisinä ainakin osassa tapauksia, sillä tässä foorumissa työnjakoa on mahdollista selkiyttää.

"Alussa työnjakoa ei ollut. Kaikki tahot osallistuivat työskentelyyn kokouksissa ja toivat oman sektorinsa asioita esiin projektisuunnitelmaa ajatellen." (H2)

"Työnjako ei ole ollut selvä. Projektijohtajan tulisi olla sisältötietoinen." (H3)

"Prosessi ei ole edelleenkään täysin kirkas. Pitäisi määritellä tarkemmin, että kuka tekee ja mitä." (H6)

"Tiistainen moniviranomaispalaveri on hyvä foorumi selkiyttää työnjakoa. Siinä selviää, kuka tekee ja mitä ja missä järjestyksessä. Akuuteissa tilanteissa konsultointi on mahdollista." (H10)

Prosessin johtajuus

Prosessin johtajuus nähtiin yleisesti ottaen sekavana. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että LASTA-toimintamallissa projektijohtajan olisi tullut tuntea substanssi. Toisaalta erään haastatellun mukaan hankkeessa prosessijohtajan työnä on pitää homma aikataulussa ja siksi on hyvä, että sisältöjohtaminen ja prosessin johtaminen eriytetään. Prosessin kolmiportaisuus nähtiin haastateltavien mielestä hankalasti hahmoteltavana. Eräs haastateltava kuvasi, että kirjallisesti tulisi olla paperilla, kuka vastaa mistäkin ja kuka valmistelee päätöksiä ja linjaa suuntia. Tuolloin toimintaa olisi mahdollista tarkastella puolivuositain ja linjata tarvittaessa uudelleen. Ellei työnjako ole selvä, toimintamallin osapuolet ottavat vastuuta itse, jolloin toiminnan suuntalinja saattaa hämärtyä.

"Pitäisi olla tiedossa, kuka vastaa mistäkin ja kuka valmistelee päätöksiä ja linjaa suuntia. Tämä pitäisi olla kirjallisesti paperilla. Tätä voitaisiin tarkastella puolivuositain ja linjata tarvittaessa uudelleen. Ellei vastuuta ole, kukin osapuoli ottaa sitä itse ja silloin suunta hämärtyy, mihin suuntaan ollaan menossa." (H1)

"Vastaavissa hankkeissa tulevaisuudessa olisi olla selkeä johtaja, joka on alan asiantuntija." (H2)

"Hankkeena prosessinjohtajuus on ollut moninainen. On ministeriöitä, projektipäällikkö, projektiryhmän puheenjohtaja, lastenklinikan vetäjä hallinnollisesti,

tiimiesimies. Selkeät toimeksiannot ja avoimuus puuttuivat. Roolit eivät ole olleet selvät." (H3)

"Johtajuus on puuttunut tässä prosessissa. Kukaan ei ole tiennyt, kuka on "toimitusjohtaja". Ministeriöiden olisi tullut sopia keskenään prosessin johtajuudesta ja hänellä olisi apunaan valtakunnallinen ohjausryhmä päätösten valmistelussa ja päätöstenteossa." (H6)

"Johtajuus on esiintynyt sekavana ilman, että projektiryhmä on ollut tietoinen käsiteltävistä asioista. Substanssiosaamista pitäisi olla enemmän." (H7)

"Johtajuutta on ollut monessa näkökulmassa. Kehittämistyö on tärkeä osa sitä. Sisältö, prosessin vetäminen ja hallinnollinen johtaminen (lomat/työajat/palkat) vaativat erilaista johtajuutta. On ollut paikallaan, että sisältöjohtaminen ja prosessin johtaminen on ollut erikseen." (H9)

Sisäänottokriteerit

LASTA-toimintamallin käynnistymisen jälkeen alussa juttujen sisääntuloa säännöstiin sisäänottokriteerien avulla. Alussa sisäänottokriteereitä olivat tietyt tapahtumakunnat, joissa asianomistaja myös asui, pieniin lapsiin liittyvät rikosepäilyt, sairaalaan tuodut akuutit tapaukset, aikaisempi lastensuojelun asiakkuus tai rikosepäily oli muuten epäselvä. Osa haastateltavista koki sisäänottokriteerit hyviksi, vaikka nykyisellään toimintamalli onkin toisenlainen. Toisten haastateltavien mielestä kaikkien lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tulisi edelleenkin tulla toimintamallin piiriin, jotta tasapuolisuus korostuisi. Nykyisen toimintamallin mukaan kaikista lapsiin kohdistuvista väkivalta- ja seksuaalirikoksista tehdään taustatietokartoitus, jossa poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen tiedot yhdistetään. Näistä rikosepäilyistä osaa käsitellään moniviranomaisverkostossa, jossa myös päätetään tutkintasuunnitelmasta ja aikataulusta yhdessä eri ammattilaisten kesken. Taustatietokartoituksen avulla sekä lastensuojelun että terveydenhuollon mielipide viranomaisverkoston järjestämisestä tulee esiin ja tältä pohjalta poliisi tuo osan jutuista kokoukseen. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kaikkein lievimpiä, yksittäisiä lapsiin kohdistuvia väkivaltaa sisältäneitä juttuja ei tulisi tuoda moniviranomaisverkostoon.

"Pitäisi olla joku seula, mikä seuloa kaikista jutuista ne oleelliset. Tämä seula voi toimia paremmin, kun saa yhdistettyä poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen tiedot." (H1)

"Kun taustalla on lievässä pahoinpitelyssä tekokertoja aikaisemmin, tulisi asia mielestäni käsitellä tulevaisuudessakin moniviranomaisyhteistyönä. Lisäksi vakavimmat teot tulisi käsitellä tässä prosessissa." (H2)

"Lieviä juttuja ei olisi syytä tuoda moniviranomaisverkostoon, ellei ole viitteitä pahemmasta." (H3)

"Jos moni viranomainen toimii toisistaan tietämättä tai jos juttu on epäselvä ja huolta herättävä, niin sellaiset pitäisi tuoda moniviranomaisverkostoon." (H4)

"Pitkittyneet huoltajuusriidat voisivat olla sellaisia, mitkä pitäisi tuoda työryhmään." (H5)

"Lievästä epäilystä ei voi etukäteen tietää, että onko kyseinen tapaus lievä. Sen vuoksi LASTAAN pitää tulla erilaisia juttuja. Erityisesti vakavissa tapauksissa kokous tulee järjestää, jotta varmistetaan tiedon kulkeminen." (H9)

Tietoliikenne

Tietoliikenteen toimivuus on ollut ongelmallista prosessin aikana. Tietoliikenne on kuitenkin kehittynyt toimintamallin alusta nykypäivään. Alussa tietoliikenneyhteydet takkuilivat, mutta nykyään ne toimivat suhteellisen hyvin. Sähköpostin lähettämisen pitäisi olla mahdollista kaikkien viranomaisten kesken ja tämä koettiin edelleen ongelmalliseksi. Idea kaltoinkohdeksi joutuneen lapsen haastattelemisesta videon välityksellä koettiin mahdolliseksi, mikäli lapsen kanssa samassa tilassa olisi fyysisesti joku turvallinen aikuinen. Aikuisten virtuaalista haastattelua on jo kokeiltu ja toiminnasta on olemassa hyviä kokemuksia. Valtakunnallinen järjestelmä, joka palvelisi yhteistyöviranomaisia yhteydenpidossa, nähtiin hyvänä työkaluna.

"Lapsen haastattelu videon välityksellä voisi toimia, mikäli yhteys on turvallinen. Lapsella tulisi olla riittävä tuki omalla paikkakunnallaan. Aikuisia

olemme haastatelleet virtuaalisesti ja se on käynyt hyvin. Lapset ovat varmaan valmiita tällaiseen haastattelutapaan." (H1)

"Turvasähköposti pitäisi saada käyttöön." (H5)

"Verkostoituminen on varmaankin tämän päivän asia. Tämä mahdollistaisi viranomaistapaamisia useamminkin." (H8)

"Videoyhteys on kehittynyt. Sitä osataan käyttää monialaisissa kokouksissa." (H9)

"Valtakunnallisesti on suunnitteilla järjestelmä, joka palvelisi yhteyksiä viranomaisten välillä paremmin." (H10)

Tiedon varastointi

Tiedon varastointi tulevaisuudessa herätti eriäviä ajatuksia haastateltavissa. Osa haastateltavista piti tärkeänä, että tietojen pitäisi olla yhdessä paikassa siten, että kerättyä tietoa olisi mahdollista hyödyntää tarvittaessa myöhemminkin. Toisaalta eräs haastateltavista oli sitä mieltä, että omaa tietokantaa ei tarvittaisi, vaan jokainen toimija varastoisi omat tietonsa.

"Lainsäädännön muutoksella tai turvamääräyksillä jutun tiedot pitäisi olla yhdessä paikkaa siten, että tieto olisi myöhemminkin hyödynnettävissä." (H1)

"Koordinoitutyö ei tarvitse nähdäkseni omaa tietokantaa, vaan jokainen toimija varastoi omat tietonsa." (H3)

"Salattu, yhteinen, tietokanta viranomaisille olisi hyvä ratkaisu." (H5)

"Jos olisi oma lastenasiointalo, niin sinne luotaisiin oma tietopankki." (H6)

"Pitäisi olla valtakunnallinen tietopankki, johon tietyillä viranomaisilla olisi pääsy." (H10)

6.2 Prosessin ohjaus

Prosessin kolmitasoisuus koettiin sekavaksi. Valtakunnallisen ohjausryhmän tavoite oli antaa toimintamallit, jotka alueellisessa ryhmässä ja toimintaryhmässä toteutetaan. Suurin osa haastateltavista koki, että ohjaus toimi huonosti, koska toimintamallilta puuttui johtaja. Toisaalta erään haastateltavan mukaan prosessin ohjaus on toiminut hyvin ja prosessinjohtaja on ohjannut toimintamallin kehittymistä eteenpäin.

"Prosessin kolmitasoisuus oli sekava." (H1)

"Ylhäältä tuleva viesti on enemmän ollut kontrollia kuin ohjausta." (H2)

"Ohjaus oli epäselvää." (H7)

"Tuntuu, että prosessia on vedetty omaan suuntaan ja tarpeisiin. Jokaisella toimijalla on omat tavoitteensa, mitkä ovat erilaiset kuin muilla viranomaisilla." (H7)

"Prosessinjohtaja on ohjannut tätä eteenpäin. Projektisuunnitelma ohjaa tätä toimintaa. Kaikki tiesivät, mitä kohti on oltu menossa. On ollut tiedossa, mitä on tehty ja mitä on ollut tekemättä." (H9)

"Valtakunnallinen ohjausryhmä on antanut toimintamallit, jotka paikallisessa ryhmässä ja toimintaryhmässä on toteutettu. Joskus olisin kaivannut selkeämpiä ohjeita." (H10)

Seuranta

Toimintamallin tulosten seuraaminen on koettu alkeelliseksi. Tiedon keräämisen pitäisi olla ammattitaitoisempaa ja tehokkaampaa. Toimijat eivät välttämättä tule tietoiseksi, miten esimerkiksi lastensuojelu on jatkanut työtään perheen parissa. Toimintaa ohjaavana tekijänä seuranta ei ole toiminut ja tämä tulisi huomioida tulevaisuudessa. Eräs haastateltavista nosti esiin kysymyksen, mikä on toiminnan tulos. Tulos voi olla esitutkinnan nopea suorittaminen, mutta yhtä hyvin tulos voi olla lapsen kohdistuvan väkivallan tai hyväksikäytön tunnistaminen. Haastateltavan mielestä

toimintamallin muuttuessa valtakunnalliseksi esimerkiksi prosessin käynnistyminen, lapsen kuuleminen, esitutkinnan päättäminen, käytetyt tukitoimet ja rikosprosessin eteneminen tulisi tilastoida. Toisaalta perheen auttamisen kannalta olisi seurattava, tuleeko toimintamallin piirissä olevasta perheestä uusia lastensuojeluilmoituksia. Valtakunnalliset mittarit, kuten uhritutkimukset ja lasten väkivaltaiset kuolemat, ovat käytettävissä olevia mittareita, joilla tuloksia on pitkällä aikavälillä mahdollista seurata.

"Tulosten seuraaminen on alkeellista. Koska meillä ei ole juttukohtaista rekisteriä, toimenpiteistä ei ole tietoa tai aikatauluista ja tehokkuudesta. Tietoa pitäisi saada kerättyä." (H2)

"Alusta lähtien olisi pitänyt olla oma arviointimenetelmä, paljonko juttuja käsitellään, mitä kustannuksia syntyy ja miten toimintaa pystyy kehittämään." (H6)

"Projekti on vielä käynnissä ja tuloksia käydään läpi tiukemmin ja ohjatumminkin." (H7)

"Tilastointilomakkeen avulla seuranta onnistuu. Mikä on tulos? Onko tulos se, että esitutkinta saadaan suoritettua nopeasti? Lapseen kohdistuvan väkivallan tai hyväksikäytön tunnistaminen on toinen. Milloin prosessi on lähtenyt käyntiin, milloin lapsi on kuultu, milloin esitutkinta on saatu päätökseen? Jos tavoitteena on perheen auttaminen, pitää selvittää, onko tullut uusia ilmoituksia samasta perheestä ja onko perhettä autettu. Siinä ei olla vielä niin pitkällä. Siitä pitäisi tulla uusi projekti." (H9)

"Tulevaisuudessa ajattelisin, että pitäisi olla yhtenäinen tietorekisteri siitä, mitä näille lapsille on tapahtunut. Ministeriöiden tulisi vaikuttaa lainsäädännöllisiin asioihin ja resursseihin." (H10)

Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa vahvistui taustaoletus moniammatillisen viranomaisyhteistyön hyödyistä lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten selvittämisessä ja ennalta estämisessä. Prosessin käynnistymisessä havaittiin tässä tutkimuksessa johtamisongelmia sekä erimielisyyksiä toimijoiden

välillä. Asiaan sitoutuminen ja yhteinen tahtotila veivät kuitenkin suunnittelutyötä eteenpäin. Yhteistyön muodot ovat monipuolistuneet prosessin pilotoinnin edetessä ja sitä kautta yhteistyö viranomaisten välillä on lisääntynyt.

Viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuudet koettiin ongelmaksi tässä tutkimuksessa. Osa tutkimukseen osallistuneista ei nähnyt tässä kuitenkaan ongelmaa. Tuleva sote-uudistus voi tuoda ratkaisun tähän asiaan, mikäli toiminta keskitetään muutamiin yksiköihin valtakunnallisesti.

Laadun kriteereistä tiedon liikkuminen, tapausten valikoituminen prosessiin sekä tiedon varastointi nousivat esiin tässä tutkimuksessa. Jotta prosessi olisi tehokas ja tietoja pystytään käyttämään myöhemminkin, tulee viranomaisilla olla toimivat tiedonvälityskanavat tulevaisuudessa. Tämän tutkimuksen perusteella prosessin ohjaukseen ja seurantaan tulisi panostaa enemmän ja kehittää niitä toimivammiksi. Prosessin kolmitasoisuus koettiin epäselväksi ja tulevaisuudessa prosessin kaikkien tasojen tarpeellisuutta ja tehtäviä on syytä miettiä tarkoin. Monipuolisen seurantamallin luominen on tämän tutkimuksen perusteella nähty tärkeäksi.

6.3 Kehittämisisideat

Kaikki haastateltavat näkivät toimintamallissa erityyppisiä kehittämisisideoita. Yhteisenä ajatuksena useimmilla haastateltavilla oli rikoksen kohteeksi joutuneiden lasten perheiden akuutti- ja jatkohoidon kehittäminen sekä viranomaiskoordinaation ja yhteistyön tehostaminen. Useimmat haastateltavat kannattivat sähköistä tietojärjestelmää, jonka kautta viranomaiset tulisivat tietoisiksi perheen asioista. Esiin nousi työnohjauksen järjestäminen sekä henkilöstön kouluttaminen kaikille viranomaisille, jotka näiden asioiden kanssa työtä tekevät.

"Traumatisoituneille lapsille hoidon saaminen on ehdottoman tärkeää ja sen vuoksi terapeutteja tulisi saada alueellemme lisää." (H1)

"Jos oikeuspsykiatrialla olisi riittävät resurssit, niin sote-alueella voisi olla sellainen viranomainen, joka hallitsisi haastattelun, psykologian ja koordinoinnin, jolloin koko homma voitaisiin yhdistää sinne. Jutun kanssa tehtäisiin työtä ammattitaidolla. Lapsen ja perheen tilanteesta saisi tuolloin hyvän kokonaiskuvan." (H2)

"Kouluttaminen aiheen ympärillä joka tasolle." (H5)

Eräs haastateltavista nosti esiin prosessin selkeyttämisen sekä seurannan. Toiminnan yhteydessä prosessikaavio (liite 3) asian etenemisestä ei ole ollut haastateltavan mielestä tarpeeksi selkeä ja sen vuoksi toimintamalli ei ole jalkautunut kaikkiin pilotoinnissa mukana oleviin kuntiin riittävällä tarkkuudella. Toimintamallin tulisi olla yksinkertainen ja selkeä, jotta yksittäisen viranomaisen ei tarvitse miettiä toimintamallia joka jutun kohdalla erikseen. Lasten edunvalvontaan sekä lastensuojeluun pitäisi kiinnittää myös haastateltavien mielestä enemmän huomiota. Erään haastateltavan mielestä toimijoiden tulisi olla saman katon alla, kuten muissa Pohjoismaissa, jolloin yhteistyö olisi mutkattomampaa.

"Prosessin seurannan tulisi olla hiotumpi ja selkeämpi. Poliisi ei ole missään vaiheessa luonut selkeää prosessikaaviota toiminnasta. Omalla toimijalla tulisi olla oma prosessikaavio. Toimintamallin tulisi olla yksinkertaisempi ja selkeämpi. Edunvalvonta ja lastensuojelu tulisi huomioida paremmin. Toimijoiden tulisi olla saman katon alla ja lastensuojelu olisi alueellisen toimijan eikä kunnallisen toimijan alla." (H6)

Yhden haastateltavan mielestä tämä nyt pilotoitu malli ei toimi kenenkään viranomaisen hyväksi ja projektissa on keskitytty väärin asioihin. Kyseisen haastateltavan mielestä somatiikka on toiminut, mutta lasten jatkohoidon saamiseen ei ole panostettu. Jatkohoidon tukemisesta nosti huolensa esiin useampi haastateltavista. Yksi vaihtoehdoista voisi olla kolmannen sektorin mukaan ottaminen, sillä esimerkiksi ensi- ja turvakoti tai Rikosuhripäivystys ovat kehittäneet erilaisia auttamisen muotoja, jotka voisivat soveltua myös näihin tapauksiin. Jokaisen toimijan tulisi tunnistaa oma roolinsa prosessissa ja olla tietoinen, keneen voi ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa.

"Tämä malli ei ole kenenkään toimijan hyväksi. Projekti on keskittynyt väärin asioihin. Somatiikka on toiminut, mutta jatkohoitoon lasten osalta ei ole panostettu." (H7)

"Sosiaalipuolen auttamisfokus tulisi näkyä paremmin poliisityön häiriintymättä." (H8)

"Lapsen kannatteleminen ja lapselle turvallisen olon luominen olisi tunnistamiseen liittyvä kehittämiskohta. Kolmannen sektorin mukaan ottaminen esim. ensi- ja turvakoti ja rikosuhripäivystys olisivat tärkeitä yhteistyökumppaneita, koska he ovat kehittäneet erilaisia auttamisen muotoja. Lastensuojelu voisi käyttää heitä." (H9)

"Alun perin lähdin LASTA hankkeeseen sillä ajatuksella, että lapset ja heidän perheensä saisivat kriisiapua, kun perhettä kohtaa väkivaltaepäily. Toivoisin, että tätä näkökulmaa pystyttäisiin kehittämään. Edunvalvonta on myös sellainen, mikä tarvitsee lisäkehitystä." (H10)

Toimintamallin resursoinnista oli haastateltavilla erityyppisiä kehittämisideoita. Osa haastateltavista näki mahdollisena, että toiminta sijoitettaisiin oikeuspsykiatriin yksiköihin. Tuolloin jokaiseen viiteen tutkimusyksikköön pitäisi saada kaksi tai kolme työntekijää lisää, jolloin työntekijöitä voisi tarvittaessa jalkauttaa poliisilaitoksille akuuteissakin tilanteissa esimerkiksi työpareiksi. Hoidon koordinaatiota voitaisiin hoitaa oikeuspsykiatrialta, jolloin riittävää osaamista olisi tarjolla. Erään haastateltavan mukaan poliisilaitokset voisivat resursoida näihin rikostutkintoihin jokaiseen sivupisteeseen oman rikostutkijansa ja hänelle sijaisen sekä pääpoliisiasemille väljät resurssit näiden juttujen keskittämiseksi.

"Vaikea sanoa. Oikeuspsykiatrisia tutkimusyksiköitä on viisi. Tämä vaatisi paljon resursointia. Resurssien pitäisi olla tähän päivään verrattuna muutaman kertaiset. Sitten on järkevää pohtia, että voiko olla kahta rinnakkaista järjestelmää." (H2)

"Asiat olisi hyvä keskittää. Viranomaisprosessit ovat hajallaan. Koordinaatio pitäisi olla keskitetty." (H4)

"Hoidon koordinaatio voisi olla tulevaisuudessa oikeuspsykiatrisilla tutkimusyksiköillä." (H5)

Yhden haastateltavan kehittämisidea toimintamallin järjestämiseksi oli juttujen alueellinen keskittäminen pääpoliisiasemille siten, että esimerkiksi jokaisella pääpoliisiasemalla olisi sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, nuorisotyöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Yhteistyössä poliisin kanssa edellä mainitut viranomaiset pystyisivät tekemään taustakartoituksen ja yhdessä

tutkijan ja tutkinnanjohtajan kanssa miettimään toimenpiteitä juuri kyseiselle perheelle. Haastateltavan mielestä alueellisesti Varsinais-Suomi voisi olla yksi alue ja Satakunta omansa. Paikallisesti asioista pitäisi pystyä sopimaan, miten prosessi toimii.

"Sosiaalityöntekijä, sosiaalihojaaja, nuorisotyöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja pääpoliisiasemille voisi olla sopiva kokoonpano hoitamaan näitä asioita tulevaisuudessa. He pystyisivät hoitamaan taustakartoituksen. Ehkä Varsinais-Suomi alueena voisi toimia." (H7)

Perustyötä tulisi resursoida paremmin eli lapsiin kohdistuviin rikoksiin koulutettuja henkilöitä tulisi olla enemmän kaikilla toimialueilla, sillä nämä satsaukset näkyvät myöhemmin terveinä aikuisina ja sitä kautta sijoitetut rahat tulevat korkojen kera takaisin.

"Lasten tutkimukseen koulutettuja ammattihenkilöitä pitäisi palkata kaikille eri toimialueille." (H10)

Henkilökohtainen suhtautuminen toimintamallin laajenemiseen valtakunnallisesti herätti erilaisia mielipiteitä. Osan mielestä toimintamallia ei tulisi ottaa käyttöön valtakunnallisesti ennen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Haastateltavat toivat esiin, että alueilla pitäisi ottaa huomioon paikalliset toimintamallit ja osaaminen, jotta eri alueilla toiminta on tasa-arvoista paikallisuus huomioiden. Eräs haastateltava toi esiin, että toimintamallin laajeneminen ei saisi olla kiinni työtä tekevistä viranomaisista ja henkilökemioista, vaan päätöksen pitäisi tulla korkeammalta. Erään toisen haastateltavan mielestä toimintamallia ei kannata lähteä viemään valtakunnallisesti eteenpäin, mikäli toimintamallin idea on pelkästään taustakartoituksen tekeminen.

"Lapsen kokonaisvaltainen tilanne tulee palaverissa hyvin tietoon moniviranomaisyhteistyönä. Tilanteen käsitteleminen on kokonaisvaltaisempaa ja tietoa on käytettävissä enemmän. Lapsen etu otetaan tässä huomioon paremmin. Toiminta on tehokkaampaa ja vaatii ajankäyttöä eri viranomaisilta. Lapsen

sosiaalityöntekijän läsnäolo on ehdottoman tärkeää. Resurssien järjestyminen on toinen asia. En näkisi järkeä, että tätä pilotoidaan ennen sote-uudistusta. (H2)

"Moniviranomaisyhteistyö on hyvä ja tarpeellinen näissä asioissa. Toiminnan tulisi syvenentyä niin, että oltaisiin saman katon alla. Prosessin kehittäminen vaatii aikaa. Liian paljon on kiinni viranomaisista, että haluavatko he tehdä yhteistyötä tai ei. Tämä on siis liikaa henkilökysymys. Päätöksen tulisi tulla korkeammalta." (H6)

Yhden haastateltavan mukaan tietyiltä osin toimintamallin pilotointi on onnistunut. Nopea tiedon vaihtaminen, monialainen yhteistyö ja konsultaatiomahdollisuus ovat onnistuneet. Tämän vuoksi toimintaa pitäisi laajentaa valtakunnallisesti ja tehdä toimintamallista selkeä ja strukturoitu. Toinen haastateltava toi esiin tulevat sote-keskukset, joissa voisi toimia moniammatillinen tiimi, jossa olisi paikallisen poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen edustus. Paikallista tietotaitoa kehittämällä luotaisiin satelliitteja, joissa tapahtuisi käytännön toiminta. Tämä vaatisi poliisilta oman lasten asioihin perehtyneen tutkijan tai ryhmän, sairaalalta oman ryhmän sekä paikallisen toimintavalmiuden sosiaalitoimessa, jossa olisi erityisosajia lapsia koskevissa rikosasioissa.

"Tietyiltä osin on päästy tuloksiin tässä työssä. Tästä kertoo nopea tiedonvaihtaminen, monialainen yhteistyö ja konsultaatiomahdollisuus. Suhtaudun tähän positiivisesti ja mielestäni tämä pitää laajentaa valtakunnallisesti. Malli on selkeä ja strukturoitu." (H9)

"Riittävästi koulutettua ammattihenkilöstöä tarvitaan eri puolille Suomea, jotta tämä malli voisi laajentua. Paikallisia hyviä toimintatapoja tulisi integroida toimintamallin laajenemiseen. Sote-keskuksissa voisi toimia moniammatillinen tiimi, jossa olisi paikallisen poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen edustus. Paikallista tietotaitoa kehittämällä tulisi satelliitteja, joissa käytännön toiminta tapahtuisi." (H10)

Yhteenveto kehittämisideoista

Tämän tutkimuksen perusteella kehittämisideoiksi nousivat rikoksen kohteeksi joutuneiden lasten perheiden akuutti- ja jatkohoidon kehittäminen sekä viranomaiskoordinaation ja yhteistyön tehostaminen. Viranomaisten yhteisen tietojärjestelmän luominen sekä monipuolinen viranomaisten kouluttaminen nähtiin myös tärkeäksi.

Toiminnan laajentumista suunniteltaessa oleellista on prosessin selkeyttäminen prosessikaavion muodossa kaikille toiminnassa mukana oleville. Tämä konkretisoi mukana oleville toimijoille toimintaa ennen varsinaisen työn aloittamista. Liitteessä kolme on Loimaan rikoskomisario Satu Värriin luoma prosessikaavio paikallisille poliiseille helpottamaan yhteistyötä ja ymmärtämään kokonaisuutta. Samanlaisen prosessikaavion tekeminen jokaiselle viranomaiselle havainnollistaa asiaa paremmin uutta toimintamallia sisäistettäessä.

Toimintamallin resursointi herätti erilaisia kehittämisideoita tässä tutkimuksessa. Toimintamallin laajenemisen vaihtoehtoina nähtiin niiden sijoittaminen lasten ja nuorten oikeuspsykiatristen yksiköiden yhteyteen tai 11 poliisilaitoksen pääpoliisiasemille. Myös tulevat sote-alueet on huomioitava toiminta-alueita mietittäessä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa kuvattiin Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella vuonna 2014 käynnistyneen LASTA-prosessin viranomaisyhteistyötä ja sen kehittämishaasteita lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyissä. Prosessista löydettiin kehittämiskohteita ja kehittämisideat lähetetään prosessin parissa työskenteleville heti tutkimuksen valmistuttua. Tutkimus tuotti asiantuntijatietoa teemahaastatteluiden kautta. Tietoa on mahdollista hyödyntää valtakunnallisesti prosessin laajenemista toteutettaessa. Tutkimuksen tekijänä oma ammattitaitoni tutkittavasta aiheesta syventyi ja samalla pystyn laajentamaan tietämystä omassa työyhteisössäni.

Tutkimuksen kautta poliisilaitosten päällystö sekä rikostutkijat saavat tietoa, miten lapseen kohdistuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen tutkiminen etenee viranomaisyhteistyönä LASTA-prosessissa. Monet poliisit ovat varmasti kuulleet kyseisestä prosessista, mutta eivät käytännössä tiedä, mitä se tarkoittaa ja miten prosessi etenee. Kyseisten rikosten tutkiminen vie

suuren määrän työaika, mitä ei pysty näyttämään konkreettisesti. Esimerkkejä näkymättömästä työstä ovat viranomaisten keskinäiset konsultaatiot, viranomaispalaverit, koulutukset ja kouluttamiset sekä yhteistyö asiaan liittyvien muiden henkilöiden kanssa. Tämän tutkimuksen lukeminen avaa paremmin lapseen kohdistuvan väkivalta- tai seksuaalirikoksen ympärillä tehtävää viranomaisyhteistyötä.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä tutkitusti parhaana vaihtoehtona pidetään moniammatillista yhteistyötä myös Salla Herrasen (2014) tutkimustulosten perusteella. Tähän samaan tulokseen tultiin tässä tutkimuksessa. Asiantuntijahaastatteluiden perusteella voidaan sanoa, että LASTA-prosessissa mukana olleista lapsista ja heidän perheistään on saatu kokonaisvaltaisempi kuva ja heidän ongelmiinsa on pystytty paneutumaan yksityiskohtaisemmin asiaa mietittäessä moniviranomaisverkostossa. Aikaisemmin yhteistyö eri viranomaisten kesken oli satunnaisempaa ja vaihteli henkilöittäin.

Moniammatillinen yhteistyö edellyttää toimiakseen selkeää rakennetta, ohjausta, yhteisiä tavoitteita ja käytäntöjä sekä yhteisymmärrystä (Ewalds 2012; Martin 2007). LASTA-toimintamallissa yhteistyön rakenne on muuttunut pilotointivaiheen aikana. Toimivan rakenteen löytämiseksi osa asiantuntijoista koki, että erityisesti alkuvaiheessa yhteistyö oli hankalaa ja se ei toiminut toivotulla tavalla. Suuri osa haastatelluista asiantuntijoista koki, että toiminnalla ei ollut selkeää johtajaa, mikä häiritsevi yhteistyön toimivuutta. Johtajuuden puuttumiseen erityisesti kehitystyön alkuvaiheessa on varmasti monia syitä. LASTA-prosessissa on ollut erilaista johtajuutta ja tämä on varmasti yksi syy johtajuuden puuttumiseen. Myös henkilöstön vaihdokset pilotointivaiheen alkupäässä heijastuivat johtamiseen. Moniammatillisissa työryhmissä johtajuuden puuttuminen on ollut ja tulee todennäköisesti tulevaisuudessakin olemaan merkittävä kehittämiskohde. Ennen LASTA-prosessin valtakunnallistamista mukana oleville toimijoille pitää tehdä selväksi oma rooli ja tehtävät. Organisaatiokaaviot helpottavat oman roolin ymmärtämistä ja sitä kautta myös johtajien työnkuvat selkiytyvät. Kun moniviranomaisyhteistyötä tekevien tehtäväkuvat on kirjoitettu selkokielisesti ylös, helpottuu tehtäväkentän sisäistäminen. LASTA-prosessin laajentuessa selkeän rakenteen ja johtajuuden huomioiminen on olennaista.

Tässä tutkimuksessa nousi esiin, että prosessin ohjaus ei ollut täysin onnistunut. Prosessin kolmitasoisuus koettiin epäselväksi ja johtajuuden puuttuminen heijastui myös ohjaukseen. Ohjeistuksen tulee olla selkeää ja tehtäville toimenpiteille tulee asettaa selkeät aikarajat. Yhteistyö vaatii onnistuakseen yhteisen kielen, mikä tämän tutkimuksen mukaan puuttui pilotoinnin alkuvaiheessa. Tätä kautta yhteisymmärrykseen pääseminen oli ongelmallista, kun

yhteistyökumppanit eivät ymmärtäneet toistensa kieltä. Samasta asiasta puhuttiin eri termeillä, mikä lisäsi hämmennystä viranomaisyhteistyössä.

Paukkusen (2003, 21–25) mukaan yhteistyö on parhaimmillaan, kun tieto, valta ja asiantuntijuus ovat jaettua osapuolten kesken. Tämän tutkimuksen mukaan paras hyöty viranomaisyhteistyöstä saadaan viikoittain järjestettävissä moniviranomaisverkostoissa, joissa pureudutaan juuri tietyn lapsen tapaukseen. Tuolloin kaikki paikalla olevat asiantuntijat kertovat tietonsa kyseisestä perheestä ja jaetun tiedon pohjalta tehdään päätös tulevista toimenpiteistä. Paikalla on eri alojen asiantuntijoita, jolloin lapsen etu tulee huomioitua laaja-alaisesti. Moniammatillinen yhteistyö edellyttää sekä oman osaamisen että muiden asiantuntemuksen arvostamista (Rautava 2012, 308).

Prosessin rakenne ja työnjako

Ennen LASTA-prosessin laajenemista toiminnalla on oltava selkeä rakenne ja työnjaon tulee olla selvä jokaiselle työntekijälle. Koljosen (2010, 239) mukaan organisaatorajojen ylittäminen yhteistyökysymyksissä merkitsee aina liikkumista aralla alueella. Tämän vuoksi johtamisrakenteiden, johtamistapojen ja johtajien roolien tulee olla selvillä organisaatiossa jo ennen yhteistyön aloittamista. Lapseen kohdistuvan väkivalta- ja seksuaalirikoksen yhteistyölle LASTA-prosessissa tulee luoda selkeä prosessikuvaus ja osallistujat tulee kouluttaa toimintaan. Yhteistyön tekeminen ei saa olla henkilökysymys, sillä yksittäisen työntekijän asenteet eivät saa vaikuttaa yhteistyön toteutumiseen. Mia Niemi-Aho (2013, 83) on tutkimuksessaan todennut viranomaisten yhteistyön lasten ja nuorten kokemassa väkivallassa olevan riippuvaista yksittäisten työntekijöiden asenteista ja yhteistyön toteutumisen olevan yksittäisten työntekijöiden vastuulla. Tämän tutkimuksen perusteella yhteistyö on lisääntynyt ja siitä on tullut säännöllistä. Tämä tulee huomioida toiminnan laajentuessa valtakunnalliseksi.

Hyvärisen ja Hautamäen (2013, 3, 8) väkivallan katkaisuun tähtäävässä oppaassa valtakunnallisten koordinoitujen yhteistyömallien kehittäminen on nähty tärkeäksi. Heidän mukaansa toiminta edellyttää kirjallisia toimintaperiaatteita, jotta käytäntö säilyy henkilöstövaihdoista huolimatta. Tässä tutkimuksessa on nähty tärkeänä, että prosessi on kuvattuna paperille, jotta jokainen toimija osaa lapseen kohdistuvassa väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyssä toimia yhteisesti sovitulla tavalla.

Mia Niemi-Ahon (2013, 85) tutkimustulos viranomaisten tekemästä päällekkäisestä työstä selvittäessään väkivaltarikostapauksia lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiansa kanssa sai vain osittain tukea tässä tutkimuksessa. Toisinaan on käynyt niin, että ensin lapseen liittyvässä pahoinpitely- tai seksuaalirikosepäilyssä on järjestetty LASTA-prosessin moniviranomaisverkosto

ja tämän verkoston jälkeen on päädytty siihen, että lapsi haastatellaan oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä virka-apupyynnön perusteella. Tuolloin lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisessa tutkimusyksikössä on järjestetty uudestaan moniviranomaisverkosto, jolloin samaa asiaa käsitellään kahteen kertaan ja silloin tehdään päällekkäistä työtä. Tulevaisuudessa asia on vältettävissä yhteistyömuotoja tehostamalla ja selkeät toimintamallit luomalla. Toisaalta aina lapsen diagnoosit, kehityshäiriöt tai erityispiirteet eivät ole viranomaisten tiedossa ennen moniviranomaisverkostoa, jolloin voidaan yhteistyön tehostamisesta huolimatta olla kuvatunkaltaisessa tilanteessa. Mona Tammisen (2016, 26) käytännöntutkimuksen mukaan moniammatilliseen viranomaisten väliseen yhteistyöhön panostaminen ja sen kehittäminen parantavat kaltoinkohtelun tunnistamista ja siihen puuttumista. Lisäksi tarvitaan Tammisen tutkimuksen mukaan alueellista ja valtakunnallista toimintapolitiikkaa sekä yhteisiä toimintakäytäntöjä. Tähän samaan lopputulokseen päästiin tässä tutkimuksessa. Yhteistyön kehittäminen nousi esiin kaikissa asiantuntijahaastatteluissa, kuten myös yhteisten toimintakäytäntöjen ja ohjeistuksen tärkeys.

Resursointi

Tässä tutkimuksessa selkeänä viestinä oli, että erityisesti pilotointivaiheen alussa suunnitteluun osallistuneet viranomaiset olisi tullut irrottaa omasta työstään, jotta työntekijät olisivat pystyneet keskittymään paremmin kehitystyöhön. Toimintaedellytysten huomioiminen muodostuu olennaisilta osin juuri resurssien takaamisesta. Immosen (2016, 78) mukaan yhteistyön olemassaolo on varmistettava riittävällä resursoinnilla sekä taloudellisella panostuksella. Prosessi ei toimi, ellei sen pyörittämiseen ole varattu tarpeeksi työntekijöitä. Rautavan (2012, 308) mukaan joskus organisaation johto kannustaa puheissaan yhteistyöhön, mutta ei käytännössä anna siihen aikaa ja mahdollisuutta. Myös Koljonen on tutkimuksessaan (2010, 63) päätenyt siihen, että resurssien vähentäminen aiheuttaa ongelmia sekä tutkinnanjohtajien että syyttäjien ajankäytölle. Tämä on Koljosen mukaan merkittävä tekijä esitutkinnan laadunvalvonnan ja rikosprosessin sujuvuuden kannalta. Tämän vuoksi LASTA-prosessin laajentuessa valtakunnalliseksi tulee kyseinen prosessi tarkastaa huolellisesti, jotta voimavarat voidaan kohdentaa juuri oikeisiin kohtiin ja taata yhteistyöviranomaisille työrauha. Minna Piispa ym. (2012, 45) ovat tutkimuksessaan MARAK-toimintamallin kokeilusta Suomessa tulleet siihen tulokseen, että toimintaa tulisi ohjata ja resursoida valtakunnallisesti. Mikäli LASTA-toimintamalli laajentuu valtakunnallisesti, tulee jokaiselle toiminta-alueelle luoda riittävät resurssit ja varmistaa osaaminen alueilla. Mikäli resursointi tapahtuu koordinoitusti, on tasa-arvoisuus paremmin saavutettavissa.

Laadun kehittäminen, ohjaus ja seuranta

LASTA-prosessin kehittämisen tarkoituksena on myös laadun kehittäminen. Viranomaisyhteistyönä tehtävän työn laadun arvioiminen on haastavaa samoin kuin laadun mittaaminen rikosprosessissa. Koljosen (2010, 165) mukaan rikostutkinnan onnistumista pitäisi arvioida paikallisista yksityiskohdista käsin. Tämä sama pätee LASTA-prosessiin ja sen vuoksi kyseiseen prosessiin liittyviä valtakunnallisia strategioita tulisi tehdä ensisijaisesti hallinnon kehittämisprosessien pohjaksi laatu-tietoisuus huomioiden. Paikalliset tavat toimia tulisi kuitenkin huomioida toiminnan laajentuessa. Tällä hetkellä pilotointivaiheen työtä arvioidaan liian satunnaisesti, suppeasti ja pääasiassa määrällisin kriteerein. Laadun valvonnassa tulisi huomioida muutakin kuin esitutkinnan läpivientiaika tai se, milloin lapsi on kuulusteltu asiassa. Tulisi olla mittareita, joilla pystyttäisiin näyttämään, millä tavalla LASTA-prosessissa oleminen on auttanut perhettä esimerkiksi perheen sisäisessä pahoinpitelyssä, jossa alaikäinen lapsi on ollut uhrina. Koljosen (2010, 244) mukaan on tärkeää määritellä, mitkä ovat esitutkintaprosessin tuloksellisuuden laadulliset kriteerit, jotta yhteiskunnallinen vaikuttavuus lisääntyy.

Jotta LASTA-prosessi voisi toimia tulevaisuudessa valtakunnallisesti, tulee tietoverkkoja kehittää siten, että ne palvelevat viranomaisia yhteisesti. Samaan lopputulokseen on tullut Eero Koljonon väitöskirjassaan (2010, 227). Tämä vaatii lainsäädännön muutoksia. Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds tutkiessaan MARAK-toimintamallia ovat päätyneet myös siihen, että lainsäädäntöä tulisi kehittää moniammatilliseen työskentelyyn sopivaksi.

Tiedot tulisi tallentaa sellaiseen tietokantaan, johon mukana olevilla viranomaisilla olisi pääsy myöhemminkin asian parissa työskenneltäessä. Viranomaisten tulisi pystyä näkemään, mitä prosessissa mukana olevalle lapselle on tapahtunut rikosprosessin jälkeen ja minkälaisia tukitoimenpiteitä häneen on kohdistettu. Toisaalta rikosprosessin mahdollinen tuomio on sellainen asia, josta yhteistyötä tekevät viranomaiset voisivat hyötyä seuraavien vastaavien tapausten kohdalla. Tämä on osa prosessin seuranta, joka tulisi hoitaa nykyistä monipuolisemmin ja perusteellisemmin. Samaan lopputulokseen ovat päätyneet Minna Piispa ym. (2012, 45) MARAK-prosessia tutkiessaan. Jotta toimintaa on mahdollista kehittää, tulee sitä arvioida tasaisin väliajoin ja muuttaa toiminnan suuntaa tarvittaessa tulosten mukaisesti. Humpin ja Ellosen (2010, 277–278) mukaan viranomaisyhteistyötä lapsiin kohdistuvissa rikosepäilyissä tulisi tiivistää ja arkipäiväistä sekä antaa palautetta tehdystä yhteistyöstä. Palautekeskustelun avulla on mahdollista parantaa esitutkinnan laatua, rikosprosessia ja sekä sitä edeltävää että jälkeistä toimintaa.

Koulutus

Jotta LASTA-prosessin on mahdollista laajentua valtakunnallisesti, tulee tämän tutkimuksen perusteella asiaan liittyvää koulutusta järjestää aktiivisesti kaikille toiminnassa oleville osapuolille. Minna Piispa ym. (2012, 45) ovat tutkimuksessaan päätyneet samaan lopputulokseen MARAK-prosessin valtakunnallistamisessa. Kuten tässä tutkimuksessa kävi ilmi, oli tietoisuus toisen viranomaisen toimintakentästä alussa hyvin suppeaa. Tähän tulisi panostaa enemmän. Tämän tutkimuksen perusteella tuli ilmi, että käsitteet tulisi käydä paremmin prosessin alussa läpi ja kirjoittaa ne auki paperille. Tuolloin eri viranomaiset osaisivat puhua samaa kieltä, jolloin yhteiseen päämäärään pääseminen on myös helpompaa. Koljonen (2010, 231) on tutkimuksessaan päätenyt siihen, että yhteistyökumppaneilla tulee olla selkeä tietoisuus omista ja yhteistyökumppanin velvollisuuksista ja oikeuksista. Myös Humpi ja Ellonen (2010, 271) ovat tutkimuksessaan todenneet lapsen kohdistuneessa väkivalta- tai hyväksikäyttöepäilyssä viranomaisten välisen työn vaikeuden, koska kaikki viranomaiset puhuvat periaatteessa samoista ongelmista, mutta pitkälti eri käsittein. Koulutuksen tarve on nähty kaksijakoisena Humpin ja Ellosen (2010, 278–279) tutkimuksessa: tarvetta on nähty sekä oman alan lisäkoulutukseen että toisten viranomaisten toiminnan tuntemukseen. Jaana Inkilän (2015, 60) tutkimuksen mukaan lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja moniammatillisen yhteistyön tekemiseen tulisi alan toimijoiden saada lisää täydennyskoulutusta.

Lapsen kohdistuvassa väkivalta- tai seksuaalirikosepäilyssä yhteistyötä tekevien viranomaisten tulisi olla alansa asiantuntijoita. Koska LASTA-prosessin pilotoinnissa on ollut mukana alussa poliisin puolelta vain Lounais-Suomen poliisilaitoksen Turun lasten ja nuorten ryhmä, on asiantuntemus lapsiin kohdistuvissa asioissa ollut suhteellisen hyvää. Suuri osa ryhmän tutkijoista on saanut poliisin järjestämän seksuaalirikokset ja lapsi esitutkinnassa -täydennyskoulutuksen. Lisäksi osa tutkijoista on käynyt lapsen haastatteleminen erikoistumiskoulutuksen. Pilotoinnin laajentuessa Loimaan, Salon ja Uudenkaupungin poliisiasemien alueelle ei tilanne ole ollut yhtä hyvä. Tähän samaan lopputulokseen on tullut Tamminen (2016, 24) tutkimuksessaan, sillä siihen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden kokemukset poliisin onnistumisesta viranomaisyhteistyössä selvitetessä lapsen pahoinpitely- tai hyväksikäyttöepäilyä vaihtelivat jonkin verran. Humpin ja Ellosen (2010, 121) tutkimuksen mukaan lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja hyväksikäyttötapausten tutkinta vaatii erikoisosaamista, jota on vain koulutetuilla ja kokeneilla poliiseilla. Tämä tulisi huomioida tulevassa LASTA-prosessin laajenemisessa. Poliisin peruskoulutuksessa lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaa ei ole nimeksikään. Näitä rikoksia tutkivien poliisien tulisi olla käynyt poliisin järjestämät täydennyskoulutukset asiasta sekä saada aktiivista lisäkoulutusta näiden

rikosten tutkintaan. Poliisilla on suuri rooli asiassa viranomaisyhteistyöstä huolimatta. Ellei asian tutkija tunnista asian kuulumista moniviranomaisverkoston käsiteltäväksi, voi asia jäädä ilmoittamatta LASTA-prosessiin.

Tässä tutkimuksessa esiin nousi työnohjauksen tarve kaikille työssä mukana oleville viranomaisille. Samaan lopputulokseen on päätyneet tutkimuksissaan Miia Lehtinen (2014, 75). Sosiaali- ja terveydenhuollossa työnohjausta on saatavilla, mutta poliiseilla ja syyttäjillä työnohjausta ei ole systemaattisesti tarjolla. Lapsen kohdistuvien rikosten selvittäminen on henkisesti raskasta työtä. Toimivan yhteistyön kautta tieto ja asiantuntemus kuitenkin lisääntyvät ja samalla oma rooli prosessin osana selkiytyy. Kun yhteistyö on sujuvaa, mahdollistaa se vastuun jakamisen muiden viranomaisten kanssa, jolloin myös työn henkinen rasite on jaettavissa. Tähän samaan tulokseen on tullut Mia Niemi-Aho (2013, 83.) Tämä ei kuitenkaan poista työnohjauksen tarvetta.

Toiminta-alue

Koljonen (2010, 227) on tutkimuksessaan päätenyt siihen, että toiminnallisesti myönteisenä asiana rakenneuudistuksessa ovat olleet syyttäjänvirastojen ja poliisilaitosten yhteiset ulkorajat. Yhdellä syyttäjänvirastolla voi olla alueellaan useita poliisilaitoksia, mutta poliisilaitoksilla on vain yksi syyttäjänvirasto. Toiminta-alueiden eroavaisuudet viranomaisten välillä tulevat varmasti puhuttamaan tulevaisuudessa prosessin laajentuessa. Tällä hetkellä Suomessa on 11 poliisilaitosta ja viisi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrista tutkimusyksikköä eli osaamiskeskusta. Tulevaisuudessa syyttäjä tulee siirtymään yhteen syyttäjänvirastoon, joka jakautuu neljään alueeseen. Sosiaalitoimi ja terveydenhuolto toimivat kuntakohtaisesti, mutta tulevaisuudessa sote-alueiden määrä on huomattavasti kuntakohtaista määrää pienempi. Toiminnallisesti LASTA-yksiköt tulisi luoda sillä tavalla, että jokaiselle toimijalle on selvää, mihin alueeseen juuri tietyn lapsen asia kuuluu ja ketkä ovat asiaa hoitavat viranomaiset tietyllä alueella. Yksi mahdollisuus olisi luoda LASTA-prosessi osaamiskeskusten yhteyteen. Viranomaisten määrän vähentyessä on toiminta suunnattava siten, että päällekkäistä työtä ei tehdä ja voimavarat osataan keskittää oleellisiin asioihin. On mahdollista, että Suomessa tapahtuneiden lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnan koordinoimisen keskittäminen viiteen osaamisyksikköön tukkeutuu heti toiminnan alettua, elleivät resurssit ole moninkertaiset nykyiseen verrattuna. Tämän vuoksi yhtenä mahdollisuutena voisi olla toiminnan keskittäminen pääpoliisiasemille. Mikäli jokaisella pääpoliisiasemalla olisi lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan erikoistunut moniviranomaisryhmä, olisi

esitutkinta varmasti laadukkaampaa ja tehokkaampaa. Toisaalta pääpoliisiasemalta voitaisiin antaa virka-apua sivupoliisiasemille tarpeen mukaan.

MARAK-toimintamallin kokemuksia tutkiessaan Minna Piispa ym. ovat päätyneet siihen, että paikallistasolla tulisi luoda selkeä rakenne toiminnalle. Myös tässä tutkimuksessa päädyttiin samaan tulokseen. Tutkimuksen mukaan paikallistasolla rakenne ei ollut pilotointivaiheessa täysin selvä ja se tulisi näkyä paperilla selvästi kaikille toimijoille. Yhteistyö on tutkimuksen mukaan parantunut, kun toimijat ovat oppineet tuntemaan toisiansa, mutta yhteistyön toimivuus ei saa olla kiinni yksittäisistä työntekijöistä. Paikallisia käytäntöjä on osattava hyödyntää ja sen vuoksi selkeä rakenne pitää olla kaikkien tiedossa.

Sisäänottokriteerit

Humpin ja Ellosen (2010, 272–273) tutkimuksessa nousi viranomaishaastatteluissa esiin yksittäisten viranomaisten ajatukset esimerkiksi kuritusväkivallan luonteesta enemmänkin lastensuojelullisten toimenpiteiden kohteena kuin rikosprosessia edellyttävänä väkivaltarikoksena. Kysymys kaltoinkohtelusta, kuten hoidon laiminlyömisestä, herätti myös kysymyksiä, milloin tämäntyyppinen kaltoinkohtelu muuttuu rikosoikeudellisia toimia vaativaksi väkivallaksi. Tätä samaa kysymystä miettivät useat tähän tutkimukseen osallistuneet asiantuntijat arvioidessaan, millä perusteella epäilty lapseen kohdistunut rikos olisi otettava LASTA-prosessiin. Päällimmäisenä lapseen kohdistuneessa rikosepäilyssä tulisi kaikilla viranomaisilla olla kristallinkirkkaana lapsen etu. Mikäli kyseessä on yksittäinen, lapsen käytöksen rajaamiseen liittyvä tukistaminen, joka on perheen sisällä käsitelty, on tarkkaan harkittava lapsen etu kyseisessä tapauksessa. Nykyisellään osa kuvatuista rikosepäilyistä rajoitetaan poliisin ja syyttäjän yhteistyöllä, mutta osa jutuista päättyy tuomioistuimeen.

Yhteiset pelisäännöt

Tulevaisuudessa LASTA-prosessin laajentuessa jokaisella toiminta-alueella tulisi olla yhtenevät toimintatavat, jotta eri puolilla Suomea samankaltaiset rikosepäilyt saisivat keskenään samanlaisen kohtelun viranomaisprosessissa. Konsultaatiopuhelimen käyttöönotto on tutkimusalueella lisännyt sosiaalitoimen, terveydenhuollon sekä esimerkiksi koulujen ja päiväkotien yhteistyötä poliisin suuntaan. Konsultaatiopuhelimeen tulisi vastata lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaan

erikoiskoulutetun henkilön, joka osaa opastaa toimimaan oikein juuri kyseisessä tapauksessa. Akuuttina ohjeena voi olla toisinaan lapsen vieminen heti lääkäriin, näkyvien vammojen valokuvaaminen tai lapsen kertomuksen kirjoittaminen sanatarkasti ylös. Toisinaan poliisi voi perheen taustat katsottuaan tulla siihen tulokseen, että kyseisessä asiassa rikosilmoituksen tekeminen ei ole välttämätöntä, mutta soittaja on täyttänyt ilmoitusvelvollisuutensa lapsen henkeen tai terveyteen kohdistuneessa rikosepäilyssä. Yhtenäisten, velvoittavien ja valtakunnallisesti yhtenäisten toimintatapojen puuttuminen on koettu ongelmaksi niin tässä kuin aiemmissakin tutkimuksissa (esim. Tolvanen & Vuento 2004, 217).

Yhteenveto johtopäätöksistä

Tässä tutkimuksessa pyrittiin saamaan vastaus kysymykseen, kuinka moniammatillinen viranomaisyhteistyö toimii LASTA-prosessissa. Alakysymyksinä haettiin vastausta seuraaviin kysymyksiin: Miten prosessi lähti käyntiin? Miten yhteistyö on toiminut viranomaisten välillä prosessin aikana? Mitä haasteita viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuudet ovat tuoneet työhön ja miten se näkyy tulevaisuudessa? Miten tieto liikkuu eri toimijoiden välillä? Miten työnjako on toiminut prosessin aikana?

Vastauksia näihin kysymyksiin etsittiin määriteltyjen teemojen avulla. Valitut pääteemat olivat prosessin ja yhteistyön toimivuus ja laatu, prosessin ohjaus ja kehittämisideat. Aineistosta nousi esille myös yhteistyön johtamiseen liittyviä huomioita.

LASTA-prosessin käynnistymisessä löydettiin tämän tutkimuksen perusteella sekä hyviä että huonoja puolia. Hyvinä puolina nähtiin rikoksen kohteeksi joutuneiden perheiden tukeminen ja lapsiystävällisyyden tuominen viranomaisyhteistyöhön. Huonoiksi puoliksi koettiin yhteisen kielen puuttuminen sekä toisen viranomaisen toimintakentän tuntemattomuus. Yhteistyö viranomaisten välillä on lisääntynyt prosessin aikana, mikä on nähty hyväksi. Viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuuden ongelmaan oli törmätty pilotointivaiheen aikana. Tulevan sote-uudistuksen toivotaan tuovan parannusta asiaan. Tiedon liikkuminen toimijoiden välillä on tämän tutkimuksen mukaan parantunut, joskin edelleen on kehittämistä toimivien tiedonvaihtokanavien saamiseksi. Työnjako prosessin aikana on muuttunut. Viranomaispalaverit nähtiin tämän tutkimuksen perusteella hyödyllisiksi osassa tapauksista, sillä näissä palavereissa työnjaon selkiyttäminen onnistuu parhaiten.

Tämän tutkimuksen perusteella LASTA-toimintamallista on löydettävissä kaikkia teoriaviitekehyksessä esiteltyjä yhteistyön muotoja. Verkostomaista yhteistyötä viranomaiset tekevät viikoittain lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinnassa. Toiminta perustuu luottamukseen, lojaalisuuteen ja keskinäiseen tukeen. Viranomaiset tekevät työtään virkavastuulla ja siinä kaikilla toimijoilla on omat roolinsa. LASTA-verkostoissa tiedon jakaminen ja osaaminen lisääntyvät. Toiminnan tavoitteena on muun muassa lapsen edun toteutuminen sekä rikosvastuun täyttäminen.

Viranomaisyhteistyötä LASTA-prosessissa tehdään päivittäin. Yhteistyötä on sekä organisaatioiden että yksilöiden välisenä. Viranomaisyhteistyöstä esimerkkeinä poliisin osalta ovat poliisin ja syyttäjän rajoituspalaverit tai konsultaatiopuhelut sosiaaliviranomaisten ja rikostutkijoiden kesken. Viranomaisten yhteistyötä tarvitaan tapausten tunnistamisessa, niihin puuttumisessa, asian tutkimisessa ja jatkohoidon turvaamisessa.

Monialaisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä on kyse koko LASTA-prosessissa. Toimintamallin laajentumista toteutettaessa tulisi ottaa huomioon tässä tutkimuksessa esiin nousseet ongelmat toiminnan käynnistymisen yhteydessä. Moniammatillisessa yhteistyössä käsitteiden ja termien määrittäminen on oleellista, jotta toimijat puhuvat yhteistä kieltä. Yhteistyön toimivuuden ylläpitämiseksi säännölliset tapaamiset ovat olennaisia myös tämän tutkimuksen mukaan.

Luvussa 4.4.1 esitelty Himmelmanin luokittelu yhteistyön kehityskaaresta näkyy LASTA-prosessissa. Yhteiseen päämäärään pääseminen edellyttää toimivaa yhteistyötä, jolloin yhteistyötä tekevät tahot pystyvät käyttämään toistensa tietoja. Lapsiin kohdistuvien rikosten tunnistaminen ja tutkiminen edellyttää viranomaisten toimintaa samanaikaisesti. Tuolloin lapsen etu ja esitutkintaan liittyvät seikat tulee huomioida yhteisesti sovittujen pelisääntöjen kautta. LASTA-toimintamallin pilotointivaiheessa yhteistyö viranomaisten välillä on lisääntynyt ja muuttunut säännöllisemmäksi. Kun yhteistyö on muuttunut järjestäytyneemmäksi, vaaditaan osallisilta suurempaa sitoutumista. Luottamus yhteistyöviranomaisiin on lisääntynyt ja toisten viranomaisten toimintatavat ovat tulleet tutuiksi. Tätä kautta arvostus toisten tekemää työtä kohtaan on kasvanut. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkiminen edellyttää monimuotoista ja laaja-alaista eri viranomaisten välistä yhteistyötä yhteiseen päämäärään pääsemiseksi. Pilotointivaiheessa oleva LASTA-prosessi tarjoaa hyvät edellytykset toimivaan viranomaisyhteistyöhön lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tunnistamisessa ja tutkimisessa.

Prosessien kehittämisen ideana on erityisesti laadun parantaminen. Viranomaisyhteistyössä laadun arviointi on monimuotoista kuten yleensäkin rikosprosessissa. Koljosen (2010, 165) mukaan

rikostutkinnan onnistumista tulisi arvioida paikallisten yksityiskohtien valossa. Valtakunnallisia strategioita tulisi tehdä hallinnon kehittämisprosessien pohjaksi. Edellytyksenä on laatutietoisuus ja halu työn laadukkaaseen tekemiseen.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että LASTA-prosessissa on todettu samoja ongelmia kuin muissakin monialaisissa työryhmissä. Viranomaisyhteistyöllä on oltava selkeä rakenne sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Toiminnan ohjaaminen ja resursoiminen valtakunnallisesti edesauttaa yhteistyön toteutumista. Jotta prosessi voi kehittyä edelleen, on sitä seurattava ja suunnattava energiaa ongelmakohtiin. Riittävä koulutus yhdessä innostuneiden yhteistyökumppaneiden kanssa mahdollistaa ammattitaitoisen viranomaisyhteistyön. Jotta toiminta olisi tasalaatuista koko maassa, tulee LASTA-prosessilla olla selkeät sisäänottokriteerit ja pelisääntöjen tulee olla yhteiset kaikille toimijoille. Prosessin onnistuminen edellyttää lisäksi lainsäädännön kehittämistä moniammatilliseen työskentelyyn.

Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta on todettava, että moniammatillista, viranomaisten yhteistyössä tekemää lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tunnistamista, ennalta estämistä ja selvittämistä tulee edelleen kehittää.

Jatkotutkimus

Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta moniammatillista, lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten viranomaisyhteisyyttä tulee edelleen kehittää LASTA-prosessissa. Prosessin pilotointia on järkevää jatkaa siihen saakka, kunnes uudet sote-alueet ovat selvillä. Tämän jälkeen toiminnan on mahdollista laajentua valtakunnallisesti. Toiminnan kehittäminen ja yhteistyön jatkuminen ovat verkostomaisen viranomaisyhteistyön lisäksi edellytyksiä toiminnan onnistumiselle. Prosessin laajentuessa valtakunnalliseksi olisi tarvetta jatkotutkimukselle, jossa arvioidaan viranomaisyhteistyön seuraamista ja kehittämistä.

Mahdollinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla myös LASTA-prosessissa mukana olleiden perheiden kokemusten selvittäminen ennen prosessia, sen aikana ja prosessin jälkeen. Akuutti- ja jatkohoidon turvaamisessa onnistuminen kiinnostaa monia viranomaisia ja kokemukseen perustuvan tutkimuksen kautta tieto olisi hyvin saatavilla.

8 SUOSITUKSET JATKOTOIMENPITEISTÄ JA LASTA-PROSESSIN VALTAKUNNALLISTAMISEN EDELLYTYKSET

1. Toiminnalle luodaan selkeä rakenne sekä valtakunnallisesti että paikallisesti.

Johtamisrakenteiden, johtamistapojen ja johtajien roolien tulee olla selvillä organisaatiossa ennen toiminnan valtakunnallistamista. Jokaisen toimijan tulee tietää oma roolinsa ja tehtävänsä prosessissa.

Toiminta-alueet on luotava selkeiksi valtakunnallisesti. Yhteistyöviranomaisten saaminen saman katon alle helpottaisi säännöllisen yhteistyön tekemistä.

Paikallistason osaaminen tulee huomioida pitämällä kuitenkin kiinni valtakunnallisista linjauksista.

Paikallisella tasolla projektiryhmä kokoontuu säännöllisesti. Projektiryhmän kokoonpanossa tulee huomioida kaikki toimintaan osallistuvat tahot, ja projektiryhmässä tulee olla johtotason edustus. Projektiryhmä päättää paikallisista koulutustilaisuuksista. LASTA-moniviranomaisverkosto kootaan paikkakunta-kohtaisesti olemassa olevista lapsiin kohdistuvista seksuaali- ja väkivaltatyötä tekevästä viranomaisista ja palveluista. Projektiryhmään nimetään jäsenet ja heidän varajäsenensä. Työryhmälle nimetään puheenjohtaja ja sihteeri.

2. Toimintaa ohjataan ja resursoidaan valtakunnallisesti.

Valtakunnan tasolla toimintaa ohjaa ohjausryhmä ja projektikoordinaattori. Nykyisen alueellisen ohjausryhmän tarvetta on syytä harkita tarkasti. Projektikoordinaattori seuraa valtakunnallisten tavoitteiden toteutumista ja ohjaa paikallista työskentelyä.

Varmistetaan kaikkien viranomaisyhteistyössä olevien viranomaisten resurssit toimivalle yhteistyölle.

3. Parannetaan LASTA-prosessin seuranta.

Kehitetään prosessin seurannan työkalu sekä parannetaan tiedonvälitystä prosessin eri vaiheista prosessissa mukana oleville perheille.

4. Järjestetään riittävästi paikkakunta-kohtaista koulutusta.

Koulutuksen tulee sisältää tietoa lapsiin kohdistuvista väkivalta- ja seksuaalirikoksista ilmiönä, väkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta, LASTA-prosessista sekä moniammatillisesta työskentelystä.

Koulutusta tulee tarjota LASTA-työryhmille sekä laajasti sosiaali- ja terveydenhuollon, lasten ja nuorten oikeuspsykiatristen tutkimusyksiköiden, kihlakunnansyyttäjien sekä poliisin työntekijöille.

5. **Määritellään selkeät sisäänottokriteerit prosessiin.**

Varmistetaan valtakunnallisesti perheiden tasapuolinen pääsy prosessiin ja turvataan prosessiin päässeiden perheiden akuutti- ja jatkohoito ottamalla mukaan kolmas sektori.

Varmistetaan edunvalvonnan huomioiminen prosessin aikana.

6. **Luodaan yhteiset pelisäännöt viranomaistoiminnalle.**

Varmistetaan yhdenmukainen kohtelu valtakunnallisesti lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyissä.

Otetaan käyttöön jokaisella pääpoliisiasemalla konsultaatiopuhelin, johon vastaa lapsiin kohdistuviin rikoksiin erikoistunut tutkija. Varmistetaan yhteistyöviranomaisten tietoisuus konsultaatiopuhelimesta.

Tehostetaan yhteistyötä ja viranomaiskoordinaatiota.

7. **Kehitetään lainsäädäntöä moniammatilliseen työskentelyyn.**

Lakitasoisesti olisi tarve säätää viranomaisten tietojen vaihtamisesta, tallentamisesta ja käsittelemisestä. Säännöksissä tulisi ilmaista, mitä tietoja prosessissa olevasta perheestä on mahdollista luovuttaa toiselle viranomaiselle tai auttavalle taholle uhrin turvallisuuden parantamiseksi.

Luodaan viranomaisille yhteinen tietoverkko palvelemaan viranomaisia yhteisesti.

Luodaan mahdollisuudet videon välityksellä suoritettaviin kuulemisiin.

LÄHDELUETTELO

Alastalo, Marja & Åkermann, Maria 2010: Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna - Nikander, Pirjo - Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino. 372–394.

Danermark Berth 2009: Samverkan – ett teoretiskt perspektiv. Teoksessa Landberg Åsa (red.) Boken om barnahus – samverkan med barn i centrum. Stockholm: Gothia förlag.

Ellonen, Noora & Kivivuori J. & Kääriäinen, J. 2007: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Ellonen, Noora & Kääriäinen, J. & Salmi, V. & Sariola, H. 2008: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Ellonen, Noora (toim.) & Joki-Erkkilä, Minna & Korkman, Julia & Lahtinen, Ilkka & Mantila, Anu & Rantaeskola, Satu & Salovartio, Leena & Tuominen, Mia & Tupola, Sarimari 2013: Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere.

Eskola, Jari & Suoranta Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere. Vastapaino.

Ewalds, Helena 2012: Miten työskennellään yhdessä? Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Forsberg, Hannele 2002: Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika -projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Grönroos, Mauri 2003: Mahdollisuuksien aika. Kohti virtuaalista organisaatiota. Tampere. Transatlanta Oy.

Hakala, Taisto 2007: Helsingin pelastustoimen ja terveydenhoidon kumppanuus ensihoitopalvelujen tuottamisessa. Teoksessa: Viranomaisyhteistyö -hyvät käytännöt. Pelastusopiston julkaisu, D-sarja: Muut 1/2007.

Herranen, Salla 2014: Esitutkinnan viranomaisyhteistyö lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, oikeustiede.

Himmelman, Arthur T. 1994: Communities Working Collaboratively for a Change Resolving Conflict: Strategies for Local Government. Margaret Herrman, ed. Washington, D.C. International city / County Management Association. 27–47.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2014: Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki. Tammi.
- Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora 2010: Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.
- Hyvärinen, Salla & Hautamäki, Jari 2013: Katkaise väkivalta. Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110163/URN_ISBN_978-952-245-922-0.pdf?sequence=1
(Luettu 18.10.2016.)
- Immonen, Minna 2016: Moniammatillisen viranomaisyhteistyön hyödyt ja haasteet ympäristörikosten ehkäisy- ja torjuntatyössä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, hallintotiede.
- Inkilä, Jaana 2015: Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja varhaisen puuttumisen moniammatillista yhteistyötä kuvaileva malli. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Isoherranen, Kaarina 2005: Moniammatillinen yhteistyö. WSOY. Dark oy, Vantaa.
- Josefsson, Berith 2007: Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Myndigheten för Skolutveckling, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen. Västerås.
- Juuti, Pauli 1994: Organisaatiokulttuurin muutos. Teoksessa: Lindström, Kari 1994: Terve työyhteistö. Kehittämisen malleja ja menetelmiä. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Järvenpää, Marko & Länsiluoto, Aapo & Partanen, Vesa & Pellinen, Jukka 2010: Talousohjaus ja kustannuslaskenta. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kinnunen, Oili 2007: Itä-Suomen hankkeiden verkottuminen ja yhteistyö. Teknologia katsaus 199/2007. Tekes. Helsinki. Kuopion yliopisto. ISBN 952-457-353-9.
- Koljonen, Eero 2010: Poliisin ja syyttäjän yhteistyön kehittäminen esitutkinnan johtamisen ja laadun näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Landberg, Åsa & Svedin, Carl Göran 2013: Inuti ett barnahus. En kvalitetsgranskning av 23 svenska verksamheter. Lindköpings universitet. Räddä barnen. Stockholm.
- Lawrence, Thomas B. & Phillips, Nelson & Hardy, Cynthia 1999: Watching Whale Watching: Exploring the Discursive Foundations of Collaborative Relationships. Journal of Applied Behavioral Science 35 (4). 479–502.
- Lehtinen, Miia 2014: Lapsen kohdistuvan väkivalta- ja seksuaalirikoksen esitutkintaprosessi. Kehittämishaasteet poliisilaitoksessa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, hallintotiede.

- Martin, Patricia Yancey 2007: Coordinated community services for victims of violence. Teoksessa: O'Toole, Laura L., Jessica R. Schiffman, and Margie L. Kiter Edwards (Eds). Gender Violence: Interdisciplinary Perspectives, 2/e. New York: New York University Press.
- Nietola, Vuokko 2011: Väkivalta asiantuntijayhteistyönä. Lisensiaatin tutkimus. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Sosiaalityön erikoistutkimuskoulutus. Yhteisösosiaalityön erikoisala.
- Nordic Centre for Welfare and Social Issues, 2016: When someone has to take charge -Youth and Mental Health: Challenges, Policy and Collaboration in Iceland, the Faroe Islands and Norway.
- Paavilainen, Eija. & Flinck, Aune 2008: Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus.
http://www.hotus.fi/system/files/Lasten_kaltoinkohtelun_tunnistaminen_SUM.PDF (Luettu 17.10.2016).
- Paukkunen, Leena 2003: Sosiaali- ja terveysalan yhteistyöosaamisen kehittäminen. Koulutuskokeilun arviointitutkimus. Akateeminen väitöskirja. Kuopion yliopisto.
- Perttula, Juha 2006: Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha. & Latomaa, Timo. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitystulkinta-ymmärtäminen. 2. painos. Vantaa. Dialogia oy. 115–163.
- Piispa, Minna & Tuominen, Mia & Ewalds Helena 2012: MARAK kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 10/2012. Helsinki.
- Rantanen, Hannu 2007: Informaatiovirrat viranomaisyhteistyössä. Viranomaisyhteistyö -hyvät käytännöt. Pelastusopiston julkaisu, D-sarja:Muut 1/2007.
- Rautava, Marie 2012: Yhteistyön karikkoja ja keinoja lapsen kaltoinkohtelussa. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki. Duodecim.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy. 21–56.
- Sahramäki, Iina & Kankaanranta, Terhi 2014: Vihreämpää rajan toisella puolella? Vertaileva tutkimus ympäristörikollisuuden torjunnasta ja tutkinnasta Suomessa ja Ruotsissa. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 109. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Salmi, Venla 2004: Varhaisnuorten normirikkomukset -ongelma vai osa nuoruutta? Helsinkiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Sariola, Heikki 2006: Älkäämmekö lyökö lapsia -historiallinen asennemuutos etenee. Haaste, 3/2006.

- Siegfried, Tom 2008: John Nash, peliteoria ja luonnon koodi. Suom. Terra Cognita Oy. Helsinki. Hakapaino.
- Silvennoinen, Markku 2008. Löydä aarteesi - verkostoidu. Helsinki. Tammi.
- Sisäasiainministeriö 2008: Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008.
- Sisäministeriö 2014: Perhe ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto. Sisäministeriön julkaisu 1/2014. Työryhmän selvitys. https://www.intermin.fi/download/50162_julkaisu_012014.pdf?8331fe69e49ad188 (Luettu 18.10.2016.)
- Smith, Ken G. & Carroll, Stephen J. & Ashford, Susan J. 1995: Intra and interorganizational cooperation: toward a research agenda. *Academy of Management Journal* Vol. 38 (1). 7-23.
- Tamminen, Mona 2016: Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia viranomaisyhteistyöstä lapsiin kohdistuvien pahoinpitely- ja seksuaalirikosten selvittämisessä. Tutkimusraportti. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityön oppiaine.
- Tolvanen, Kari & Vuento, Marja 2004: Poliisi ja lapsiin kohdistuneet rikokset. Teoksessa Söderholm, A ym. (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki Duodecim, 207-217.
- Tsupari, Risto & Nissinen, Tarja & Urrila, Penna 2001: Kohti strategisia yritysverkostoja. Helsinki. Teollisuus ja työnantajat.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valkokari, Katri 2009: Yhteisten tavoitteiden ja jaetun näkemyksen muodostuminen kolmessa erityyppisessä verkostossa. Väitöskirja. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Valtonen, Anu 2005: Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa: Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 223–241.
- Valtonen, Vesa 2007: Käsitteitä viranomaistyöstä. Teoksessa: Viranomaisyhteistyö -hyvät käytännöt. Pelastusopiston julkaisu, D-sarja: Muut 1/2007.
- Valtonen, Vesa 2010: Turvallisuustoimijoiden yhteistyö operatiivis-taktisesta näkökulmasta. Maanpuolustuskorkeakoulu. Taktiikan laitos. Julkaisusarja 1, n:o 3. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Virta, Sirpa 2001: Poliisi, turvallisuusyhteistyö ja turvallisuusverkostot. Tampereen yliopisto, hallintotieteen laitos. Turvallisuushallinto A 26, Tampere.
- Virta, Sirpa 2007: Strateginen kumppanuus ja verkostojohtaminen poliisihallinnossa. Teoksessa Honkonen, R. ja Senvall, N. (toim.) Poliisin johtamista kehittämässä. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere. 46–59.

Qvretveit, John 2005: Moniammatillisen yhteistyön opas. SHKS. Hakapaino. Helsinki.

Artikkelit:

Anttila, Pirjo 2015: Lapseen kohdistuva väkivalta - paraneeko tunnistaminen ja viranomaisyhteistyö. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2015;131 (10):971-2.

Fält, Olavi K. 2003. Globalisaatio, verkottuminen ja historiantutkimus. Historiallinen aikakauskirja 2003.

Joki-Erkkilä, Minna & Korkman, Julia 2015: Lapseen kohdistuneen seksuaalisen väkivallan epäilyn herätessä - mitä tulee huomioida? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2015;131(10):985–90

Nikander, Pirjo 2003: Moniammatillinen yhteistyö terveydenhuollon työkaluna ja haasteena. Vuorovaikutuksellinen näkökulma. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2003, 40, 279–290.

Saario, Jouko 2015: Lastenasiointalo vähitellen koko maahan. Pilottihankkeessa voitu jo suojata lapsia. Akkusastoori. Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisema tiedotuslehti syyttäjälaitokselle. 2/2015.

Internet:

Sisäasiainministeriön julkaisut 45/2007. <http://www.intermin.fi/julkaisu/452007>. (Luettu 17.10.2016.)

Puustinen, Alisa 2010: Moniammatillinen verkostotyö ja sen johtaminen. Esitys Yhteistyöllä varhaista tukea -seminaarissa 14.12.2010 KyAMK:ssa. Itä-Suomen yliopisto. <http://paihdekehitys.fi/tiedostot/johtaminen.pdf> (Luettu 18.10.2016.)

LIITTEET

LIITE 1 Asiantuntijahaastatteluiden kysymysrunko

OSA 1 PROSESSIN JA YHTEISTYÖN TOIMIVUUS JA LAATU

YLÄTASO:

1. Prosessin alku (millä mielellä lähti mukaan ja kenen määräyksestä / pyynnöstä?)
 - Miten kauan ollut mukana kehitystyössä?
2. Prosessin käynnistyminen (mitä hyvää / huonoa?)
3. Yhteistyö eri viranomaisten välillä koko prosessin aikana (+/-)
 - Mitä ongelmia viranomaisten toiminta-alueiden eroavaisuudet (sossu toimii kuntakohtaisesti, terveydenhuolto omalla alueellaan, poliisilla omat rajat ja syyttäjällä laajemmat alat) ovat tuoneet työhön ja miten se näkyy tulevaisuudessa?

LAADUN KRITEERIT:

4. Tiedon liikkuminen eri toimijoiden välillä (alun ongelmat, tilanne nykyään?)
5. Työnjako prosessin alusta tulevaisuuteen (miten toiminut ja mitä kehitettävää, millä tavalla nykyinen taustatietolomake toimii / ei toimi jatkossa ja kuka sen täyttää, jos käytetään?)
6. Prosessin johtajuus, millä tavalla muuttunut matkan varrella ja miten tulisi organisoida vastaavissa työryhmissä tulevaisuudessa?
7. Tapausten valikoituminen prosessiin (alusta nykypäivään, kehittämisideat tulevaisuuteen, lievät pahoinpitelyt suhteessa pahoinpitelyihin)
8. Tietoliikenteen kehitys prosessin aikana ja tulevaisuudessa (toimivuus, käytettävyys, lapsi videoitse ja kuulustelija muulla paikkakunnalla?)
9. Tiedon varastointi tulevaisuudessa (mitä kehitysideoita, mitä ongelmia?)

OSA 2 PROSESSIN OHJAUS

10. Millä tavalla toimintamallin ohjaus on toiminut?
11. Miten tuloksia seurataan ja millä tavalla niitä tulisi tulevaisuudessa seurata?
 - Kenelle raportoidaan ja miten se vaikuttaa käytäntöön?

OSA 3 KEHITTÄMISIDEAT

12. Mitä kehittämisideoita näet toimintamallissa?
13. Toimintamallin vaatimat resurssit, miten paljon asiaan olisi järkevää panostaa?
14. Henkilökohtainen suhtautuminen toimintamallin laajenemiseen valtakunnallisesti? (mitä hyvää, mitä huonoa?)

LIITE 2 Taustatiedon kartoituslomake LASTA-prosessissa

LASTA-TAUSTATIETOKARTOITUS

Konspynnön saapumispv:	Tiedonkeruu pvm:	Lapsen ikä:
Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä		
Epäilty rikosta tutkiva poliisi		

LASTA-työntekijä täyttää					
1. Epäilty viimeisin tapahtuma-aika:	2. toistuva ☐	3. kerran ☐			
	4. Sukupuoli: tyttö ☐ poika ☐ muu ☐	5. Epäilty rikos: PP ☐ SERI ☐ MUU ☐			
6. Lastensuojeluilmoitus tehty, pvm	7. Ilmoitus poliisille tehty, pvm				
8. Somaattiset tutkimukset ☐ tehty, paikka ja aika _____ ☐ ei tehty					
9. Somaattisten tutkimusten kiireellisyysarvio akuutti ☐ kiireellinen ☐ ei kiireellinen ☐ pp ≤ 2 vko tai havaittava vamma seri ≤ 72h ≤ 24h, tutkittava heti seri > 72 h mutta < 2 vko pp > 2 vko, ei havaittavia vammoja seri > 2 vko					
Lisätietoja:					
10. Lapsen asuminen ☐ molempien vanhempien kanssa ☐ toisen vanhemman kanssa ☐ vuorosopimuksella vanhempien kanssa ☐ sijoitettuna			11. Lapsen huoltajuus ☐ yhteishuoltajuus ☐ yhteishuoltajuus, eronneet ☐ yksinhuoltajuus, kuka? ☐ oheishuoltajuus		
Lisätietoja:			Lisätietoja:		
12. Koulu/ Päivähoito					
13. Olemassa oleva aktiivinen yhteistyö					
14. Avun piiriin ohjaaminen	Lisätietoja (mm. minne / kenen toimesta):				
15. Toive moniammatillisen työryhmän tarpeesta		kyllä	ei	eos	Muu viranomaisyhteistyötarve:
	Lastensuojelu	☐	☐	☐	
	Muu	☐	☐	☐	
16. Suositellaan lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikköön		kyllä ☐	ei ☐	eos ☐	Lisätietoja
Lomakkeen täyttäjän tiedot					
Nimi:			Ammattinimike:		
Virasto / osasto / paikkakunta:					

Puhelinnumero:	Sähköpostiosoite:
Allekirjoitus ja päivämäärä:	

Rikosprosessiin liittyvät perustiedot							
1. Epäily on syntynyt	☐ lapsen kertomasta vanhemmalle ☐ lapsen kertomasta muulle, kenelle? ☐ jonkun toisen kertomasta, kenen? ☐ oireilusta ☐ löydöksistä ☐ muusta, mistä?						
2. Onko kyseiseen epäilyyn liittyen kuultu	☐ lapsi ☐ epäilty ☐ muu, kuka?	Lisätietoja					
3. Epäily on	☐ perheen sisäinen tai lähipiiriin kuuluva ☐ ulkopuolinen	Lisätietoja					
4. Epäily koskee	☐ pahoinpitelyä ☐ seksuaalista hyväksikäyttöä ☐ muuta kaltoinkohtelua	Lisätietoja					
Lastensuojeluprosessiin liittyvät perustiedot							
5. Onko lapsen perheessä / perheissä ollut lastensuojelun asiakkuutta?	☐ kyllä ☐ ei	(esim. muut kunnat)					
6. Onko lapsesta tehty muita lastensuojeluilmoituksia?	☐ kyllä ☐ ei	Lisätietoja					
7. Onko kyseessä olevaan epäilyyn liittyen	☐ kerrottu vanhemmalle / vanhemmille ☐ kerrottu lapselle ☐ tavattu lasta yksin ☐ tavattu lasta vanhemman / vanhempien tms. kanssa ☐ tavattu vanhempaa / vanhempia ilman lasta	(kuka ja missä tavannut tms.)					
8. Missä vaiheessa lastensuojelun prosessi on	☐ kiireellinen arvio ☐ palvelutarpeen arvio ☐ lastensuojelutarpeen selvittäminen ☐ avohuollon asiakkuus ☐ kiireellinen sijoitus ☐ huostaanotettu ☐ sosiaalihuollon asiakkuus (ei lastensuojelun asiakkuutta)						
Onko haettu edunvalvojaa?	☐ kyllä ☐ ei ☐ harkinnassa	(jos kyllä, nimi ja yhteystiedot)					
Lapsen terveydentilaan ja kehitykseen liittyvät tekijät * katso ohje							
	terveydenhuolto			lastensuojelu			
	kyllä	ei	eos	kyllä	ei	eos	
1. Onko aiemmin epäilty tai todettu lapsen tulleen * a) pahoinpidellyksi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
b) seksuaalisesti hyväksikäytetyksi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
2. Onko aiempia merkintöjä, jotka saattavat viitata lapsen joutuneen pahoinpidellyksi? *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
3. Onko lapsesta aiempaa kuvamateriaalia? *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

4. Onko lapsi raskaana/ onko lapsella/ onko ollut sukupuolitauteja?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
5. Onko lapsella pitkäaikaissairauksia? Mitä?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
6. Onko merkintöjä aikaisemmista traumaattisista kokemuksista? *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
7. Onko toistuvia tai muuten merkittäviä käyntejä *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
a) julkisessa terveydenhuollossa?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
b) yksityisellä sektorilla?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
c) onko toistuvia poisjäämisiä terveydenhuoltokäynneitä	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
8. Onko merkintöjä lapsen riskikäyttäytymisestä? *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
9. Onko merkintöjä lapsen kehityksen ongelmista?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
10. Onko muuta huolta lapsen terveydentilaan ja kehitykseen liittyen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja

Vanhempiin*, perheeseen ja olosuhteisiin liittyvät tiedot							
*Vanhemmalla viitataan tässä yhteydessä lapsen tosiasiallisiin vanhempiin tai muihin lapsen huolenpidosta vastaaviin aikuisiin.	terveydenhuolto			lastensuojelu			
	kyllä	ei	eos	kyllä	ei	eos	
1. Onko lapsella / perheellä muuttohistoriaa?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Onko lapsen perheen / perheiden muista lapsista huolta?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
3. Hyväksyykö vanhempi / vanhemmat kuritusväkivallan?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
4. Onko vanhempi alaikäinen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
5. Onko ollut	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
a) poliisin perheväkivalta- / kotihälytystehtäviä?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
b) lastensuojelun päivystyksellisiä kotikäyntejä?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
6. Onko vanhemmilla riitaa lapsen huoltoon, asumiseen tai tapaamiseen liittyen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
7. Onko vanhemmalla / vanhemmilla tai muulla perheenjäsenellä päihdeongelmia, mielenterveysongelmia, peli- tai muita riippuvuuksia? Kirjaa olemassa oleva hoito- tai palvelukontakti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
8. Onko vanhemmilla merkittäviä tai useita kuormitustekijöitä elämässään: esim. puutteellinen sosiaalinen verkosto, uupumus, taloudelliset vaikeudet, sairaus tai parisuhdeongelmat?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
9. Onko vanhemmilla aiempia väkivaltaan liittyviä traumaattisia kokemuksia tai muita järkyttäviä kokemuksia?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
10. Kohdistuuko lapsen kunniaan liittyvän väkivallan tai muun kulttuurisen väkivallan esim. ympärileikkauksen uhkaa?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
11. Onko viitteitä puutteellisesta valvonnasta ja/tai hoivasta?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
12. Onko tämänhetkisten tietojen perusteella itsemurhan, vainoamisen tai perhesurman riski?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
13. Onko muita vanhempiin, perheeseen tai olosuhteisiin liittyviä huolia?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Lisätietoja
Lisätietoja:							

Liite 3 Rikoskomisario Satu Värin syksyllä 2016 päivittäminen prosessikaavio

